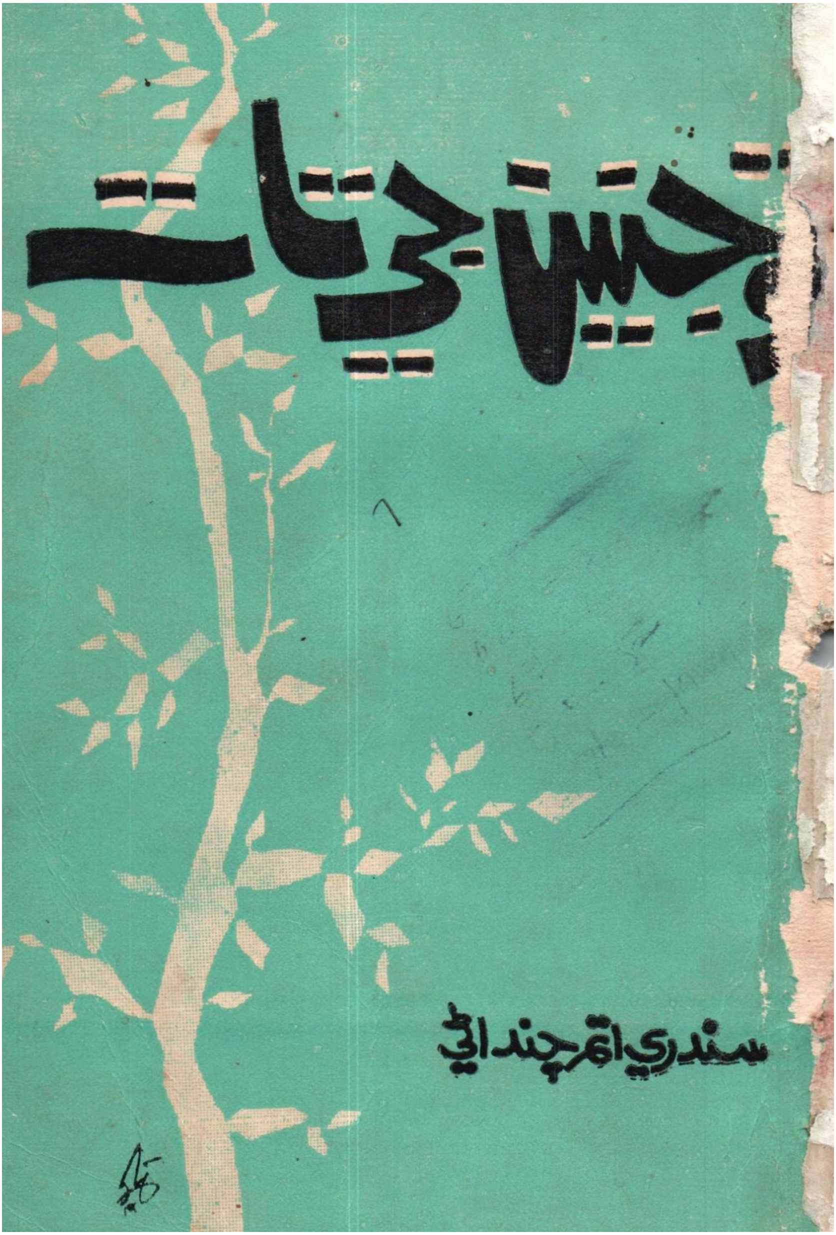

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو جنين جي ٿات

(۱۱ سنڌي ڪهاڻيون)

سندري اتمچنداڻي

عظمت ادبي اڪيڊمي
حيدرآباد سنڌ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

[سنڌ ۾ ڇپائيءَ جا سڀ حق ۽ واسطا عظمت ادبي اڪيڊمي وٽ محفوظ آهن.]

ڪتاب جو نالو: توجنين جي نات

ليکڪا: سندري اتمچنداڻي

ڇپجڻ جو مهينو: اپريل ١٩٨٣

ڇاپو: هندستان ۾ ٻه ڇاپا
سنڌ ۾ پهريون ڇاپو

ٽائيٽل: فتاح

قيمت — ١١

هي ڪتاب م-ع ميمڻ عظمت ادبي اڪيڊمي طرفان سردار پرنٽنگ پريس، ساموئن بجلي آفيس گاڏي کاتو حيدرآباد مان ڇپرائي پڌرو ڪيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهاڳ

سندري اتمچنداڻيءَ جي ڪهاڻين جي ميڙ "پيار ٻيار پيڙا ٻيڙا" کان پوءِ سندس ڪهاڻين جو ٻيو ميڙ "تو جنهين جي تات" حاضر آهي. اسان "پيار ٻيار پيڙا ٻيڙا" کان ليکڪن کي رائلٽي ڏيڻ جو فيصلو ڪيو آهي ۽ سڀ کان اڳ پهرين سندريءَ کي سندس ڪتاب پيار ٻيار لاءِ رائلٽي ادا ڪئي وئي آهي ۽ هن ڪتاب تو جنهين جي تات لاءِ به مناسب رقم بطور رائلٽيءَ جي پيش ڪئي ويندي. انهيءَ سلسلي ۾ سنڌ ۽ هند جي مڙني سنڌي ليکڪن کي گذارش آهي ته هو پنهنجي ڪتابن جي ڇپائي لاءِ اسان سان لهه وچڙ ۾ اچن. جيئن ڪين سندن محنت جو ٿورو گهڻو اجورو به ملي سگهي. اميد اٿم ليکڪ ڀائر تعاون ڪندا.

ساٿ سلامت

عمر ميمڻ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فهرست

صفحو	مضمون

۵	۱- ٽوڄنين جي ڏات
۱۳	۲- معصوم التجا
۲۲	۳- رجني ۽ آرسي
۳۱	۴- ڪاري رات
۳۹	۵- پکي سُوجهنو پنهنجي
۴۷	۶- ٻرزا.... ٻرزا
۶۰	۷- دل شيشو آهي
۸۰	۸- ممتا
۹۴	۹- چمن وارو
۱۰۲	۱۰- ڇاڇي ڇيلي ماءُ
۱۱۰	۱۱- ٽڙق

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو جھڙين جي ذات....

گهڻي سوچيو، "منهنجو پهريان آدرشن سان ڪوڙو موهه. مون ته فقط ڪين ڀڪوڙا تري ڪاراهه، ٽڪيون سنبوسا ٺاهي ڏنا. وهانءُ ڪرڻ آيا هئا، وهانءُ ڪري موٽي ماڳ هليا ويا. ڌرمشالا ساڳي آهي، آءٌ ساڳيو آهيان، اجايو ويٺو پور پچايان."

مگر ڀُور ته ڪوٺي پاڻيهي نٿو پچائي، پنهنجو پاڻ من پيو چوندو:

"آدرشي آئي ويا مڙهيون مون ماريون
جيئاريو ماريون آنهن سنديون ڳالهڙيون."

.... سال ٿي ويا. گهڻو حيدرآباد جي ديتوءِ واري پڙ ۾ ٻاهر کٽ وڇائي سمهيو پيو هو. "گهڻا ٻيهن جي رس جي ٻيروٽي ....گهڻا آني جا مرچن جا ڀڪوڙا. گهڻا مون کي ڏي ته سٺا ڀڪوڙا، ڪيڏي مهل کان بيٺي آهيان...."

"ڇوري هٽ ته هيٺ ڪر، هٽي تالهه ڏي ته ڪيرائي ڇڏيان." گهڻي سمهي ڏي پاسو ورايو ته کيس کٽ جو وال چڀڻ لڳو. پنهنجي ڀُورڻ اکين اندر آن وڏگهرائيءَ هيسيل ڇوڪريءَ جو چهرو ياد ڪري گهڻي وال کي، ڇاتيءَ ۽ پاسرن ۾ خوب زور سان چڀڻ ڏنو. انگوٺي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ٽڪر ڇڪي وارن ٻرپٽ ڇاتيءَ تان پگهر اُگهي ڇڏيو هئائين. هڪڙي اک کولي چوگرد وايومنڊل جي ڇڪاس ڪيائين. پوڇي هٿن وارو ڪتي پرتي پٽل کٽ تي آڏي ويٺو هو. سندس پير واريءَ کٽ تي ڪاون واري ڳاڙهي ڪوٺي ۾ ڪاريءَ گهير واري هرمچو پرپل پري پائيندڙ ڇمپا به آڏي ويٺي هئي. ٻئي ڏينهن تي هي ٻئي پنهنجي ملڪ ڪڇ ڏانهن لڏي وڃڻا هئا. گهڻي کي به هلڻ لاءِ چيو هئائون، پر گهڻي چيو هو، ”توهان ته ڪڇي آهيو پنهنجي ڪڇ ملڪ ڏانهن ويندا، اسان جي پي ڪهڙي سند رکي آهي، جتي ويندا سين؟“ ڪڇيءَ چيو، ”گهٽ ته ڪهڙي آهي؟“ گهڻي واڻ جي سُوڙن کي ٻانهن جي ماس ۾ هٿندي چيو هو، ”مانوڻ تڏهن آهيئين پاڻ ملهائيندو؟“

رستي تان آمدرفت ڏيري ڏيري وڌڻ لڳي هئي ۽ گهڻو پنهنجي آگهاڙي ڇاتيءَ تي جهيو نيڪ ڪندو آڏي ويٺو هو. اباسي اڏ تي رڪجي ويس. جٽيو اڇا هٿ ۾ ڏي هوس. جٽيي پاڻ جي وقت وارو نظارو اکين ۾ لهي آيس. وڏي ياهَ جي شادي تي هئي رات جو ۽ جٽيا صبح جو گهڻي کي پاتا ويا هئا. گهڻي گهونگهٽ ڍڪيل ونيءَ جا آڇا پيڻ جهڙا پير ۽ مينديءَ رتل پهڪندڙ هٿ ڏٺا ته من ۾ چيائين، ”مان به وڏو ٿي پاپيءَ جهڙي سهڻيءَ ڇوڪريءَ سان شادي ڪندس. پلا جيڪب آباد ۾ موتهن جي ڪاڪوٽ؟“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر آکاڙ جي گرميءَ واري هڪ چانڊوڪي رات ۾ گهنو، چوٽ تي پيل کٽ تي ننڊ مان جاڳي پيو هو. کيس هيٺ وڃڻو هو، سو جيئن ئي ننڍي ڪَڏ تان لهي ڏاڪڻ ڏانهن وڃڻ لڳو، تيئن ئي سندس نظر وڃي هڪ سندر استريءَ تي پيئي. هوءَ چنڊ جي هار هاران ٽڙندڙ چانڊوڪيءَ ۾ بيخبر سمهي پيئي هئي. ڳاڙهي ربين جو گل پئي ٽهڪيو، سندس ڪن وٽ. تلڪ پڙيءَ تہ آڇي نراڙيءَ کي ئي ڪاٽس، سوني جهرمري آڇيءَ ڳچيءَ مٿان آلس ئي پڳو ۽ آسبرت جي ڌارا هئي، جا سندس ڇاتيءَ مان پر ۾ سنل پالڪ پئي پيتي. گهني، چور نگاهن سان چوڌاري نهاريو. ڪير ڪين ئي جاڳيو. گهنو ڪجهہ دير بيٺو رهيو. راجا جي خزاني مان چوري ڪندڙ ڪوتوال جيان پگهر ۾ شل، ڪوئي سندس ڇاتيءَ اندر سهرون هڻي رهيو هو: ”هي خزانو راجا جو آهي، جو ڪراچيءَ مان دڪان لاءِ سامان وٺڻ ويو آهي. تون ڪوتوال آهين – تون رکوال آهين، چور ناهين – پر چوري مان ڪريان ئي ڪٿي ٿو؟ خزانو جنهن جو مان رکوال آهيان، ان جي دل مان ڏسڻ جو بہ آڌڪار ناهي مون کي؟“

”نہ گهنا نہ. فقط رکوالي ڪرڻ تنهنجو فرض آهي.“ ۽ گهني پنهنجي کٽ تان چانڊني کٽي پاڻيءَ کي ڍڪي ڇڏيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوڻين صبح جو چاچيءَ، ڪنوار کي ڇيڇلائي رهي هئي: ”سو هيءَ چاندني تو وٽ آڏامي ايندي ڇا؟ مان اڄ ئي ڪراچيءَ ۾ مڙسڻهن کي چٺي ڊوڙايان ته هيءَ ڪميڻي پاڻهين مون کان سانڍي نه ٿيندي ...“

گهنيءَ جي پاڻهن مان ڪنهن ست ڪڍي ورتو. پيهريءَ جو جڏهن هڪ هڪ ٽري تڏهن گهنيءَ پاڻيءَ جي مٿي وٽ ڪنوار کان گرڙيءَ لاءِ پاڻيءَ جو لوٽو وٺندي چيو، ”بابي رات جو چاندني مون وٽي هئي تنهنجي مٿان. مون کي ڏک پيو ٿئي. چاچيءَ توتي ڏاڍو غصو ڪيو آهي.“ ڪنوار بي‌زبان سمجهو ڳانءِ جيان ڪهونگهٽ وارو ڪنڌ ۾ پيرا ڏوڏيو.

پر سنجها ٿيڻ تائين ڳالهه وڌو وڌ ڪاڙهي ويئي. چاچيءَ ڪنوار جي ماءُ کي گهرائي ورتو ڪنوار پنهنجو ننڍڙو هٿ چاچيءَ جي پيرن وٽ رکي هٿ ٻڌي جوڙيا. اوچنگار ٻڌي ڏني — مٿان منگهه جي دريءَ مان هي سڀ ڏٺو ۽ ڪجهه خوف وچڙهي ويو. هو ساڳي چاندني تهه ڪري ڪڇ ۾ کڻي ٻه چار نوٽ کيسي ۾ رکي، حيدرآباد جي ٽڪيٽ وٺي ريل ۾ چڙهي ويو. حيدرآباد جي اسٽيشن وٽ، جنهن وسيءَ تان پکوڙا ۽ ڀيروٽي وٺي کاڌائين ان تي ئي سنڌس ڪم ٿي ويو.

پکوڙا ٺاهڻ، تري ٿالهه ۾ جوڙڻ، پاپوهه سان گراهڪن کي ڏيڻ سڀ ڏيري ڏيري سنڌس ذمي ٿي ويو. بيهن جي رس ۾ ڀيروٽيون ٺاهڻ لڳو ته ڪوڏومل وسيءَ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واري جي هاڪ پئجي وئي. گهڻي پاڻ کي ”گهڻشاهه“ مان ڦيرائي ”گهڻو“ نه ڪيو هو، پر گهڻي لفظ مان به هاڻي ڪيس ايتري ته پنهنجائي ٿي وئي هئي جو چوي: پڪوڙا آهه ناهيان ۽ مشهوري ٿئي ڪوڙهه جي. هٽندي هٽندي اسٽيشن کان پري ڍنڍوءَ جي پڙ ۾ گهڻي کي هڪڙو ڀورو مسواڙ تي ملي ويو ۽ گهڻو ڪوڙهه جي دڪان تان ائين گم ٿي ويو، جيئن جيڪب آباد مان ٿيو هو.

گهڻي ڀوري کي دڪان بڻائي ۾ وس ڪري وڌو. گهڻي جي پڪوڙن ۽ ڀڄين جي ڀيروڻين جي هاڪ ايتري ته پکڙجي وئي جو ڪٿان ڪٿان جا ماڻهو ٻارن کي گهڻي جي دڪان تي موڪليندا هئا. جڏهن هرڪو ”گهڻا رس ۾ ڀيروڻي ڏي .... گهڻا پڪوڙا ڏي .. گهڻا چولا ڏي.“ چوندو هو، تڏهن گهڻي کي پنهنجي هستي ڪنهن وڏي گهر کي گهوٽ ماڻهه جيڏي محسوس ٿيندي هئي.

مگر جڏهن گهڻي ڏٺو ته اوچتو ئي اوچتو سندس نالي پڪارڻ وارا لڏي وڃي رهيا آهن، تڏهن سندس دل ڪاڇي وئي: ”تڏهن هاڻي مان ڪنهن جي به ڪپ جو ناهيان؟“ هڪڙي پوڙهي هندڙ ڪڇيءَ کي، زال موڙو ڪٽي پاڻ سان گڏ رهائين، پر آهي به ٿوري گهڻي ڏينهن وڃي وڪڙ پيڙا ٿيا. گهڻو اڪيلو ٿي، هاڻي ڀوري اندران ڪڙو ڏئي اندر ستهڻ لڳو. پاڙي جي چڱن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڱن مسلمانن ته چيو هوس، ”گهنا، اسان جي جان ته تو سان لڳي، پر ٻچڙا ماڻهو به ته جهان مان موڪلائي ڪين ويا آهن!“

گهني کي هاڻي چاچي ياد آئي، پاپي ياد آئي. مگر جيڪب آباد جي اسٽيشن تائين پهچندي پهچندي ئي کيس پرون پئجي ويا ته جن کي ڪڍڻ هو پاڻ چڙهي آيو هو، سي اڄ کيس چڙهي ويا هئا. گهر ۾ وڃي ڏاڙهن کي ونڊل ڏنائين ته ڇهه ڇڄي پيس. پاڙي وارن کان ٻچا ڳاچا ڪيائين ته خبر پيس ته چاچي ورهين کان گهني کي ڳولڻ لاءِ نڪ پٽن سان هٿي ٻيٺي هئي، تڏهن گهنو روئي پيو.

گهنو رات جي وڳري ۾ ڏرڪي ڏوپي مٿي ڏي رکي، اسٽيشن طرف روانو ٿي ويو. ڪٽن جو اوناڻ ڪڍڻ به کيس اهڙو خراب ڪين لڳو هو، جهڙو آن وقت جيڪب آباد اسٽيشن جا وڻ ڇڏڻ مهل لڳس.

هندستان ۾، چڙي چانڊ گهني کي وسو ڏکي ڳالهه ڪانه ٿي. هيڏي هندستان جي هڪ ننڍي شهر ۾ ئي، ڳالهه پڪوڙن جا وڪٽي آڻندو هو. آهستي آهستي سندس ڏنڌو اڳي کان اڳرو ٿيندو ويو، پر ”پڇيا ڏيو، رڳڙا پاءُ ڏيو،“ مان گهني کي اهو سواد نه پئي آيو، جيڪو حيدرآباد جي ”گهنا پڪوڙا ڏي، گهنا ٻيهن جي رس ۾ ٻيروٽي ڏي.“ منجهان ايندو هوس. سندس روح رات ڏينهن پري پري ڪٽي پٽڪو نڪري ويندو هو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪيلو اڪيلو ٻار کي ڪاٺ جي دڪان جي اندر ستيندي، سندس روح جيڪب آباد مان لڏڻ وقت اوناڻيندڙ ڪتن جهان رڙيون آڻندو هو.

هڪ ڀيري هڪ سنڌيءَ اچي پڇيس، ”گهڻا، ڌرمشالا ۾ شادي آهي، راڏائوءَ جو ڪم ڪندين؟“ گهڻي ڀيرين ته پئسن تي ڏاڻڏل ڪئي پر اهو سوچي ته سنڌين جي شادي آهي، متان ڪٿي جيڪب آباد وارن جو ڪو ڏس پتو ملي پوي، ڳالهه مڃي ويو. ليڪن مالها جي ڏتل ڏاڻن جو ميل ڪو مشڪل ٿئي. پوءِ به گهڻي کي هيءَ ڪم ايترو ته پسند اچي ويو، جو هاڻي ڌرمشالا ۾ شاديءَ لاءِ آيل سنڌين کي ڏسندو ٿس هو ته بس پڪو ويندو ونن. وڃي هٿ ٻڌي بيهندين، ته ”آدا! راڏائوءَ جو ڪم مون کي ڏجو. پنهنجو سنڌي ڀاءُ آهيان.“

وهاڻءَ وارا روز ٻولن تي گهڻي ردبدل ڪندا هئا. پر گهنو هاڻي خوشيءَ سان ڪس ڪاڏي مڙي ويندو هو. روز جو اگهه ته گهڻي لاءِ مون مثل هو، پر وياج ۾ ڪيس جيڪا شاديءَ جي چهل پهل - سنڌي لاڏا، جهمريون، گلن جي سڳند ۽ سنڌين جي ڳالهائڻ ٻولائڻ جو وايومنڊل هلندو هو، سو ڏي ڪيس سڀ ڪان مٺو لڳندو هو. هو پنهنجي روح اندر ٿيل ڦٽ تي ڪڙي پڄهندي محسوس ڪندو هو.

ليڪن وهاڻءُ پورو ڪري جڏهن سنڌي آسهندا، تڏهن گهڻي کي ڪو ڏسي، جڻ سوُر کائيندڙ جانور

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهان پيو ياما ڪنبون ڏيئي ڪُوڪندو، وڄن وارا
هلياڻي وينداآهن، پر اڳي ۾ ڪوئلن جي رک، خالي
ٺوٺ ڦان جا ٽوڪرا ۽ پاڻلن جا ڍير — گهڻي کي لڏپلاڻ
جو وقت وري ورتي پيا ياد ڏيارين. ورتي ورتي ماڻهن
کي ڏسڻ لاءِ ٽڙڦ هن جي دل اندر زور زور سان اڀري
آئندي آهي. سالن پڄاڻا به سندس اميد، رک ۾ لڪل
ڳانڍي جيان اندر ئي اندر چرڪندي ٿي رهي. هر دفعي،
ٽرمشالا خالي ٿيڻ مهل گهڻي جو روح، جيڪب آباد
ڇڏڻ واريءَ رات وري ڪٿي کي اونائيندو ٿو پڌي.
آهـا منحوس اونار ڪيس اڄ رات تائين ننڊ ڪرڻ نه
ڏيندي آهي. ۽ گهڻو سوچيندو رهندو آهي ... ۽ ڪجهه
ڪجهه ياد ڪندو رهندو آهي.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

معصوم التجا

اڄ مون پنهنجي موهنيءَ کي لپاٽون هڻيون آهن. هن جا ڳل لال ٿي ويا. رڙيون ڪري رنائين. سڄي پاڙي ڏٺو. سڀني سنڌين ڏٺو. هڪ ٻار اسڪول وڃڻ کان انڪار ڪري رهيو آهي. اسڪول جي بس آئي. منهنجي جگر جي ٽڪر کي روئندو ٻاڏائيندو ڪٺي ويٺي ۾ مان ٻاري هردو ڪٺي پنهنجي ننڍڙي گهر ۾ ڏک جي وڏي ساگر ۾ ٻڏي رهي آهيان. موهني هينئر اسڪول ۾ هوندي، اتي سندس قد کان وڏا بينچ آهن، مان اکين سان ڏسي آئي آهيان. ننڍڙي موهنيءَ، ڇهن ورهين جي موهنيءَ جي دل جيڏو ننڍڙو ڪلاس آهي. ننڍا وڏا ٻار بي ترتيب ويٺا آهن. ڪنهن وقت ماستر ڪلاس ۾ ناهي ته ڪمرا ٿي ٻار روئڻ پيا، ڏڄهن پيا، ٽٽڪن پيا. وڏا ٻار ننڍڙن ٻارن کي ماريو وجهن. منهنجي دل ان ماليءَ جي دل جيان ڇيرجي رهي آهي جو پنهنجي ننڍڙي ٻوٽي کي، ڪشالن سان هٿ ڪيل ٻوٽي کي خراب زمين ۾ دٻي رهيو هجي.

ڪوئي چوندو ٻوه خراب زمين ۾ پنهنجي ٻوٽي کي ڇو ٿو پوکين، پر مان ڇا ڪريان؟ ٻيلا اها ٿي واريءَ ڪاڏڙ زمين ته، پنهنجي زمين آهي. مون کي ان سان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آتم موه آهي ڇو ته اها منهنجي اَبن ڏاڏن جو ورثو آهي. اهو سنڌي اسڪول منهنجو آهي. مون کي خبر آهي منهنجي ڪيترن ئي مٽن مائٽن گڏجي پنهنجي خون سان سنڌيت کي برقرار رکيو آهي.

مان چوان ٿي، مان موهنيءَ کي سنڌي ٿي پڙهائينديس. پر مون کي هتي حيدرآباد (سنڌ) واري ٽولارام گرلس اسڪول جهڙو سنڌي اسڪول نظر نٿو اچي، جنهن ۾ وڏا هوادار ڪمرا هئا، وڏو وڏو پارڪ هو، گاهن جا پارا هئا ۽ پينگهون هيون ۽ هتي صفائي، سٺائي ۽ پنهنجائي.

پنهنجي ٻالپڻ جو اهو ڏينهن چڱو ٿي ياد اٿم جنهن ڏينهن صبح جو سوير پيءُ سان گڏ ڦليليءَ جي ڪناري واري باغن مان گهمي موٽي رهي هئس. رستي ۾ ٽولارام گرلس اسڪول ڏسي اٽڪجي پيئي هئس. چيو هوم، ”بابا مان هن اسڪول ۾ پڙهنديس.“ گهر اچي آسيءَ جا ته اصل ٽن مٿي ٽپائي ڏٺم ته هلي انهي اسڪول ۾ وهارو. هوءَ چوڻي، ”پٽ مان توکي ڪنهن وڏي اسڪول ۾ وهاري ايندس.“ پر مان ضد ڪري روئي چوان، ”امي اهو سٺو اسڪول آهي.“

مون کي ياد آهي ته مان ان ڏينهن اميءَ کي ٻانهن کان ڇڪي ٻاهران وٺي ٽان اتاري، ان پياري اسڪول ۾ وٺي وئي هئس. اسڪول جي وڏي شاهي دروازي اندر قدم رکندي ئي وڏو پکڙيل راند جو ميدان ڏسي، منهنجي دل خوشيءَ کان ڦولجي پيئي هئي ناڙيون وڃائي

اميءَ جي هٿ کي پنهنجن ننڍڙن هٿن سان زور ڏيئي چيو هوم، ”آڏا!“ پر اڄ ....مون موهنيءَ کي ٽڪي ٽڪي اسڪول موڪليو آهي ۽ هن ٻاڏائي پئي چيو، ”مان پينگهن ۽ باغن واري اسڪول ۾ ويندس. مون کي نئون اسڪول ڏيکاري ڏي نه آمي!“

پل ته منهنجي به آهي، پر ان کي پل به ڪيئن چوان؟ سچ ته اها ڪنهن لحاظ کان پل نه به آهي.

موهني اڃا ڇهن سالن جي هئي، ڪجهه سمجهه جهڙي مس ٿي هئي، جو مون کان آکاڻيون ٻڌڻ لڳي. هڪ آکاڻي ٻڌايانس ته چوي، ”ٻي ٻڌاءِ.“ ٻي ٻڌايانس ته چوي، ”ٽين ٻڌاءِ.“ ڪڪ ٿي چوانس، ”موهني! تون پاڻيهي نٿي آکاڻيون پڙهين؟ هيڏا ڍڳ ڪتابن جا ته رکيا آهن. مون کي ته روٽي به ناهڻي آهي، ڪپڙا به سبڻا آهن، گهر به سهيڙڻو آهي.“

”پلا اسڪول ۾ ڇو نه ٿي موڪلين ته مان پڙهي سکي اچان؟“

”گل، تون اڃا سال ٻه ننڍي آهين. وڏي ٿيءُ ته پوءِ اسڪول موڪليندسانءِ.“ ان ڏينهن کان وٺي هوءَ اسڪول ۾ ويندڙ ٻارن کي ڏسي دريءَ جي شيشن وٽ بيٺي وات تي آڱر رکي روز پڇندي هئي، ”آمي، مان اڃا وڏي ڪڏهن ٿي آهيان؟“ جنهن ڏينهن مون چيو، ”ها، موهني اڄ تون ڇهن سالن جي ٿي آهين.“ ان ڏينهن مون کي خبر آهي ته هوءَ ڪيڏو نه خوش ٿي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي. منهنجي ڳلي ۾ ٻانهون وجهي زور سان ڀاڪي پائي چيائين، ”امي، هاڻي مان سڀ آکاڻيون پڙهي سگهندس نه؟ ڳالهڙيءَ واري آکاڻي، ڏيڏريءَ واري آکاڻي، ڳل هٿ نه لاءِ، ڳل پير نه لاءِ ۽ ها امي، چل ميرا منڪا ٺمڪ ٺمڪ ٺوءُ واري آکاڻي سڀ پڙهي سگهندس.“

ٻالڪيءَ بود ۾ پيرجي منهنجو منهن چمي ورتو. مون کيس ٺمڪن ٺمڪن تي وهاري گلگوٿڙي ڪرائي چيو، ”گلگوٿڙي، مکڻ ڦولڙي، ناناڻي ويندي ڪهڻ ڏاڏاڻي؟“

”نه امي، ٻچ اسڪول ويندينءَ؟“

”چڱو اسڪول ويندينءَ، ڪهڻ ڳهر ۾ ويندينءَ؟“

”اسڪول....“ هن موٽيڻ جهوٽن ننڍڙن ڏندن سان کليو. ڳلن ۾ ننڍڙيون کڏڙيون پئجي ويس. هاءِ، ڪهڙو نه مٺڙو مهانڊو! اسڪول جو ٻڌي ڪيڏي نه ٺري! مون کيس چمي ڏيندي چيو، ”اسڪول ۾ باغ، اسڪول ۾ پينگهون، اسڪول ۾ مٺڙي دادي.“

موهنيءَ منهنجي ٺمڪن تي لڏندي، کلي کلي چيو، ”داديءَ جي شادي.“

دل ۾ چيم، ”هيءَ مٺڙي ٻالڪي ته شاعرا ٿيندي شاعرا!“ ٺمڪن تي جهنجهلائيندي چيائين، ”ٻڌاءِ امي ٻيو ڇا هوندو اسڪول ۾؟“

”ها تنهنجي دادي ڪندي شادي، ان کي جهنڊي ڏيءَ. اها اينديءَ پڙهڻ، توکي ملندي ساهيڙي.“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻالڪيءَ جو منڍو ٿهڪ سڄي ڪمري ۾ گونججي
ويو. چيئين:

”اسڪول ۾ آڪائيز جي لئبرري، راڳن جي ڪوٺي، راندين جو ميدان، وڏو وڏو گلستان، ڏولن جا دڪان، تن تي هوندا ٻڪوان، وڏا وڏا ڪلاس ۽ ڪمرن جا گلاس.“

موهنيءَ چئي وچي گلاس پيئندي .... ”او او منهنجو ڪڇٽيءَ جو دهڳڙو پيو آيامي....“ مان موهني کي کٽ تي وهاري رنڊٽي ڏي ٻڌيس. ڪڇٽي رجهي ويٺي گهه، ٻه وڏا. دم به آيو. ٻاٻڙ ٻچائي موهنيءَ لاءِ ٿالهي ٻاڏي ڪٽي آيس. پر هوءَ کٽ تي اونڌي منهن ليٽي، ڏونٺين تي ٻانهون ٻڌاري، ننڍڙو منهن هٿن ۾ جهلي، ڪنهن خواب ڏسڻ ۾ مشغول هئي. انهن معصوم اکڙين جي معصوم خواب کي ڦٽائڻ تي دل ئي نه ٿيم. مان به ماٺ ميٺ ۾ ڪرسي تي ويهي رهيس. مون وٽ به هڪ خواب هليو آيو. منهنجي لاڏ سان ٻاليل موهني، پيار جي ٻوش ۾ ويڙهيل موهنيءَ جو گونٿريل جهڙو هردو ٽيندو. گوتم جي ٻيءُ به گوتم کي گلن ٻوٽن جي وچ ۾ ٻاليو هو. هر دک کان پري رکي پيار سان ٽاڻي، پشپن جهڙي دل ڏني هئائينس. گلن جي ٻنکڙين جهڙو ڏکڙو هردو ڏنو هئائينس ۽ هو هڪ اهڙو انسان ٻڻجي ويو، جنهن کي سڄي ڀارت جو شان ٿا سمجهون. مان به موهنيءَ کي ائين ٻالينديس. منهنجي موهني من ڪنهن ننڍي دائري ۾ ئي ڪوٺي هڳاءَ ڦهلائي سگهي!

ڪنهن ننڍڙي گهر کي ڏي ڇاچ ماڻت ۽ ڪلا ۾ سان سينگاري.

مون موهنيءَ جي مٺي ۽ پيار جو هٿ ڦيرايو ته هوءَ پنهنجي خواب مان سجاڳ ٿي پيئي. ”امي! اسڪول اسان جي گهر کان ڪيترو وڏو هوندو؟“

”ها ڪل! تمام وڏو هوندو.“ مان تڪڙ ۾ کيس ڪاڏو ڪرائي اسڪول وٺي ويس. ان ڏينهن ته هن رنو ڪين. خوشيءَ ۾ ٽپي پوري هئي. وڏي بينچ تي ويهي رهي. ڪلاس جي ڪوٺي، منهنجي گهر جي ڪمري کان به ننڍڙي هئي. هڪ پٽ ۽ ٻرگهه، جهڙيون ڦاٽل، بنا سيخن دريون هيون. ان محل ۾، هڪ ڇوڪري دريءَ تي چڙهي ويٺي هئي. جنهن کي هيٺ بزار ۾ ڪرڻ جو ڊپ ڏيئي لاهي بينچ تي وهاري آئي هئس. ڪي ٻار ڏجهي ڏجهي روئي رهيا هئا. وڏا ٻار کين چيڙائي رهيا هئا. ٻارن جي راندين لاءِ ڪوٺي ميدان ڪين هو. ڪلاس کان ٻاهر لنگهڻ جي جڳهه، به بلڪل سوڙهي هئي، جتان رسيس مهل ٻار هڪٻئي سان ٽڪرجي ٿي لنگهيا. گس گساءَ ۾ هڪ ٻار جو ٿيلهو ڪري پيو، سليٽ ڀڄي پيئي ۽ ٻ، ٻار هڪٻئي جي ڪالرن ۾ هٿ وجهي اٽڪي پيا. هڪٻئي کي ٺونشا هنياءون، رهنبا پاتائون. هڪ ماستر جو اتان لنگهي رهيو هو، ان کي هي ننڍڙا سان، اچانڪ ٺونو هڻي ويٺا ۽ ماستر پير ڪري ٻ چماٽون وهائي ٻنهي کي جدا ڪري ڇڏيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون سوچيو، "ڪنهن ڏينهن موهنيءَ جي به هن طرح
سلوٽ پيئي سگهي ٿي؟ موهنيءَ کي به هن طرح ڪير
ٿي ڇماٽ ڇمي سگهي ٿي، پوءِ موهنيءَ جي معصوم
دل جو ڪنول ڀلا ڪيئن کلي سگهندو؟ آخر سنڌي
اسڪول هيڏا ڇو آهن؟"

اوڏيءَ مهل ته ٻالڪيءَ کي نئين اسڪول جي
اُنساهه ۾ ڪجهه به ڏسڻ ۾ ڪين آيو، پر سچ به ڪڏهن
ٽريءَ هيٺان لڪي سگهيو آهي؟ موهني جڏهن اسڪول
مان موٽي، تڏهن سندس چال ڍلي هئي، منهن تي
رونق ڪين هئس. ٽڙو وڃائي مان ميٽ ۾ اچي نئين
سليٽ تي ڪجهه ڪجهه لکڻ ويٺي. مون کيس ڀاڪي
ڀائي چيو، "ڳل، اسڪول مان ٿي آئينءَ؟" هوءَ
منهنجي ڳلي ۾ ٻانهون وجهي اچي ڏوراڻ ۾ چنبڪي،
"ها اسڪول ۾ باغ به ڪونهي، پينگهون به ڪونهن....
ننڍڙو ته اسڪول آهي. منهنجي ساهيڙيءَ 'لاج' جو
ڪيڏو نه وڏو آهي!"

"ڳل، اهو ته انگريزي اسڪول آهي."

"مان به ان ۾ پڙهنديس."

ٻئي ڏينهن تي مان موهنيءَ کي انگريزي اسڪول
۾ وٺي ويس. ڇوڪريون ننڍيا ننڍيا ٻار ڳائي رهيا هئا:

"جئڪ آئنڊ جل، وينٽ اپ دِ هل
بابا، بليڪ شيپ، هئو يو اينِي وُول."

هڪ ٻار ڳوڙها سان اچي موهنيءَ کي چيو،

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پسي ڪئنٽ، پسي ڪئنٽ، وڃڻ هٿو ٻوءِ ٻر؟“

منهنجي موهنيءَ ڪجهه ڪين سمجهيو ۽ روئڻهارڪي ٿي وئي. هيسيل نگاهن سان سڀني ٻارن کي ڏسندي رهي. مون کي اوچتو احساس ٿيو ته انهن وڏن باغن بوستانن ۽ هوادار ڪمرن واري شاهي اسڪول ۾ منهنجي موهنيءَ کي نازڪ واري جا آتما آهي، سا بلڪل ڌاري آهي. جيئن غريب ماءُ پنهنجي غربت ڍڪي ڪنهن شاهوڪار بي اولاد کي پنهنجو ٻار ڏيڻ ته چاهيندي آهي پر عين ڏيڻ جي موقعي تي سندس ممتا جاڳي اٿندي آهي ۽ ٻار کي ڇاتيءَ سان لائي ڊڪندي ڀڄندي پنهنجي غريبائي اجهي ۾ وڃي اکين مان ڳوڙها ڳاڙي ٻار کي هزار بار چمي وٺندي آهي، تيئن مان به پنهنجي موهنيءَ کي انگريزي اسڪول جي ڌاري ماءُ کان ڇني، ڳلن ڀونڻن جو موهه ڇڏي، پنهنجي سنڌي اسڪول ۾ وٺي آيس....“

اڄ هن کي زوريءَ سنڌي اسڪول ۾ موڪليو اٿم. هيئر هوءَ پنهنجي سوڙهي ڪلاس جي ڪنهن وڏيءَ بينچ تي ويٺي هوندي. سندس ڳلن تي اڃا به ڳوڙها چمڪندا هوندا. ننڍڙي ڇاتيءَ اندر اڃا به هڪ سڏڪو دٻيل هوندو، پر چوگرد ننڍين ٻارن کي، پنهنجي سنڌي ۾ چوندو ٻڌو هوندائين!

”ڏهه ننڍيون جهرڪيون ٽپڙين ٽيون ٽٿو، هڪڙي آن تي سڙي وئي، باقي بچيون نوَ....“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”جيڪو ڪير ٻئي سو ور ٿئي....“

”آئي آئي اما، بدڪ ٿي وڃان. بدڪ جا ٻچا، ڏسيو پيئي ڏسان. ٻڇو پيئي ٻڇان....“

۽ شايد موهنيءَ به پنهنجي سٽ ڏاهي چيو هوندو، ”بدڪ جا ٻچا ڏسيو پيئي ڪلان.“

۽ هوءَ ڪلي پيئي هوندي. سندس ڳلن تي ڪرڻ ڳوڙهن وٽ ڪڏڙيون ٿهي پيئون هونديون. ڪيس ته شايد سنهنجي لپات به وسري وئي هوندي .... پر مان سندس معصوم اِلتجا ڪي ڪيئن پلجي سگهنديس، ”آمي مون کي ٿئون اسڪول ٿهرائي ڏي!“

رجني ۽ آرسي

آرسي ۽ رجني،

عجيب ساهيڙب آهي ٻنهي جي. روز رات جو سمهڻ کان اڳ، هوءَ آرسيءَ اڳيان وڃي وار ڀڏندي آهي. سندس وار گهنگهرالو ۽ ننڍا آهن، ڀڏجڻ کان پوءِ ننڍين ڇڙن وانگر سندس ڪنن وٽ لٽڪي پوندا آهن.

رجني ڊريسنگ ٽيبل جي اڳيان وڃي آرسيءَ ۾ نهاري رهي هئي. آرسيءَ جي سامهون در ۽ دري هئا، ٽن مان ڪالونيءَ جا گهر ۽ خاص ڪري ٻئيون آرسيءَ مان ليٽا پاڻي پاڻي رجنيءَ کي ڏسي رهيون هيون. رجنيءَ جا گهنگهرالو وارن اڄ ڀارن جيان ٽيڪ ٽپا پئي ڏنا. هتن ۾ آيس نٿي. سامهون آرسيءَ ۾ ٻتيون، جي آڪاس جي تارن جيان ٽي لڳيون، سي ٻه هڪ ٽي وسامي ويون. رجنيءَ کي لڳو سندس گهر جي ٻتي هاڻي وڏيڪ تيز ٿي وئي هئي. آرسيءَ وارو آڪار ٻه کيس وڌيڪ گهرو معلوم ٿيو. اوچتو محسوس ڪيائين ڪلهڻ جو آواز.... آرسيءَ واري رجني پڇي رهي هئي، ”سو سياڻي هُو توسان گڏجي ايندو؟“

”اڃا ٻه خبر نه اٿوئي ته مرد ڇا ٿيندا آهن؟“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"جيئن عورت چڱائي ۽ خرابيءَ جو مرڪب آهن تيئن مرد به آهن."

"پنهنجي پيٽوڙي جي وارتا ورري چڪي آهي توڪان؟"

"مون هن کي پرش نه ديوتا سمجهيو هو."

"۽ ڇا نڪتو؟"

"جيڪي نڪتو آن ۾ منهنجي ڏي غلطي هئي. مون کي سمجهڻ کپندو هو ته انسان انسان آهي؛ خواهشن ۽ ضابطي جو عجيب مرڪب."

"ضابطو ۽ انسان! ڪهڙو ضابطو ڏيکاريو تنهنجي پيٽوڙي صاحب؟"

"مون به ته گهڻايو ڪين هو. پنهنجي آفيس جون ڪنڪس، سندس آفيس سا رتيل سير، جتي ڪٽي سائس گڏ وڃندي هئس. ڪيڏا ڏڪ هڻندو هو، ڇهنبڙيون پائيندو هو. مان ڪڏهن به اعتراض نه ڪندي هئس. نه ته ڇا ڪيس همت ٿئي ها چوڻ جي ته 'مون سان شادي ڪري ڇڏ؟' اوهه! ان مهل زمين جاءِ ڏئي ها ته جيڪر پيهي وڃان ها...."

"تو ته غريب کي چماٽ وهائي ڪڍي، ها ها ها...."

"ته ڇا ڪنديس. اجايا ڏهڪ نه ڏي. پيءُ جي پهاڄ ۽ مان! ڇو اهڙو نيچ سمجهائين، مون کي!"

"مون ته ڇيو نه سڀ مرد اهڙا ٿيندا آهن."

"مگر هن جو جواب ياد اٿيئي؟ هو ته واڙو ٿي ويو. چوڻ لڳائين: 'تنهنجي مون سان هيتري رهڻ ڇيل هلت،

ڇا بيمار نه هوا؟' ان مهل ته جوش ۾ چيومانس، 'ٻار ٻار
مان ڪجهه نٿي چاهيان. مان پنهنجن ساهيڙين سان به
اِن طرح ٿي ته هلندي آهيان.' ليڪن هاڻي ته مان اُها
ساڳي ناهيان."

"پوءِ به تہ باهه سان کيڏڻ هلي آهين."

"مان به ته پاڻي آهيان."

"ڏسي ورتو سياڻي تنهنجو رعب."

رجنيءَ منهن موڙ ۾ اندر ڪري ڇڏيو. سندس
اکين اڳيان آفيس جو نظارو اچي بيٺو. چندر مٿي کي
هٿ ڏيو فائيل اڳيان کولي ڪلاڪن کان اُڻين ٿي ويٺو
هو. رجنيءَ آئي اڳيان اچي پڇيس، "ڪائي غلطي ٿي
ويئي آهي توهان کان؟"

"ڪجهه سمجهه ۾ ٿي نٿو اچي. ڪيترا پيرا ڊرافٽ
پڙهي چڪو آهيان، پر سمجهه ۾ ڪو اکر به نٿو اچي."

"هلو ڪينٽين مان چانهه پي اچون."

چندر مجبورن اٿي هلڻ لڳو.

چانهه پيئڻ وقت آئي رجنيءَ پڇيو، "توهان جي من
تي ڪوئي بار آهي نه."

"نه نه. اهڙي ڪائي ڳالهه ناهي." چندر جي مک
تي زوريءَ آندل مرڪ ڦڏ ڦڏ ڪري رهي هئي.

رجنيءَ چانهه خلاص ڪري چيو، "توهان جي من
ته مونجهاري ڪئي، توهان جي منهن تي پکيڙي ڇڏيو
آهي. لڪائڻ سان فقط ٻئي جي همدرديءَ کي ڏي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نڪرائي سگهجي ٿو. باقي تڪليف کي گهٽائي نه
نٿو سگهجي.“

چندر چپ رهيو.

شام جو رجنيءَ پنهنجي ميز تي هڪ پرزو ڏٺو.
لکيل هو، ”توهان کي اعتراض نه هجي ته مان سڀاڻي
توهان کي ڪٿي گڏجان. شايد منهنجي من جو بوجهه توهين
هلڪو ڪري سگهو؟ پرزي جي مٿان نه ڪوئي سرنامو
ڪين هو ۽ پڇاڙيءَ ۾ به فقط ”توهان جو پنهنجو“
لکي ڪابه صحيح نه وڌي ويئي هئي. رجنيءَ ڪلي ڪمند
مٿي ڪنيو نه چندر کي جواب جي انتظار ۾ ڏنائين.
سندس وڃڻو اچي چيائين، ”سڀاڻي آرتوار آهي. منهنجي
گهر هليا اچجو.“ چندر جي چپن تي مرڪ هئي...

رجنيءَ محسوس ڪيو سوڙ جي اندر سندس چپن
تي به هڪ مرڪ هلي آئي هئي. سوڙ کي هٿ ڇڪي
رجني چپ چاپ سمهي پيئي. ڪيڏي مهل ننڊرا ديوي
سندس چپن تان مرڪ چمي کڻي ويئي، سا کيس به
خبر نه پيئي.

رجني صبح جو آئي ته سمجهائين وائڪي روشن
ڏينهن کيس پنهنجي گود ۾ کڻي ورتو آهي. ليڪن
ڏيري ڏيري ڪمڪارين ڏينهن کي گهيريندا ويا. ڪيترئون
ساڙهيون، بلائوزر ميرا پيا هئا. ٽن کي ڌوئڻو هوس،
ڪانجي ڪرڻو هوس ۽ هوا ۾ ڦرڪائڻو هوس ۽ پوءِ
استري ڪري ڪٻٽ اندر سجائڻو هوس. ماڻس اڪيلي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪٽڪ سوٽي رهي هئي. ڏوهي ـ ڀڙا ڪٽي آيو هو....
سنڊل پالش لاءِ سڏي رهيا هئس.... ايترا ڪم پورا
ڪندي به رجنيءَ فرصت جون گھڙيون ڳولي نٿي ورتيون.

چندر آيو ۽ ڪو وقت ويٺو رهيو.

رات جي انڌيري سيني ڀرڪن کي ڪاري بادل
جيان اچي گھيريو. آسپاس جي رهڻين مان مٽر راڳ
وڃي وڃي بند ٿي ويا. آنهن جون ڏنون رات جي
سناٽي ۾ ائين هيون، جيئن انڌيري ۾ ڪڙڪيٽڙا وَر وَر
ڀڻڪن. پريان گھرن مان ٿوري وقت لاءِ جهڳڙي جو
آواز ٻڌڻ ۾ پئي آيو. نيٺ اهو به سانت ۾ ويو. دريءَ
مان رجني آڪاس جي ٽڪري کي لٽڪندو ڏسي سن
ٿي ويئي. ڪيترا تارا هئا، اُن ٽڪري تي ٽيڪيل ـ مگر
ايترو بي‌ترتيبيءَ سان جيترو بي‌ترتيبيءَ سان ڦهليل هئا،
رجنيءَ جي من جي سطح مٿان خيالن جا موتي. هوءَ
اڄ وارن کي ڇڳيرو ڇڏي من اندر موتي سيرڻ ويئي.
اچانڪ ٿي جو آرسيءَ تي سندس نظر ويئي ته ڇرڪ
نڪري ويس: آرسيءَ ۾ ويٺي هئي ڪلهوڪي سکي.
پروُن چاڙهي پڇڻ لڳيس، ”آخر ڇا ڏسي ويٺي، تنهنجو
پنهنجو؟“

”ڪجھ، به نه نه،“ رجنيءَ خنڪيءَ سان سکيءَ
کي ڏنو.

”ڏاڍي خوش ٿي لڳين.“

”ڪنهن به سٺي انسان سان ملي خوشي ٿي پراپت ٿيندي آهي.“

”سو چندر هو سٺو انسان!“

”منهنجون ڪتريون سڪون به ته اڌوريون ٿي آهن.“

”ته مون کان ڇو ٿي پاڻ ڪترائين؟“

”اکيان ٿي ته ويٺي آهيان،“ چوندي رجني اٿي بيٺي. هائوس ڪوٽ جي وڏي گهيري کان مٿي ۽ مٿي کيس پنهنجو سنهو ڏگهو آڪار ڏاڍو پيارو لڳو. هڪ بي باڪ مرڪ جا سندس مکڙي تي ڦهلي ته آرسي ۾ شرارت آهڪ ڏيندي آئي ويئي. رجني بستري تي ليٽي پيٽي دهرائڻ لڳي چندر سان ٿيل ملاقات ....

”آءٌ هي آهي چندر.“

”مون ته يڪدم سڃاڻو مانس.“

”آچا! اڳي ڪٿي ڏٺو اٿو مون کي؟“

”آءٌ منهنجي واتان آفيس جي هڪ هڪ ماڻهوءَ جو اهڙو ته قصو ٻڌي چڪي آهي جو ڏسندئي سڃاڻي ويئي.“

”اڇين!“

”پٽ، هن جي آفيس ۾ ته تون اڃا هاڻ ٿو نوڪري ڪرين، پر تنهنجي ڪنوار، منهنجي رجنيءَ جي سالن کان سڃاڻل آهي.“

”آچا!“ آن کان پوءِ ٿيءَ ۾ پڇي ويو چندر.

رجنيءَ کجهه ڪاڏي جون چيزون اچي ٽپائي تي رکيون. ماءُ چيو، ”توهان جي ڊيوڪيءَ کي ڪنواري هوندي ته پاڻي لائي جو تمام گهڻو شوق هو.“

چندر ڇرڪي رجنيءَ جي ماءُ کي ڇتائي ڏسڻ لڳو، ڪن ترسي چوائين، ”آمي ٻاتي لاٿي لاءِ ته مون اڃا ڪيس ڪجهه چيو ئي ناهي، فقط ٻار کي اسڪول موڪلڻ جو سوال آهي ته وڏو طوفان مچي ويو آهي.“

رجنيءَ چيو، ”ديوڪي چوندي هوندي ڪانوينٽ ۾ پڙهي ۽ توهان جو وچار هوندو سنڌي اسڪول ۾ پڙهائڻ جو.“

”برابر.“ چندر جي ڳالهائڻ ۾ حدڪان وڌيڪ آتساهه هو.

رجنيءَ ڪلي ڏنو.

چندر سمجهي چپ ٿي ويو.

رجنيءَ سمجهاءَ سان چيو، ”توهين وڏيون ڳالهيون سوچيندڙ، خبر ناهي ننڍين ڳالهين کي ڇو وساري ڇڏيندا آهيو.“

”مطلب؟“ چندر جي نراڙيءَ ۾ گهنج هو.

”وڻ کي ٻاڙي ڏيڻ بدران اُن جي ڪل کي ٻاڙي ڏبو ته ڇا ٿيندو. پهرين ديوڪا ئي سنڌياڻي نه ٿي آهي ته ٻار کي سنڌي ٿيڻ ۾ ڪيئن واهر ڪندي؟“

”توهين ٺيڪ ٿا چئو.“ چندر جي نراڙيءَ مان گهنج لهي ويو هو. ڪرسيءَ کي ڇڏين ٽنگن تي آياري وري چيائين، ”توهين ٺيڪ ٿا چئو.“

ماءُ چيو، ”ڪجهه کائو ته.“

چندر پليٽ مان ٻه ٽي ٽڪر صوف جا ڪانٽي تي کڻي کائڻ لڳو. ڪجهه سوچيندو به رهيو. پوءِ چيائين،

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”توهان جي اها ڳالهه، مون کي بلڪل نيڪ لڳي. ڏسو نه، ديوڪي سنڌي ڇوڪرين کان ڪيترو الڳ آهي. سندس گهٽ ٿو گهمي ۽ ڏسڻ ۾ ٽڪاريندي آهي. سچ ته آئون جيئن ڳالهيون ٻولهيون پورو سمجهي به ڪانه سگهندي آهي. ڪانوينٽ جي پڙهيل آهي. آئون جي سيتا جي ڌي جان اٿس.“

”جيڪي سنڌي سيتا کي سمجهن ٿا، آئون مان به پلا ڪيئن کي آن تي فخر آهي؟“

”شايد ڳالهه ڪٿين کي مس.... ليڪن منهنجا گهڻا دوست آهي ڌي آهن.“

”مگر توهين ديوڪيءَ کي آئون وٽ وٺي به ته ڪونه ويا آهيو.“

”توهان کي ڪيئن خبر پيئي؟“

”خبر ڪيئن نه پوندي، پلا مون وٽ جو ڪڏهن ڪڏهن نه وٺي آيا آهيو.“

”برابر گنهگار آهيان، توهان جي خيالن جي ڄاڻ هوندي به توهان وٽ نه وٺي آيو آهيانس.“

”ائين لڄي نه ڪريو. مان به ته توهان وٽ اچي سگهيس ٿي. هاڻي ته ضرور ايندس ڌي.“

چندر ڪنهن دور آئيندي کي ڏسندي چيو، ”مان سوچيان پيو، شايد هڪ ڏينهن اهڙي نئين برادري جڙي وڃي، جن کي سنڌي هجڻ تي ناز هجي.“

ڪن ڪئن ڪان پوءِ رجنيءَ کي لڳو چندر جي نظر ڪٿان ڪنهن عالم مان ٿيي هٽي سگهاري ۽ سر ڌي موٽي آئي آهي.

چندر جي وڃڻ وقت رجنيءَ ماءُ چيس، ”ڏيو ڪٽيءَ کي وٺي اچ پٽ.“

چندر ڪنڌ ڌوڻي چيو، ”توهان جا شڪرانا....“

رجنيءَ چندر جي ملاقات من ۾ دهرائي پوري ڪئي ته سوڙ ڇڪي ڪئي منهن تي وڌائين. پر ۾ ئي آرسيءَ واري سکي ڪِل ڪِل ڪري چئي رهي هئي، ’شڪرانا!‘ ڀلا ڪنهن ڪنواريءَ سان ڳالهيون ڪرڻ لاءِ به گهڙيون موڪل ملي ته شڪرانا مڃڻ کان سواءِ، ڪوئي ڪيئن رهي سگهندو؟“

”ڪم تي وڃ ڪمائڻ. ڪو ئي ڪنهن روشن ڏيوري جي پرڪاش ۾ وهي پنهنجي ڌنڌلي من کي اوجل ڪري ته تون ان تي به ٺٺولي ڪندينءَ؟“

”سنڀال ڪج، ڪٿي وري نه چماٽ هٿن جي نوبت اچي وڃي. ڪٿي توهان جو پنهنجو وڌيڪ نه پنهنجائي ڏيکارڻ لڳي.“

”بيچ چريا!“ چوندي رجني منهن ڦيري سمهي پيئي.

ڪاري رات

سج، اڀري ڪان اڳ، ساڌورام کي گلابي ڪرڻن سان سلام ڪيو، مگر ساڌورام سلام ورائڻ جي موڊ ۾ ئي نه هو. ”چڱو ٿيو، اهو به ٻڌي ويو.“ اها هئي سندس من جي ڏارڻا. ڪوئي سندس ڪڙهندڙ من کي ڏسي وٺي ان کان وڌ بري ڳالهه ڪهڙي ٿي ٿي سگهي. زال مڙس جي جهڳڙي ۾ ٽماڪڙن جو ڪهڙو دخل؟

سندس ٻئرڪ جا ماڻهو باقاعدي هن جي صندل وٽان لنگهي پنهنجن گهرن ۾ هليا پئي ويا، پر ڪنهن کي به همت نه ٿي، اهو پڇڻ جي ته ”ساڌورام ڇو اڄ ڏاڍي ڏاوَ سان ويٺو آهين؟“ سڀ پنهنجيءَ وسام ۾ ئي پورا آهن، ڪنهن کي رکي آهي ٻئي جي ٻرڻ جي ٽانگهه!

اوچتو ڏيپو رڙيون ڪندو ٻاهر نڪتو، ”بابا، آسيءَ گاسليٽ جو دٻو ڪٿي مٿان ليٿاڙيو آهي.“

”ته ڏئي نه ٿيلي! ڇو ماڇئس نه ٿو ليپس ڇا؟“ ساڌورام ٻهڙي دڪاڻ لڳو.

جانڪي سڄي گاسليٽ ۾ ٻڏل، ٻاهر نڪري آئي. ٻر ڪري ٻه ڏڪ ساڌورام جي پٺيءَ تي وهائي ڪڍيائين. ”مران ته هونءَ ئي ٿي، باقي ته ڪيڻ ڏيندم...“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻين ٻڙڪن جي ٻارن ۽ ماڻهن جو ڇڱو خاصو ميڙاڪو مڙي آيو ۽ جانڪيءَ جا ٻار سندس ٽنگن کي چنبڙي پيا. جانڪي سهڪندي سهڪندي مٿن ۾ سٽڪارا ڪيندي وئي، ”پري ٿيو مٺا، مون کي ري باهه جلايو آٿس، اڄ سڄيءَ باهه ۾ جلي ڏيکاريندي سانس. ڪيڏانهن ويو ماڇيس؟ او چورا، او چنڊال! هيڏانهن ڏي، ڀيهه ته ... ڏي مون کي ماڇيس ....“

ڏيپي ماڇيس ٻرڀان ٻاهر ڪسيءَ ۾ آچلائي ڇڏيو. جانڪيءَ ٻه قدم ڊڪي وڃي ٻڪڙيس ۽ خوب زور سان سٽڪو ڪيڀائينس. هو وڏيڪ مار ملڻ جي ڊپ کان خميس ڦاڙائي ۾ سندس هٿن مان ترڪي ويو.

جانڪي اندر وڃي پٽ تي ويهي ڇاتي پٽڻ ۽ مٿو پٽ سان سٽڻ لڳي — ”هاءِ! مٺيءَ کي موت ۾ نصيب ۾ ناهي. الاجي ڪهڙيءَ ويل، هن نانگ سان پلئه آڻيو؟ اڙي! هاڻي ڇني ڇوريءَ کي، ناهي ٻيڪو، ناهي ماڪو. اڙي راوڻ، تو ته منهنجو جيئڻ ئي زهر ڪري ڇڏيو آهي ....!“

ٻاڙي وارن، ڪن گهڙي جڻ آعزا پرسي ڪئي — ”سيني جا حال ڏسين وئي. هرڪو ٻيو ڪن ڏئي. نه ته ههڙي مهانگائيءَ ۾ پلا جيئڻ آهي؟ نه ....“

ڏيري ڏيري ساري هٿو مٿو ٿري وئي. سادورام ساڳيءَ طرح صندل تي چپ ويٺو هو. سندس نظر سامهون ڀل جي ڇتيءَ ۾ ڪنل هئي. هيءَ ويچاري ته سڄو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن دونهين کي آسمان تائين پهچائڻ جو ڪم ڪندي رهي هئي ۽ هاڻي هڪ ٿڪ ٿي تپسيا ڪندڙ سادوءَ جيان چپ ڪري هئي.

جيئن جيئن رات چڙهندي ٿي ويئي، تيئن تيئن بتين جي روشني جهڪي ٿيندي ٿي ويئي. هاڻي صندل وٽان ڪوئي ڪونه ٿي لنگهيو. روز جي آبتڙ اڄ ٻار جيئن ڪمري اندر ويا هئا تيئن ئي چپ هئا. سادورام ڪيتري وقت کان پوءِ منهن ورائي ٿڌيءَ اک سان ڪمري کي ڏٺو. ٻار فراسين تي آهليا پيا هئا. جانڪي پيٽ ڀر ڪُنڍي ٿي پيئي هئي.

پري ڪاڻي ريل ڪُوڪ لڳي. سادورام کي بدن ۾ سيٽو پنجي ويو. اکيون مهٽي چوڌاري نظر ڦيرايائين. سيني گهرن ۾ بتيون وسامي چڪيون هيون پوءِ به ڪيس ڪمري ۾ اندر وڃڻ تي دل ئي نه ٿي. ڪمري مان اڃا به ڄڻ ڪيس شام واري جهيڙي جا آواز پئي ٻڌڻ ۾ آيا....

”روز دال ماني ها سادو ڪاهه!“

”نه ته ڀوڙ پلاءُ رڌي رکانءِ.“

”اڙي ٻر ماني ته سٺي هجي. اسان لاءِ سٺيءَ ڪٽڪ جي به پرلش ٿي ويئي؟“

”پيسا ڏين ته سٺي ڪٽڪ به آڻي رکان.“

”پيسا رکو پيسا. سڄو پڳهار آڻي ٿو ڏيانوَ، پيو ڦاهو ڪائيندس ڇا؟“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”توُن نه ڦاهو ڪاءِ، باقي مون کي سو قرض لهڻو اٿيئي، جو وٺي ڇڪي ڇڪي ڏيانءِ.“

”ڇا ڏنو اٿيئي؟ ڪهڙا ماڻهن وٽان ٽڪا ڪڍي آڻي آهين؟“

”ڇانگ ٻارن جي ڪيڏن ٿي ڪاڻي، اٿيئي ڪا خبر؟ مٺن کي ڇانورن جو ڪٿو ڪونه ڇڪايان. سمورا ڇانور ٻلڪ تي وڪڻي اچان، تڏهن وڃي ٿي اها ڳڙهي ڪڻڪ جي ماني به نصيب ٿئي. شڪر ڪري ته کائجي.“

”شڪر وري ڏوڙ جي ڪرهان نڙيءَ کان گرهه ٿي نه ٿو هيٺ لهي.“

”منهنجي ڏوسان ٽوبهه آهي. مان ته تنهنجي هڪڙي مڪ کي به نه ٿي پري سگهان. هوڏانهن ٻارن جا آهن سؤ مڪ. سؤ ٿي ٻڪيا رهجيو ٿا وڃن. مٺن کي، ڪيڙو گندي، ڇا نه ڪڇي؟ ڪتابن ڪاپين تي جدا ٻنڻ ڪن. ٽول ڊنگ جا ته مٺن لاءِ وڻ ٿي سڙي ويا آهن....“

”ته وٺ نه هي به. پر وڃي انهن واسينگن جا سؤ مڪ! آيهم ٻوت تي ٿيئي مانيون. پيٽسان، ڪڏهن ڪو سٺو ڪاڌو به کارائين؟“

”اِها آڪڙ مون کي نه ڏيکار. ڪو لڪ ڪونه آڻي ڏنا اٿيئي مون کي. مان ڪيئن وٺي پُورت ڪريان، سا رڳي منهنجي تن کي خبر آهي. ٽوڪي ته آهي بس چشڪو.“

”مان چشڪا وٺو وتان؟ هان....“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”هون هون. ڀلو ته ڀاڙر هون. مون کي ته اڄ ڏڪ ڏڪائي ڪري آهي. مار جيترو مارڻو اٿئي. ديوتا مان ڦري ڏئت ته ٿيو آهين. هاڻي ڏسُ، اکيو ڀوه نڙيءَ تي نٿون ته چڙهي پوان، هن روز جي گهوڙيءَ ۾ کٽ پٽ ڪان...“

”چوازه ته ٿو، سچ پچ نڙيءَ تي نٿون ڏيٺي چڏيندوسانءِ. نه ته اهڙا چيپ اندر رک.... جي ڏٺيءَ تنهنجو دماغ ڦري ويو آهي!“

”دماغ ڪيئن نه ڦرندو؟ هن کي ڪتاب ڪونهي، هن کي پين ڪانهي، هن کي چمپل ڪانهي ۽ هوءَ چيا ساماڻي آهي! نياڳي چوي، آنئين آني جو هار وٺي ڏسُ. هو نڪيڙو ته سيئي ڪان ٿي آنر آهي، سچو ڏينهن ٿو، ٿول وٺي ڏي، ٿول وٺي ڏي ڪري....“

”انهن کي به پونڊو ڪانه هٿنديءَ؟“

”انهن کي به گهٽا ٿي پوندا هئان. ڀڳوان، جيجل جي دل ڏٺي بدران پٽر جو ٽڪر ڪٺي ٺونسيو ها ڇاتيءَ اندر، ته لڇي ته نه مران ها. ويچارن کي گهٽي گهٽي به ڪيترو گهٽيان؟ آکين ڊيکيل ڏسين، ته ويٺو ڪا پنهنجي لوڙي ڪانه اٿم. پن مگ جي پن وڳن مان پيٽي هلان. توکي سجهي آهي طعامن کائڻ جي!“

”....جي ڏٺيءَ توکان طعام ڪنهن گهريا آهن؟ سچو ڏينهن جيڪو وهي وهي گهر ۾ ايندو، تنهن کي ڪو ڪهڙو جهڙو گرهه ته ڏي نه.“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اڙي پر ڪجهه ڇهڙو گرهه به اچي ڪٿان؟ ڏکر لڳو پيو آهي ملڪ ۾. دال، مڱ، چوڻرا، پاچڻن جنهن شيءِ کي هٿ لائو، تنهن تي باهه ٻري پيئي آهي. مان به وڃان ته ڪهڙي وهه وڃان؟ اهي پُونگڙا نه هجنم ها ته وڃي ڪنهن جي نوڪري نفري ٿي ڪريان ها.“

”ڦٽو ڪري اِهين ڪنهن مندر ٽڪاڻي ۾ .... جا اولاد اِهي مل وارا، اسان جو پگهار وڌائيندي رت ڇڙن ٿا ۽ هوڏانهن لک خرچ ڪري ٽڪاڻو ويٺا جوڙائين .... جا ڦر، هنن جيترن ٺاڪرن تي ڀوڳ ڪونه چاڙهيندا، ٻاقي ٺڪر جي ٺاڪرن کي ڀوڳ ڏيکاري پنهنجي پيٽ ۾ هڻندا. ۽ هوءَ سرڪار به انهن پيٽ ڀريلن جو بچاءُ ڪندي پر اسان غريبن کي پڇندي به ڪانه....“

”سري رام! سري رام!! ڇا ٿو ڳالهائين، ڀڳوان لاءِ! لڇمي ويٺي ته اچي به نڪري ويا انيٺي....“

”نيري نام، تيري نام تي ڪرين. ڪوڙ ته ڪونه ٿو بڪان؟“

”ڌوڙ ٿو پائين؟“

”ڌوڙ ٿو پايان، هان ڌوڙ ٿو پايان، هان ....“

”آڙي، ماري رکيائيم .... مٺا، مون مان ڇو ٿو وڙهين. وڃي سرڪار مان وڙهه نه. انهن مل وارن کي مڙسي ڏيکار نه .... مون کي ته نه مار....“

.... آن ڪان پوءِ هو تمام گهڻو گوڙ. ڪيترا ڏي پاڙي وارا اندر گهڙي آيا هئا ۽ ماڌورام کي ڪيترن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿن جنهن، اچي صندل تي وهاريو هو. ساڌو رام محسوس ڪيو، آهي هٿ ڪيس هميشه لاءِ هن صندل سان ڇهڻائي ويا آهن ۽ جاڻڪي ڄڻ سچ پچ پاڻ کي ساه ڏيڻي ڇڏي آهي....

ساڌو رام جي اکين اڳيان هڪ نظارو ڦري ويو - باه ۾ ڄرڪندڙ هڪ مورتي، جو آڪار ڪڙو ٿي ويو، هيءَ موت سان وڙهندڙ مورتي ٻانهون هڻندي، واڪا ڪندي ٻاروت جي ڦرڪيءَ وانگر ڦرندي رهي ۽ اوسي پاسي جيڪي به گهر هئا، تن جي اڳيان وڃي ڪري پيئي. ڪيڪراٽن جي گهمسان ۾ گهٽيءَ ٻاهر اچي پرگهٽ ٿيا، پر ڪوئي ڪجهه به نه ڪري سگهيو. باه جي ڄڀين ۾ وڪوڙيل هيءَ مورتي ڦٿڪي ڍيري ٿي پيئي. تازي ماس جي جلڻ جي بانس، ساهه کڻڻ به مشڪل ڪري ڇڏيو ...

ساڌو رام محسوس ڪيو، سندس ساهه سچ پچ گهٽجي ويو هو. ڪيس لڳو ڪوئي ڪرڙ ڪرڙ جو آواز سندس سيني مان خود به خود پئي نڪتو. اکيون مهٽي چوڌاري نظر ڦيرايائين. رستي جي بتيءَ سان گهرن جو آنڌڪار گهٽجي ويو هو. پري ڪٿي ڪتي اوناڙ شروع ڪيو. هڪ ڪني ڪاري رات جو ساڌو رام کي ڪتي جو اوناڙ ڏاڍو برو لڳو، پر ڪيس محسوس ٿيو، ڪائي تاڻيل تار سندس ڇاتيءَ اندر زهه ڪري ٽٽي پيئي ۽

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏري ويٺي سندس دل. دير تائين هو خميس جي ٻانهن سان اکيون اگهندو رهيو. پوءِ آئي ڪمري اندر ويو.

غريباڻو گهر. نه کٽ، نه پلنگ. ٻار هيٺي هيٺي فراسين تي سمهيا پيا هئا. جانڪي ڪامليٽ وارن ڪپڙن سان ڏي ڳاڙي تي، پٽ پر ويٺي هئي. ساڌو رام سندس پر ۾ هيٺ پٽ تي ويهي رهيو. جانڪي ڪل تي هلندڙ راندڪي جيان آئي ويٺي. ساڌو رام سندس ڪلهي تي هٿ رکي چيو، "آئي ڪپڙا مٽاءِ."

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”....ڀڪي سوُنهن پنهنجي“

شامي، اصل اِن طرح لهر ۾ اچي ويندي، اهڙي ڳالهه ته دروهه ڪڏهن به ڪانه سوچي هئي. شاميءَ جي ڀر واريءَ جڳهه ۾ آئي، ڪيس ٻه مهينا گذري ويا هئا، پر شاميءَ کي سڏائڻ سنجيدي ٿي ڏٺو هئائين. دروُ پهرين ته ”آنٽي آنٽي“ ڪري سڏيندي هئس، پر شاميءَ جي ناراض ٿيڻ تي ”دادي“ ڪري سڏڻ لڳي هئس.

داديءَ لاءِ عزت ۽ پيار به هوس. وٽس جو داديءَ جو ڀٽيجو شادي ڪرڻ لاءِ ولايت مان اچي، داديءَ وٽ لٿو ته، دروُ جڻ شاميءَ جي نظرن پيرن ٻڌجي وئي. گڏجي وڃي ڇوڪري پسند ڪري آيون ته ڪپڙو به گڏجي وٺي آيون....

مگر لاڏن مهل شامي هن طرح ”نتوُ نتوُ“ ڪندي آئي نچڻ نچائڻ لڳندي، اهڙو ڪيس خواب خيال به ڪين هو. دروهه ڪيس زنده دليءَ سان نچندو ڏٺو به سندس نستي جسم ۾ به خوشيءَ جي لهر ڊوڙي وئي. خوشيءَ کي ڳولڻ لاءِ ته هوءَ پنهنجو فليٽ به ڇڏي آئي هئي!....

لاڏي هلندي، ”تو لاءِ سپاهي به گهرايان؟ وزير سڏايان؟ راجا کي مڃايان.“ ”ڇو ته سهڻي؟ ڪڇ ملوُڪلو؟“ چوندي جو سيني ڪٽي دروهه ڏانهن نهاريو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته درو سچي سڪورجي سوڙهي ٿي وئي، زالون ڪيس
ٿهائين وڌيڪ ڇيڙڻ لڳيون. ڏاڍا ڪلها ڪليا چرچا ڪرڻ
لڳيون. درو ته ڪڏهن هوڙي محفل ڏٺي ٿي نه هئي.
سندس لونڊڙين ۾ ڪنهن جي پاڙين ۾ خون ٽڪڙو ٻوڙڻ
لڳو. هٿن سان منهن ڪٺي ڍڪڻ لڳين. سڄيءَ محفل ۾
ٺهڪڙو پئجي ويو.

شاميءَ، ڇڇي سان دهل مٿان ٺڪ ٺڪ ڪندي،
"پيهو ٻولي تن ۾" شروع ڪري ڇڏيو. وچ وچ ۾
ساڪيون هلڻ لڳيون. واڀو منڊل سوز ۽ درد سان ڀرجي
ويو. درو پاڻ کي سمنڊ تي ترندڙ ٻيڙيءَ ۾ لڏندو
محسوس ٿي ڪيو. پاڻ ساڪيون نه ٿي چئي سگهي،
پر وٺيس اهڙو جو دل ٿي ٿيس ته ٿنهو پينسل کڻي لکي
وٺي. ليڪن ڪيس سنڌي لکڻ ڪٿي ٿي آئي؟

ساڪي ڏيڻ مهل دهل جي ٺڪ ٺڪ بند ڪئي ٿي
وئي. ان ڪري ساڪي ڏيڻ واريءَ جو آواز وڌيڪ سريلو
۽ درديلو ٿي لڳو. هڪڙي ٻيان وڌيڪ ۽ وڌيڪ
درد فراق جون ساڪيون ٿي ڏنائون. ڇي:

"سڄڻ وڃين ٿو پرديس ته ميرو ٿي گهمجانءِ،
ڌوٻيءَ ڌوتا ڪپڙا ميرو نه پائجانءِ،
هردم ياد ڪجانءِ ته ٻچڙي اٿيئي هن ديس ۾."

اها ساڪي ٻڌندي ته هڪڙي ننڍيءَ نينگريءَ جو من
جهليو ٿي نه ٿيو، هوءَ روئي پئي. ڳوڙها لڪائڻ لاءِ
آئي ٻاهر هلي وئي.

شاميءَ چيو، ”ڇڏيو هاڻي ساڪيون، ويچاريون ڳهوڙن کان وڇڙيل دليون وجهليءَ ٿيون پيون. مون هيڏيءَ ساريءَ سيڻن سڄڻن واريءَ کي به روڄ پيو اچي.“

سيڻي کان ٽهڪ نڪري ويو.

دروءَ من ۾ ڄهاتي پاتي ته ڪهس به پنهنجو من بلڪل ڳرو محسوس ٿيو. ۽ شاميءَ شروع ڪري ڇڏيو:

”ٻارڇو، منهنجو ولائت کان ٿو اچي.“

هڪڙيءَ پڇيو، ”آدي پوءِ ڪا ڪٽ ڀٽ گهرائي اٿيئي ٻاروچي لاءِ؟“

ٻيءَ جواب ڏنو، ”ڇو نه آدي، هالن مان جنڊيءَ جي ڪٽ گهرائي اٿم.“

دروءَ پڇيو، ”جنڊي ڇا؟“ ليڪن ايترو آهستي ڇو جو رڳو شامي ئي ٻڌي سگهي.

شاميءَ هٿن ۽ ڪنڌ کي لوڏو ڏياري چيو، ”ماڻ ڪر ماڻ، مائي! ٻنلپ جي گاديلي وارو پلنگ ٺهرايو اٿم، سنڌ فنيچر واري ڪاڻ.“

ڀورڙيءَ چيو، ”پلا وڃو ڪهڙيءَ ولائت کان گهرايو اٿيئي؟“

ٻيءَ چيو، ”چين ولائت کان.“

شاميءَ پٽ تي هٿ جي تريءَ سان ٺڪ هڻي چيو، ”ڦٽ مڻي چيني کي، وڃو ته وٺي آئي آهيان گانڌي مارڪيٽ منجهان.“

ڪاڪو پنجي وٺو ۽ ٻيو لاڏ ۾ شروع ٿي ويو،
"ڇڏيون ڇري پري، گهوٽ ماڻ تو گهري."

سچي گهوٽ ماڻ ته ولائت ۾ ويٺي هئي. پر گهڙيون شاميءَ کي ڏي ڪٽيون هيون، ان ڪري سڀئي شاميءَ کي ڏي شرطائون لڳيون.

چون پيئون، "ڪنوار پيءُ تو لاءِ وڳا ٺهرائي رکيا آهن .... سڪر جي سوناري ڪان ساهه گهڙائي رکي اٿس .... چندو حلوائيءَ ڪان حلوي جا ٿالهه لهرايا اٿس، ٻڌاءِ گهوٽ ماڻ، وڃڻ ٿي ڪانه ٿي وڃين؟" شامي پلئه سان منهن ڍڪي، "نه نه" ڪندي رهي. زالون ڪيس ڪلڪتي بنگلور، اجمير احمدآباد، دهلي پوني، ڳانڌيڌام سنڌونگر ۽ سنڌ وغيره جي عجيب غريب شين جا ڏس ڏيندييون رهيون پر شاميءَ جي هٿي اِها ڏي مڪني هاٿيءَ واري ڪند ڏُوڻ.

آخر ڪنهن چيس، "پيلا هيلوڪاپٽر تنهنجي گهمائڻ لاءِ گهرايو اٿس."

ٻيءَ چيس، "اڙي وڻڪس، اسپوٽنڪ ۾ چاڙهي چنڊ تي تو وٺي هلوٽي...."

پر شاميءَ جا هٺا ڏاڍا نخرا. نئين ڪنوار وارو گهونگهٽ ڪڍيو پيئي ڪند ڌوڻي. هڪڙيءَ وڏيءَ عمر واريءَ زال ته ڏڪ هڻي چيس، "نياڻي ڇوري! ڪهڙي گهاري گهٽ ٿي پوئي؟ پاڻ پيرجي ترجي اينديءَ." مگر شاميءَ جو اهو ڏي ننو اڪر.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نيٺ هڪڙي ڏاڙي وڇائي اُٿي ويهي چيو، ”ڪنوار ويڻ، ڪنوار سنيڙائي، تنهنجي وٽ لاءِ.“

شامي به گهونگهٽ ڪولي آئي ويٺي. هڪ ڇيلهه تي پيو هٿ لوڏيندي چوڻ لڳي، ”پار پچا پاسي ڪريو، سيڻن ۾ ٿي وڃان.“

درو پنهنجي پرم تيل وارن ۾ آڱريون ڦيرائيندي ڏاڍي عجب ۽ شوق سان هي ته ترندو تيار ٿيل ناٽڪ ڏسي رهي هئي.

اوچتو هڪ ننڍي نيٺي ڳاڙهي ڳنڍڪي عورت مٿي تي ساڙهيءَ جو پٽڪو ٻڌي لڪڻ هٿ ۾ ڪٺي وچ ۾ اچي نچڻ لڳي ۽ گهڙيءَ گهڙيءَ لڪڻ تي آڪڙجي پڇڻ لڳي، ”ڏس ٻڍي جي ڏاڙهي، مان ٻڍو آهيان؟“

سيٺي گڏجي چوڻ لڳيون، ”ها ماريا ٻڍو آهين.“

درو ته کلي کلي پئي ڪيرو ٿي. ڳاڙهي پٽڪي هيٺان اچي نراڙي، ڪمان جهڙا ڀرون، نوڪيلو نڪ ۽ ڳاڙها ڳلڙا چپ هئا. درو ته جوانڙيءَ جي منهن مان اک ئي نه پئي ڪڍي سگهي. ڇوڪري به ڪا ناچ ۾ پريڻ ٿي ڏني. شروع جو ڪيائين، ”هو جمالو“ ته ڇيڄ پئجي وئي، سڀ ننڍيون وڏيون آئي، پير ڪڍڻ لڳيون ۽ تاڙيون وڄائڻ لڳيون. درو به پاڻ روڪي نه سگهي.

رتن جڏهن شام جو آفيس مان موٽيو تڏهن دروءَ کي گهر ۾ نه ڏسي سمجهي ويو ته پاسي واري گهر ۾

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويٺي هوندي، جتان ناچ راڳ جا آواز پئي ٻڌڻ ۾ آيس. اڄ هو پاڻ ئي اٿي وڃي چانهه ٺاهڻ لڳو.

درو، رتن جي ٻي زال هئي. پهرين زال جلد ئي مري ويئي هيس. اولاد به ڪونه ڇڏي ويئي هئي. ان ڪري نازڪ ننڍڙيءَ دروءَ جو، رتن ڏاڍو خيال رکندو هو. پوءِ به درو خوش نه هئي، سندس شڪل پيلي ٿيندي ٿي ويئي. هڪ ڏينهن نروس جي حالت ۾ رڙ ڪري چيائين، "ڪڍو مون کي هن فليٽ منجهان، نه ته اڪيلائي مون کي ڳڙڪائي ويندي."

رتن پڇيو، "مان جو آهيان. پاڙي ۾ هيترا گهر آهن، پوءِ به تون اڪيلي!..."

دروءَ چيو، "توهين ڇا سڄو ڏينهن مون سان ٻڌا ويٺا آهيو؟ ۽ هي پاڙي جا گهر آهن يا بمبئي جا قيد ڪوٽ آهن؟ هي ٻين ٻين جاتين جون زالون پاڻ کي سمجهن الائجي ڇا پيئون، نه رلنديون ملنديون، نه ڪلنديون ڪڏنديون. پنهنجيءَ ئي ۾ پوريون آهن."

رتن سمجهي ويو هو ته دروءَ کي ڇاجي گهرج هئي. هفتو به مٿن ماڻهن ۽ دلالن پٺيان ڊڪ ڊوڙ ڪري هڪ سنڌي ڪالوني ۾ مسواڙي جاءِ ڳولي آيو. جاءِ دروءَ کي به پسند آئي. ليڪن ٿورو ڊڄي چيائين، "ڏسو، مان ته رهي آهيان هندستان کان ٻاهر، جتي سنڌياڻيون ڪي ورلي رهنديون هيون. هتي الائجي ڪيئن هن پاڙي جي سنڌياڻين سان هري سگهنديس...."

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رتن همٿائيندي چيو هوس، ”ڊپ نہ ڪر، سنڌي وري بہ پنهنجا آهن.“ ۽ جڏهن دروه سچ پچ ٿي پاڙي وارين سان هري ويئي، تڏهن رتن چيو هوس، سچ چيو اٿن، ”راڻي چاهي پانهي، پکي سو ڏهيو پنهنجي.“

دروه جڏهن دهلي جي ڏسڪ، ناچ جي ڏج ڏج ۽ گيت جي گونج ڪٿي گهر ۾ آئي، تڏهن ڏسي تہ گهوڙس ويئي چانهہ ڏاهي. ڪلي چيائين، ”مون کي چو نہ سڏيو. ڪو پري ٿورو ٿي ويئي هئس.“

”اڙي راڻي! مسين مسين تہ سنڌين جي محفل ۾ وڃي روح ريڊو هوڪ، سو آن ۾ ڪيٿن رخنو وجهندس.“

دروه ڪلي چيو، ”سنڌياڻين محفل واه جي مچائي هئي. پيلي آهن سچ پچ زنده دل. اصل ڳالهہ ڳالهہ ۾ ڊرامو ڏاهي ٿيون وٺن.“

”تڏهن چا سمجهيو اٿيئي. سنڌي دماغ آهي موهن جي دڙي وارو، نج اصل دماغ. ڪو اچڪلهہ جو پلاسٽڪ جو دماغ ڪونهي.“

”مون کي تہ اڪي سنڌي وٺندا ٿي ڪونہ هٿا.“

”پلا سنڌين سان ڳڏ رهي جا نہ هئينء. اسڪول بہ پڙهيئہ انگريزي تہ ناچ بہ سکيئہ انگريزي. شڪر آهي جو سنڌي تہ ڳالهائي سکيئن ٿي.“

”ولائت ۾ هجيو هو تہ اُتي گهر ۾ سنڌي ڳالهائي پوندي هئي. اج انهيء سنڌي ڳالهائڻ ٿي تہ بچائي ورتو

اٿم، نه ته هن پاڙي ۾ به جيڪر مان پاڻ کي اوپري ۽ اڪيلي محسوس ڪريان ها.“

”چنبو ته توتي سنڌياڻين جي محفل جو رنگ چڙهي ويو آهي،“ چوندي رتن شرارتي نموني مشڪيو.

درو، لاڏن جي محفل تان موٽي هئي ته سندس مونهن ڏي نکري آئي هئي. خون ۾ ڏاڍي حرارت اچي وئي هئس. پتيءَ جو هٿ پنهنجي ڳل تي رکي چيائين، ”ڏسو ته تپي لوهه ٿي ويا آهن .... آلا، سنڌياڻيون ڳاريون ته ڪيئن ڏين ٿيون!“

رتن کلي چيو، ”شادي مراديءَ ۾ ته ڳاريون هرڪنهن جاتيءَ ۾ ڏينديا آهن. پيار وچان ڏنل ڳاريون ته گهريءَ جذبات جو ۽ پنهنجائيءَ جو اظهار هونديون آهن...“

دروءَ ڏاڍي ناز آدا سان ڦيرو پائي چيو، ”ها، توهين ته بس ائين ئي چوندا.“ سندس اکين جي ڪنڊن مان مستي پئي ٽپڪي.

”اهو پلا ڪوئي سنڌي ناچ سکي آئي آهين ڇا؟“

رتن هيٺرن ڏنهن ڪان پوءِ دروءَ جي ڳلن ۾ لالائي ڏسي بهار بهار ٿي ويو هو.

———

"پرزا.... پرزا"

ڪيتري سچ آهي هتي! منهنجي ريل ٽڪر سان ٽڪري آهي يا ڪاهي ۾ ڪري آهي، خبر نٿي پوي! مگر اوچن ڀتين ماڻهن جي پڙاڏن کان سواءِ ڪجهه به نٿو ٻڌڻ ۾ اچي. ڪيترو انڌڪار آهي هتي! ڪٿي انڌڪار جي پوڇ نه نه ڪاهي پيئي آهي ڌرتيءَ مٿان؟ ڪهڙي قسم جي آهي هيءَ پرلئه! ريل ساري پرزا پرزا ٿي ويئي، مگر تارن ڪٿين منهن هيٺ ڪري به نه ڏنو.

عجيب نموني شروع ٿيو هو هيءُ جيون- سفر، منهنجي ريل هئي، تکڙي رفتار ۽ بدلجندڙ نظارا هئا. هر پل ۾ نيون چيزون- جبل، نديا وڏا، ننڍا ميدان وڻ گانيون، ڪاهون. پيا پٽل، پيا نظارا- ڪڏهن گڏجي ميهن جي چمن پنجن بوندن جيان ملي سيلاب ٿاهي پٽتي هليا ٿي ويا. منهنجي ريل اڳتي هلندي رهي. هڪ اسٽيشن آئي. ٽڪو اچي ويو سڀني نظارن کي ۽ پيءُ چيو، "هن کان پوءِ هي ناٽڪ هڪ ڏينهن به وڌيڪ نه هلندو" ڪرسي تي وساريل منهنجي رومال جي هڙ، مون اکيان کولي سيمنٽ جي شيشي ۽ موتين جي ماڻها ۽ درن جي جوڙي زمين تي ڦهڪائي ڇڏيائين

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون سندس وات تي هٿ رکي ڪيس ڳالهائڻ کان گهلي اندرئين ڪمري ڏانهن وٺي وئي. ۽ مون لاءِ اسٽيشن جون سڀ چيزون ميرن مزورن جي جسمن جيان اڏ آگهاڙيون ٿي پيئون.

اوچتو ڇڪ ٿي پئي تان ٻي ٽرين لنگهي رهي هئي ۽ آن جي ڪوڪ ڇڪي رهي هئي، "وڻشيا آهي ڇا تنهنجي ڏيهه، جو روز روز هڙتون ٿيون ونيو ٿي اچي؟...."

"پنهنجا ڏينهن وسري ويا اٿؤ"

"بيوقوف سو ته مڱڻي کان پوءِ نه...."

آن کان پوءِ ڦس ڦس.... ڇڪ اهـا ريل اڳتي نڪري وئي.

سينٽ جي خوشبوءِ ڪمري کي واسي ڇڏيو هو. نڪ جي ٿنڻن سڄي سرير اندر نئاپا پکيڙائي ڇڏيا ان واسيل سگهندي گهڙيءَ جا. گهڙي، جنهن ۾ رانجهن اهي چيزون منهنجي هٿ تي رکي ڇڏيون هيون. اکيون پاڻون پاڻ بند ٿي ويئون. ٻڙاڏو ٿيو— "ڪن جو جيئڻ! وساري ڇڏ ميران، ساري حياتيءَ جا پل. بس جيڪي پل پاڻ ۾ گڏ آهيون، سي ئي امر آهن. زنده پل، مرده زندگي جي سالن کان گهڻو اوچ آهن."

منهنجي ريل اسٽيشن جي حقيقت— کان، پيٽل، سوڍا ليمن سڪجهه وساري ڇڏيو. آها وري به گذرندي رهي ٻهاڙن تلاون منڍرن ۽ مندر آستانن تان. ليڪن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هلندي هلندي اچانڪ ٿي رڙيون ڪرڻ لڳي- ”ڪوئي
پراڻي پٽن تي ليٽيو پيو آهي.“ گاڏي جهٽڪا، جهڙ ۾
ٿي بيهي رهي. منهنجي پيءُ کي پٽن تان اٿاريو ويو.
مون ڇيو، ”ڪنهن مونجهاري کي ان طرح ٿي سلجهائي
سگهجي ٿو، نه ڇڏيو توهان بدران مان ٿي ٿي سمهي
پوان پٽن مٿان!“

ماءُ منهنجو مٿو پٽيو- ”ٻڌڻي ڇڏيو نه ڇوريءَ
کي انهيءَ وڇائڻ سان. مون ڏيءُ مٿي مهساڻي. ڪانه
گهرائيندي پساڻس، ڪانه ڏڪائيندي پساڻس.“

ڏرهن ڪوئي ماڻهو نه ڪين سارهو هو، پوءِ به
ڪيڏو هراس ۽ چپ چپات! اهاري بازي ابتري هئي،
جو بابا مون کي ٻانهن کان وٺي ڪورٽ ۾ شادي
ڪرائي آيو. ڪوئي ڪاهو ڪين. ڪنهن دهل به ڪين
وڄايو. ڪاڻي نچي ڪين، نه وري ڪنهن ڳايو. آچي
ساڙهي الائي ڇو پاتي هئاڻون مون کي! ممي ڇيو،
”هيءُ ڪڻهِ سمجهو. بس مون ڏيءُ جيئري مسڻ گڏ
سمجهي...“

...ريل جو پٽو بدلجي ويو رانجهوءَ ساري سيج
گان سان سينگاري هئي. مون پنهنجي آچيءَ نئينءَ
ساڙهيءَ کي گلابي اکين سان ڏٺو. ساڙهيءَ ۾ ڪنهنبن
جو لال رنگ پيرجي ويو. ”ميري تو گرڌر گوپال-
دوسرا نه ڪوئي ري“ متر ڏن پٽي هلي پيا مسن ٿي
ڳاتو- مان نه ٿي جاڻان. سر سبز ماڙيءَ جي پنهي

ٻاهي گل هئا، ڦوهارا هئا ۽ وڏا وڏا ساوا ميدان، نظر جي پهچ تائين ڏسڻ ۾ ٿي آيا. ”چئه ميران، اڄ اسان وقت کي ٻڌي رکيو آهي نه؟ ڏسج، اڄ رات، ننڊ به ڪو جادو هلائي سگهي ٿي اسان تي! راوڻ وقت کي گٽ سان ٻڌو هو پر اسين ڪس ساري پرٿويءَ مٿان بيهاري ڇڏيندا سين.“...

...ائين ٿي ٿيو. چوڌاري سبز ميدان، وڻ ڦوهارا، گلن جا ٻارا بس هلندا رهيا. گاڏيءَ جو ڏوڏو هو الاجي هندوري جو لوڏو هو. منهنجا نيڻ ننڊ اکڙا ٿي ويا.

اوچتو ريل کي جهٽڪو آيو. رانجهوءَ جي ماءُ کي منهنجو سينو تائي هلڻ نه ونو پلا ڪنهن اڏو پيار ٻاتو هجي نه منهنجي خشڪيءَ کي سمجهي سگهي نه! رانجهن چيو، ”اسين ڪنهن ڪنهن کي پاڻ سمجهائيندا وتندا سين. ٻاڦر به نٿا سمجهن، پيءُ به ڪل ڪل ۾ ڏوکي ٿي ته شاهوڪارن جي ڌيءَ ورتڻ، پر اسان ته مڃو وات به ڪونه ڪيو. آخر ڪنهنجو ڪنهنجو ٻڌندا رهندا سين. بس پيو گهر وٺيو.“

ٻئي گهر جون نيون آجليون ٻتيون، ڪجل ڀريل نيڻن وارا فوٽا ۽ رانجهن جي هر هر مٿن اوت. سبز وقت؛ چپ پٽين تي طوطائين رنگ جا چوڙڪ ڇوڙڪ ٻڌجي ڇهتي ٿيو. نائيڙن لاءِ گاڏين ۽ ڪرسين ۾ ڪهنگهنا ڪڍي ڏنگيا هئم. من، آنهن جي چپر تي نرت ڪرڻ ۾ مگن هو.

هڪ ڏينهن ريل اندر ڪوئي پراڻي ڪراهي آئيو-

”ڇا ٿيو آهي توکي رانجهن!“

”مون ڇهو هو، توکي ريشم جي ٽانن وچ ۾ پٽ ڪيئن وانگر ڪري رکندس، پر لڳي ٿو هي، فرضي مون کي ڪجهه به ڪرڻ نه ڏيندا، اصل ڪجهه به ڪرڻ نه ڏيندا. جيل ۾ ڏمي مس خوش ٿيندا.“

مون کي لڳو، منهنجي ريل هڪ اونداهي سرنگهه ۾ گهڙي ويئي آهي. ڏينهن رات اهائي چنتا ستائڻ لڳي ته آخر هيءَ ريل هن سرنگهه کان ٻاهر ڪيئن ايندي! پٺيان مڙي ڏٺم- بابا جو گهر، جو ويهه سال منهنجو گهر هو، اسڪول ڪاليج مان موٽندي سنگمرمر جا ڏاڪا ٽپيندي، جنهن کي طلسمي ديوتا جي مک وانگر، ڪليل ٻاڏو هوم، جنهن کي اندر گهڙندي ئي ٻاڻ کي راجڪماري سمجهڻ شروع ڪري ڇڏيندي هئس ۾ محل جي بالڪنين مان هيٺ انسانن کي رانديڪن وانگر چرندو ڏسندي هئس، اهو گهر، اهو طلسم جي ديوتا جو مک، مون لاءِ سفيد ماڙهي ٻاڏي نڪرڻ کان پوءِ هميشه لاءِ بند ٿي ويو هو.

اونده ۾ هٿ ڦهلائي ڪوئي دروازو کولي رهي هئس، جو اچانڪ ئي ٻيهر سارئون بتيون چمڪي آئيون. ڪلب جي هندي انگريزي گڏيل ڌڻن وچ ۾ رانجهن پنهنجي دوستن کي وندرائي رهيو هو. هڪ ڪرڙوڍ سنڌس دٽ مٽان، دٽ رکيو. دٽ جنهن جي ڪارن وارن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واريءَ پٽ تي هڪ آڳر منجهه تمام وڏو هيرو چمڪي رهيو هو. رانجهن جو هٿ جڏهن ان هٿ کان جدا ٿيو، تڏهن سدو منهنجو نرم هٿ پڪڙي زور ڏيئي ڏيئي اهڙو ڪجهه سمجهائي ويو، جو مون کي لڳو ته ريل هاڻي سرنگهه مان ٻاهر اچي چڪي آهي.

رات جو ديرَ دير سان گهر موٽياسين. مون چيو، "اهو ماڻهو مون کي سٺو نه ٿي لڳو."

"جگر وارو آهي لڪن جا واپار ٿو هلائي."

"سچي!"

"اڙي سرڪار کي ائين سرمو پائي ويٺو آهي، جو ماڪ کي وڪڻي اچي ته به جيڪر سرڪار کي پيٽ نه پوي."

"مون کي ته لڳي ٿو، توهان کي ڪوئي جوکم وارو ڪم ڏئي ڏسيندو."

"چري توتان سر به قربان. جوکم آهي ته چاهي پئسا ته ملندا، جان ته هڪ ڏينهــن وڃڻي ئي آهي. جنهن ڏينهن ڪپڙيءَ مان ڪٽا ڪڍندا، تنهن ڏينهن ڪير به روڪي نه سگهندو."

مون ڪڇي اکيون ٻوٽيون. مگر اندر ۾ هڪ عجيب ڏاري جاڳي پئي. سندس ستارن وٽ ڳاڙهو لالڻيون رکيو هو، ڊپ ۽ هراس سندس مک تي نمايان هو.

منـهنجي ريـل جي رفـتار وڌي وئي هر هـڪ پل جيئرو جيئرو- هزار ريشم جي ڌاڳن ۽ روشنين سان

ٻڌجي ٿي ڳنڍيو. هڪ وڏو شاهي گهر ورتوسين. ٻارن
لاءِ ڪيمخاب جا ڪرتا، راڄائي ٻريسون- ڦوٽا البر-
سڀ ڪجهه اچي ويو. منهنجو سرير هرن سان جهنجهيل
چمڙيءَ هيٺان نشيلي خنڪي هر انگ مان ليٿو پائڻ
لاءِ آئي- ڪير ڏوتا آگهاڙا ڪلها- چپن تي رنگ رنگ
جون لپسٽڪون- خوابن جو عالم هو. ڌرتي ساري منهنجن
قدمن کان هيٺ هئي. همٿ رکي هڪ ڏينهن طلسمي
ديرتا جي مک ۾ به گهڙي ويس. ممي روئي گلي ملي.
ٻڌي ڪجهه دير چپ رهيو. اوچتو پڇيائين، ”اڪيلي
آئي آهين؟ ڇو رانجهن نه آيو؟“

ڌرتيءَ چوويهن ڪلاڪن جو ڦيرو ٽڪڙو
ٽڪڙو هڪ ڪن ۾ ٿي پورو ڪري ورتو. ٻئي ڏينهن
تي رانجهن هو، مان هئس، ٻاڌر ٻاڃايون، ڦٽيءَ چاپٽ،
نهر- وڏي شاهي محفل هئي.

رانجهن وٽ ماڻهن کي موهڻ جو جادو هو. سندس
ڳوڻائي اک ٻئي جو آهنج هڪ ڪن ۾ ڏسي ونندي هئي
۽ سندس مکهارو بدن ڪنهن کي به مدد ڪرڻ کان
ڪين هٽڪيو. ڳالهه ڪيس ڳهٽ ايندو هو، پر سڄو
ڏينهن ڪو پيانو وڄائيندڙ باڪس يا ٽرانزسٽر سان
هوندوئي هوس. ماڻس ملي، ڪير جو نه اهرائي؟

ٻڌيءَ رانجهن سان ڳالهيون ڪيون ۽ بلڪل
ڏي خوش ٿي ويو. گهر موٽي ڏٺم محفل منهنجي دل
اندر ٻتين جي جهالر جيان اڃا به ٿي ٻري: سڀ رانجهن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ساراهين پيا. منهنجي پسند کي ساراهين پيا. رانجهن آهي، جنهن جو پير پٽ تي نٿو ٽڪي. ڪلي پيو ته ساز پيا جهنڪارين. چرچو ٺو ڪري ته ٺهڪ ٽڙانا گونجن. لڳي پيو هن ريل جي آس پاس پيا ڪي ٻه پنا ڪونهن. هيءَ ريل بس ڪنهن کي به جيڏانهن وڻيس تيڏانهن ڪڍيو وڃي سگهي ٿي. ريشمي وڇائيءَ کي ڇاتيءَ تائين سرڪائيندي پڇيم، "توهين اڄ اهڙو خوش ڇو هئا؟"

"منهنجو به ته پير پٽ تي ڪونه ٿي ٽڪيو، گهڻن مٽن جي شراب جي خنڪي هئي تو وٽ؟"

"هوندي بس..."

"اڙي چري، پڻهين موهجي ويو آهي منهنجي سياءَ تي..."

توهان جي سياءَ تي يا شاهوڪاريءَ تي؟...

ريل هاڻ انهيءَ سندر ماڙيءَ مان گذري رهي هئي، جنهنجي پنهي پاسي رات جي راڻيءَ جا آلاهي وڻ هئا.

ڪاش! منهنجي ريل بس هميشه هميشه انهن سرسبز ماڙين مان ئي هلندي رهي. ليڪن هيءَ ڳاڙهي لالٽين واري ناري! ريل هلندي رهي، پر هي هراسيل عورت لڪٽ وڻي ٿي رهي.

۽ هيءَ به ڪا اسٽيشن ٿيندي آهي؟ شايد سگنل نه مليو آهي. نه ته هڙي جهنگل ۾ ڪيئن بيهجي وڃي ها، هيءَ ريل! آڌي رات... رانجهن منهنجي مٿان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان وٺنل، "ڇو... ڇو پيا جاڳو؟"

سگريٽ ڦٽو ڪري چيائين، "ڪجهه ناهي."

"ڇا پيا سوچيو؟"

"ڪائي خاص ڳالهه ناهي. ڪو خسيس ڪسيس آهي سڀاڻي."

"مون ته سمجهيو منهنجي شڪل وٺا ڏسو. اصل توهان جو ساهه به ڳلن تي محسوس پئي ٿيو."

"مڪن لڪائو انهي ڳٽن ۾، تن کي منهنجو ساهه به پيو ڳاري!"

هڪ ڪن لاءِ هلڪي کل سندس چپن مان نڪتي ۽ پوءِ سندس نظر ڏور ڪٿي ڀٽڪندي رهي. اوچتو در تي آواز ٿيو ۽ رانجهن مون کي "سمهي پئُ" چئي در کولي ٻاهر نڪري ويو. ڳاڙهي لالٽين واري ڏاري مون کي ڪلهي تي ڪٽي دري جي آڙ ۾ اچي بيٺي. "اٿين ڪندو.... مردود دغاباز. مون کي آزادي پاڻ ڇٽي ويندو!"

"وڏا وڪيل ڪري ٿوري ئي وقت ۾ تو کي ڇڏائي وٺندو."

"پوءِ ڇڏائيندو؟ ۽ هينئر...؟ تيستين جيل اچي وڃي ته ڪير تلاهي ڏيندو؟"

"ڇوي تو مون تي وشواس رک؟"

"پنهن جي ٻوچاريءَ تي!..."

"مون پنهنجو ڪم ڪيو. وڌيڪ تون ڄاڻ."

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن جي وينديڙ قدمن جي آهٽ ٻڌي مان پيچي اچي بستري تي ليٽيس، جيڪي ڳالهيون منهنجي ٻڌڻ لاءِ نه چيون ويئون هيون، سي جڻ مون ٻڌيون ئي ڪين هيون. ڪلي چيم، ”ڪير هو؟“

”ڪوئي هو. ماريس گولي ڏُڪُ پيئندين؟“

مون کي لڳو منهنجي ڳاڏي سان گڏ ٻيون به ڪي ڳاڏيون ٽڪڙو ٻوڙڻ لڳيون آهن. گهرڙ گهرڙ ۾ عجيب مونجهارو. هر پل ريل ڳاڏين جي ٽڪرجي پوڻ جو ڀؤ. منهنجو منهن ڀڳهرجي ويو. برندڙ ٽوري وقت لاءِ منهنجو سرير گرم ۽ سڀل ڪري ڇڏيو. ڳاڙهي لالٽين واري ناريءَ جي ڪمري جا دروازا پنهنجو پاڻ منهنجي من مٿي سنسار ۾ کلي ويا. ڏاڍي مرڻينگ لهجي ۾ چئي رهي هئي، ”شوق جا پوچاري، پنهنجو نه ته پنهنجي جاتيءَ جو ته شرم رکو ها....“

ليڪن جاتي! هي هڪ لئون اکر هو مون لاءِ. اسان کي جيڪي نتا سمجهي سگهن، سي پاءُ پيش، وينڌي ماءُ، پيءُ چوندا هجن، پر اسان لاءِ ڪير به ڪينهن. اسين سڀني کي الوداع ڪري پيا سگهون ته جاتي! جاتيءَ جي نالي جي، اسان جي مٿان ڪهڙي ڀڳ پيئي آهي....

ليڪن من اندر اها ڳاڙهي لالٽين واري ناري لالٽين جي وٽ سوري ڏاڍو زور زور سان ڪنجهڻ لڳي، بي آرامي ۾ پاسا بدلائيندي رهي. مون هڪدم آئي راڻجهن

کي ٻانهن کان ڏؤنڌاريو. ”رانجهن مون کي هي وڏو درجو، نوڪر چاڪر، ساڙهيون سٽ نه گهرجن...“ ليڪن ڪوئي ٻڌي نه!... ۽ ٻڌي سگهي به نه!! وڏا جهنگ جهر نظر اچڻ لڳا. الاجي ڪهڙيون غفائون سامهون هيون، جو ريل زور زور سان ڪؤڪڻ لڳي.

مون رانجهن جي ٻانهن ڪٺي پڪڙي. ”مان ٻچان پيئي رانجهن!“

”ٻڪلي آهين. سمهي پئ.“

”اڄ ڏي نه جاڳي آهيان... سمجهان پيئي تون سدائين مون کان ڏاڍو پري رهيو آهين ۽ اڄ اها دوري مون کان سٺي نه ٿي وڃي.“

”اڙي هميشه نه ڪڏ رهيو آهيان. برانڊيءَ جو نشو ته نه چڙهي ويو اٿئي؟“

”چڙهڻ ڏي نشي کي. مون کي تون ٻڌاءِ انهيءَ ماڻهو سان بزنس ڇڏائي سگهندين؟“

”ٻڌ راڻي صاحبان، انهيءَ بزنس ۾ هڪ مان ڏي ناهيان، ٻيا به گهڻا آهن.“

”پر منهنجو مڙ نٿو مڃي ته انهن گنهگارن جي صف ۾ اسين به هجون.“

”ٻي ڪاڻي واهه ڪانهي.“ رانجهن منهنجي ڪوڏي تي ڪنڌ رکي ڇڏيو ”تنهنجو سولو تن، ڇا تڪليفن سهڻ لاءِ پيدا ٿيو آهي.

”تڪليفن لاءِ تيار ڏي تي بابا جو گهر ڇڏيو هوم“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻرندڙي منهنجي رڳن ۾ تيز ڊوڙي رهي هئي.
”مگر مون ته ڪڏهن پنهنجي هير کي ڪنهنجي مهٽي هاب نه ڪيو“
”اينڊو موهه.... اينڊو ... اوهه رانجهوا!“ سرير آگ ۾ وچڙجي ساگر ۾ ڪري پيو.
ربل ريهون ڪندي رهي- ”هاڻي ڇا ٿيندو؟“
لالتير واريءَ نياريءَ ڪورٽ جي فتوي جو فائيل ڏمي گهتيءَ ڪاڻ پئي چاهيو- ”مگر ڇو. رانجهن هاڻي ڇا ٿيندو؟“
”اڙي ڇا ٿيندو. شهر ڇڏي ڀڄي هلنداسين.“
”چورن وانگر؟“
ڇا جا چورا! هردوار تي ساڌو ٿي هلي وهنداسين. تنهنجو ٻقڙ نه وڃي گنگا جي ڪنڌيءَ تي ڏاڙهي رکائي ويٺو آهي.“
”ليڪن هيڏڙا ٻارا ڪير اسان کي ساڌ سمجهندو!“
”ڪجهه به سمجهن. جلدي تياري ڪري وٺ. پوليس جي پهچڻ کان اڳ اسين لاپتي هجون.“
مون کي لڳو ٻري ڪٽي ربل جا پٽا ڪوڙي ڪڍي ويو آهي. پوءِ به ربل ڏؤڪيندي پيئي وڃي... ڏوڪيندي پيئي وڃي....
مگر هيٺ پوليس آئي آهي. ربل ريهون ٿي ڪري ڪنهن سرنگهه مان پيئي لنگهي ... اڙي شايد هي جبل ڦاٽي پوندو....

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اُنان اِهي ڳڻهون نه ڪيڄ.“

”ڇا لاءِ آهن؟“

”طاقت لاءِ آهن، ٻيو ڇا لاءِ هوندءِ ون.

”هيترءِ ون سڀ هٿڪڙ ڇو ٺا وٺو؟“

”ڇري نه ٿي ڪ. پنو ٻينسل ڪي.“

”رعب ڪيڏو ٿو هلائي.“

”روب! هه...هه...هه...“

منهنجي اندر ۾ لاٽين وارِي ناريءَ الاجي ڇو وٺي ڪيڪون ڪرڻ شروع ڪيو آهن. ”روب“ ڇئي سندس آواز ڇو ٿڪي پيو! ڪلي ڇو ڦڪي لڳي!!

”ڙي پوليس؟ اسان جي گهر ۾؟- رانجهن ها رانجهن! نه. هتي ڪوئي رانجهن ڪين رهندو آهي. هن ڪمريءَ ۾ منهنجو پتي آهي. توهين پري ٿيو. مان در بند ڪريان.“

رانجهن رانجهن! هيترو ٿڌو... هيترو ٿڌو. هي ڇاهي پني تي. ”ساري ملڪيت ميران کي.“ ملڪيت... مان ڇا ڪريان. ڇا ڪريان ملڪيت! رانجهن! منهنجي ٻارن کي دادا کپي... رانجهن... آف ريل شايد ڪنهن جبل سان لڳي—الاجي ڪاهيءَ ۾ ڪري آهي... اوهه! سڀڪجهه ڇيهون ڇيهون... پرزا پرزا.

دل شيشو آهي

رتن مٺي،

خط مليو ڏاڍي ٺڌ هئي. مان به ڪا مهل ته برف جي ڇپ ٻٺي ٻيٺي رهيس ۽ پوءِ ٻاهر ٽڙڪي تي ٻيٺيس. وڻن پنهنجا پن ڇاڏي ڇڏيا آهن. سڪل سڙيل ڪل تنهنجي جيون جو ٻاب مون اڳيان جو ڪولي ٻيٺا ته توکي هردي سان لڳائڻ لاءِ جيءُ ٻيچين ٿي آٿيو. نوڪر باغ واري پٿر جي ميز تي پنو ۽ پين رکيو ويو آهي ته خط لکڻ ويٺي رهي آهيان توکي.

سکي، توکي اڄ پنهنجون ڳالهيون ٻڌائڻ لاءِ ڏاڍي دل پيئي ٿئي. الاجي ڇو توکي ڏاڍو پنهنجي ويجهو پيئي ڀانيان. توکي ياد هوندو، تنهنجي پريم- ليلا سڪول ۾ ئي شروع ٿي هئي ۽ مون کي تو اهاٻنا هڇڪ ڏيکارڻ شروع ڪري ڇڏي. تو ته مئٽرڪ جي امتحان ڏيندي ئي پنهنجي رام- ليلا کي هرڻي پرڻي وٺ جو روپ ڏيڻ لاءِ شادي ڪري ڇڏي، ليڪن مان ته پوءِ به پڙهندي رهيس. پر تنهنجي شاديءَ کي ڏسي منهنجي دل ۾ الاجي ڪيئن سچائيءَ جو ڏاڍو احساس پيدا ٿي ويو. منهنجي دادا جي دلالي روز ٻروز زور پڪڙيندي ويئي ۽ اسين جٺن جٺن وڏيڪ شاهوڪار

ڏيندا وياسين، تڏهن تڏهن آءٌ سچ وڏندي ٿي ويئي. خبر ناهي، ان کي پنهنجو وڌڻ رهيو هو يا منهنجي عمر، پر آءٌ سچ ڪنهن وقت ايتري ته وڏي ويئي جو توکي مليو هڪ ڏينهن منهنجي شاديءَ جو ڪارڊ— منهنجي سچ جي وڻڻ ۾ بدلجڻ جو پروانو. تون شاديءَ تي نه آئينءَ ۽ مان ٻه گذريل چار سال ته ايترو پاڻ ۾ ڏي رڏي رهيس جو توکي چاءِ سيٺي کي پالجي ويٺي هئس. چائين ٿو آن جو نتيجو ڪهڙو نڪتو؟ هڪ ڏينهن اچانڪ ٿي شاديءَ کان اڳ واري سچ گهڙي آڏي منهنجي گهر ۾. نس پس ائين جڻ اڄ تنهنجي گهر ۾ گهڙي آڏي آهي.

هاءِ هاءِ! آن وقت ٽرني ٻه نه ڦاٽي، جنهن وقت ”پاڻ“ ليلان سان شادي ڪرڻ جي ڳالهه، منهنجي منهن تي چٽي ودو. بس عين ائين ٿي لٽجڻ واري هئس، جڻ تون اڄ لٽجي ويٺي آهين. مگر تو وانگر سؤمان منهنجي من ۾ ڪين آيو. هائو، ڪن گهڙين لاءِ من چيو، ”چڏي ڏي هن بيقدري پنؤري کي.“ مگر ڪيئن چڏي ٿي سگهيس؟ لڳندو هو ڪنهن بند دروازي جي پٺيان ڪو راڪاس ويٺو آهي— سچ جو وڏو وڏو راڪاس من چيو، ”پيار زوريءَ جو سودو ته ناهي.“ مان پنهنجي ڪمري ۾ موٽي آيس. منهنجا ٻٺي ڪڪا اکيون ٻوٽي سهما پيا هئا. سندن ڪومل مکڙن چنڊ کان ٻه گهڻي سهائي ٿي ڦهلائي، منهنجي هردي اندر.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاڻ کان پڇيم، ”ڇا هن معصوم کان پيءُ جو پيار ڪوئي کسي وٺندو ۽ مان ڌيئان جو سهرو ٻڌي چانڊاڻ تي ويٺي رهندي؟ منهنجي ڌيئان جي ڇت کي ممتا زمين تي ڦٽي پرزا پرزا ڪري ڇڏيو. ٻئي لال ٻچڙي ٻانهن ۾ کڻي وڃي پيءُ جي پلنگ تي ليٽائي رڙ ڪري پڇيم، ”ڪير ٿيندو هن جو پيءُ؟ ڪنهن کي هو ’بابا‘ ڪري سڏيندا! ’ليلان‘ جو ٻيو ٿيڻ کان اڳ ابترو نه ٻڌائي ڇڏ؟“

هن وهانءُ کسڪائي پنهنجي ٻانهن ۾ رکي منهن ڦيري چيو: ”ڪيترا ٻار پنهنجو پيءُ وڃائي به ته وڌندا آهن.“ جلي رک ٿي ويس. ديوار سان ٽڪرائي چيم ”هاءِ هاءِ! تڏهن مان وڌوا به ٿي ويس!!“ خبر ناهي، ڪيڏي مهل کان امي اڇي در ٻاهران بيٺي هئي، جو يڪدم اندر گهڙي آئي. مون پنهنجو سر کڻي هن جي پيرن ۾ رکيو. جنهن کي هيترا ڏينهن فقط نفرت جي نگاهه سان ٿي ڏٺو هوم. هوءَ منهنجو سر گود ۾ کڻي وار سهلائڻ لڳي. پاڻ سامهون بستري تي ويٺو هو، ان کان پوءِ جي سڌ ڪانهيم. ڪيترو وقت بيهوش هئس، سا به سڌ نه رهيم. جڏهن جاڳ ٿيم، تڏهن صبح جا ڪرڻا ٽيڪ اچوڪا سرءُ جا ڪرڻا، گرميءَ سرديءَ کان سچا، منهنجي جسم ۾ جان پرڻ جي ناڪام ڪوشش ڪري رهيا هئا...

هن خط ۾ شايد تنهنجي ئي ڪهاڻي دهرائي اٿم

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آن ڪان پوءِ جي ڪهڙي پڙهندين؟.. اڄ نه وقت نه ملندو. ڪشؤ واڻؤ اسڪول مان اچي ويا آهن. مون کي شام جو سندن دادا سان شاپنگ تي به وڃڻو آهي. وڌيڪ سڀاڻي لکنديس.

تنهنجي نرملا.

نرمل راڻي،

شالا مان موتي تنهنجو خط جو ڏٺم ته ڪپڙا بدلائڻ به ڪين پڳا. سريش لاءِ چانهه به ڪين ٺاهي رکيم. خط پڙهڻ ويهي رهيس. خط ڇا پڙهيم، بس دل جي ڪنهن اندرئين تهه کي ڇهڪ اچي ويو. پيار جي ميلاپ مان سرجيل ممتا جي ندي، پيار جي ساگر کي ڳولڻ لاءِ بيچين ٿي اٿي وَهڪ ڪا لاڏي اٿس. آلا! اهڙي ته بي آرامي اچي لڳي آهي، جو ڇا ٻڌايانءِ. گهڙي گهڙي من پيو پڇي. ”مٺي ڏاڏڻ، تون به ته ماءُ هئينءَ. هن جنهن مهل ٻنگ ۾ ڪپڙا رکي ڇڏيو، ’وڃان ٿو‘ ان مهل ڦٽڪي ڇو نه نڪينديس. پڇيندس ته ها ڇو ٿو وڃين؟ ڪهڙي ڇيز ياتي اٿيئي ٻيءَ ۾؟ ٻڌاءِ، مان به آهو ڪي ٻاڻ ۾ آڻڻ جي ڪوشش ڪريان.“ پر سڪي نرمل! ٿيو، ڪمان مان ڇٽي ڇڪو آهي. سچ جو راڪاس منهنجي در تي به ڏاڍا پيانڪ آواز پيو ڪري.

ٿورا ڏينهن اڳ برادريءَ ۾ فضيو ٿيو هو. منهن ٻاڏڻ ويٺي هئس. سڀني جي سس پس پئي پيئي— ”مڙس

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇڏي ويو اٿس. سڙس ڇڏي ويو آهي وچاريءَ کي..“ ڪنهن ته مون ڏانهن هٿ کڻي ٻيءَ وڏڙا کي چيو، ”هيءَ ڏس ته وچاري ڪيئن ويٺي آهي. جنهن جو جيٺري ٿي ڪالڊ وچي ولايت واسي ٿيو آهي. تو ته گروهءَ جي هٿون ۾ ڏنو...“

هام هاه، تڏهن منهنجي حالت ان وڏڙا کان به وڌيڪ قياس جوڳي آهي! سڪي ڏاڍو ڏکيو آهي ”وچاريا“ ٿيڻ.

اسڪول پڙهندي هئس. غريب ماٽن جي ڌيءَ هئس، ته به پهريون نمبر ايندي هئس. ڪڏهن وچاري ٿيڻ ڪين آيو ۽ اڄ منهنجي هٿن سان مؤ رپيا ڏاهينديا به وچاري آهيان. ڪڏهن ته وچار ايندو آهي ته مٺائي ڇڏيان انهيءَ پؤڪ سنسار کي، جتي ماڻهو مؤسان پريءَ هلت هلندڙ ٿي به قياس ڪرڻ واري پرمپرا رکيو ويٺا آهن. پر من پنو جهنبڙي پائي. چي، ”آڪملي ويران گهر ۾، نوڪري ڪرڻ کان پوءِ پلا ڇا مليو اٿئي؟ فقط ايترو نه، جو پاڳل ٿيڻ کان بچي ويٺي آهين، پيو ڇا مليو اٿئي؟ جيون؟ خوشي؟ آنند؟

ڪجهه به نه... ڪجهه به نه... خير هيءَ ته ٿي منهنجي ڪهاڻي، جا پوري به ٿي ويئي. وري به شڪر جو هن پر لٽل پکيءَ کي باغ جي راڻي نه، ته مالهڻ ٿيڻ جو، سروش جي پالنا جو درجو ته مليو ٿي آهي. ليڪن سکي، مان اڄ سچ پچ غريب ٿي وٺي آهيان.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهر آهي، جنهن کي ڇت ڪانهي. قدرت جا هر قسم جا ڪوپ، مينهن جهڙ، تتي ٿڌي اڪيلي سر سهنا آهن. وري به شڪر آهي، تنهنجو ساٿ آهي. خبر ناهي اهڙين ڪيترين ئي چيزن جو هاڻي ساٿ مليو آهي، جن ڏانهن اکيون اک کڻي به نه ٿي ڏٺم. تنهنجي اڌوري وڇوڙائي به هوندءِ ته نصيب نه ٿي هئي. پڙاءُ نه، پنهنجو داستان، ڏاڍي منتظر آهيان. پڙهڻ لاءِ. سڌو سوال ٿي پڇانءِ، ڪجهه به نه لڪائج! ڇا ليلان، تو کان وڌيڪ خوبصورت هئي، جو تنهنجي پتيءَ ساڻس شادي رچائڻ ٿي چاهي؟

هار ڪاڏل رتنا.

رتن مٺي،

مالهه سکي، گل جي راکؤ، ساري سرشٽيءَ جي گاڻ جي راکؤ راڻي. خط مليو. منهنجي سڄڻ به پڙهيو. کليائين. آهستي چيائين، ”اسين پرش، ڌرتي جا جيترا ڏاڍا آهيون، اندر جا اوترائي ڪومل آهيون. توهين ڇاڻي واڻي وچائيندڀون آهيو اسان کي.“

مٺي، منهنجي پتيءَ جا هي لفظ هن وقت توکي ڏاڍا ڪؤڙا لڳندا، پر انهي سورهن آنا سچ. شايد ڪنهن ڏينهن اِنهيءَ سچ کي پائي به وجهين. في الحال سان توکي پنهنجي آکاڻي ٿي لکان ٿي. دنيا جون سڀئي آکاڻيون به شايد اهڙيون ٿي ٿينديون آهن، جي آکاڻيون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته ڪيئن، آهن ته حقيقت. فقط ماضيءَ جي، مٺي لٽ چڙهيل آهي.

ليلان جي باري ۾ پڇيم ته مون کان وڌيڪ سهڻي هئي ڇا؟ سهڻي ته هو برابر هئي ۽ هوندر به آهي. پر مان جڏهن ليلان جي عمر جي هئس– ارڙهن سالن جي.. تڏهن هن کان گهڻي گهڻي سهڻي هئس.... ليڪن منهنجي پڇيءَ ان باري ۾ ڏاڍو سٺو جواب ڏنو آهي. چوڻ–و ”اگر سونهن ئي پرش جي پيار جو مرڪز هجي، ها ته دنيا ۾ جيڪا سندر ۾ سندر استري هجي، سڀ پرش هن وٽ ئي ڇونه وڃي ڪٺا ٿين ها؟

ڏي جواب؟ ڪجهه وقت لاءِ مون به اِئين ئي سمجهيو هو. سو مرندي جهڙي آئي سينگار ڪرڻ لڳيس. هو آفيس ۾ ويو هو. من ۾ وسوسا به گهٽ ڪين هئا. هو موٽندو آلاجي نه؟ من اندر اڪيلائيءَ جي احساس واڪو واڪاڻ لائي ڏني. اِئين پئي لڳو، ڪنهن ڪنبهر ۾ آڌيءَ رات جو اڪيلي اچي نڪتي آهيان. تو پريم ڪري شادي ڪئي هئي، مون شادي ڪري به پريم نه ڪيو هو شايد. جي ڪيو به هوم ته اُن جي معنيٰ ڪي سمجهيو نه هوم. ڇو ته هيترا ڏينهن ته ڪڏهن مون کي خبر ئي ڪين پئي هئي ته ايڏي وڏن ڪا ساڻ اٿم، جنهن کان سواءِ مان هيئن اپاڻڪي ٿي پوندس ڪي ڪين پڇندو، ڪي ڪين اڇهندو، مان ته سارو ڏينهن سندس شڪايتون ئي ڪرندي ڪندي هئس. اهان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي 'موٽر ڪاڙهي، بنگلو ڪوٺي، سڄو وقت اچڻ
ويسڻ وڃڻ، ڇهن ڇڏن ۽ گهمڻ ڦرڻ جي تاب لڳي
پئي هئس. سندس گهٽتائون به ڪيس منهن تي چوندي
رهندي هئس. هو منهنجو ساٿ پاڻ لاءِ آفيس جي وقت
ڪپڙا يا ٻي شيءِ شڪل ڪيئي ڏيڻ يا ڪاغذ پٽ
ٽانڊڪا ڪري رکڻ وغيره لاءِ چوندو هو ته ڪ
ي چوندي هئس، "ٻارن مان ٻه ته واندي ٿيان." هن
ه ٻهرين ڪجهه ڏينهن رڙ واڪو ڪيو. آخر ۾ هارائي
ڪنڌ ۾ ماٿ ڪيو ويٺو رهندو هو. مون ٻه هنن ٻن
ٻالن جي ڏينڌڙ شاهه ڪي وساري پاڻ ڪي مالهڻ جو
درجو ڏيئي ڪئي خوش ڪيو. وري ٻه شاباس هجي
منهنجي سس ڪي، جنهن مون کي آگاهه ڪيو ته پيار
جي جيوت جي خوشيءَ جي قيمت آهي دائمي ساٿ. مگر
مون کي تڏهن ٻه سخت غصو اچي ويو، جڏهن مان
اسپتال مان اپينڊڪس جو آپريشن ڪرائي، فقط ڏهن
ڏينهن جي عرصي کان پوءِ گهر موٽيس ته اچي ئي
چوي، "ڏيءَ، تنهنجي ٻر پٽ ليلان هن گهر ۾ ايترو
ته جلدي جلدي اچڻ لڳي آهي جو مون کي ڊپ آهي
ته ڪٿي گهوٽ ٿي نه وڃائي ويهن." مون غصي مان
چيو، "جيڪو پٽي اسٽريءَ جي ڏک سک وقت ايترو
جلدي ڦري ٿو وڃي، اهو انسان ته نه ٿيو . ؟
منهنجي سس پنهنجي پٽ لاءِ اهي لفظ منهنجي
واتان ٻڌڻ لاءِ تيار نه هئي، ٿهه پهه ڇئي ڏنائين، منهنجو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فرض هو ته توکي آگاهه ڪريان. هاڻي ڇاڻن تنهنجا متا تنهنجا ڪتا.“

ليڪن سگهي، مان پابند هئس. ڪوئي ٻرش اهڙي توري ۾ نه ڦرندو. سندس ڦرڻ جو ٻج گهڻو اڳ واري ٻي رس جهوڙ ۾ هوندو آهي. مگر هي ڳالهيون ته هاڻ ٿي چوان. تن ڏينهن ته سندس بيوفائيءَ جو ڊول پٽيندي ٿي ڦرڻس. وڃي ليلان جي ٻيءُ مان سموري ڳالهه ڪيم. منهنجا آنسو ڏسي هن چيو، ”ڏيءُ مان ته ومان اصل ڪين گهٽائيندس، پر ليلان وڏي ٿي چڪي آهي، ڪٿي تنهنجي پٽيءَ کي ڪٿي آڏامي ويٺي ته خود مان به ڪٿي جو نه رهندس.“ هن پورمن اهڙو سچ چئي ڏنو مون کي! ڪيڏو ايمان رکيائين مون ۾. بس مون کي چپ راهه ملي ويئي. ڏرنو ماري انيئي ويهي رهيس. رات جو ليلان گهمي موٽي. ڪيتري نه سندر ساڙهي هئي سندس! ۽ ڪيترن پڻسن واري!! سندس هار سينگار ڏسي من هار ڪري ڏيئي— ”ليلا هيڏي سندر ڪونروُ ڏسي چا ڪوئي چنبسر موت ڪائي سگهي ٿو!“ ليڪن ڏرتيءَ ٿي ڪرڻ کان ٻه هڪجهه. حقيقت پرست ٿي پوندي هئس. مون ليلان کي ماڙي پروڻ اکين مان ڏسي چيو ”ليلان، هيءُ ڪنچن ديهه، جڏهن مون وانگر ٻارن جي ماءُ ٿيندي ڏڌهن مون وانگر ٿي ڏڪارجي ويندي! ان ڳالهه جو ڏک سهڻ کان ٻاهر آهي.“

ليلان جا ڳل ڪنهن جي تازي ٻهار کان جرڪي

رهيا هئا. مڪب منبل، آسائيل هرڻيءَ جهان وياڪل
هوس. هوءَ ڦٽڪي پيئي- "ديدي، مون لئي وڏو آهي
توکي، پوءِ به توکي منهنجي ڏي آئيندي جو خيال نه
ستائي؟" منهنجون اکيون هاڻ سيلاب تي پهتون.

"جيئن چئو تيئن ڪريان مان ديدي! مون کي
لڳي ٿو منهنجو من توهان کان به وڌيڪ اڌير ٿي
رهيو آهي. ڪيئن ڇڏڻ به هاڻ ڏاڍو مشڪل آهي ديدي؟"

نڙيءَ ۾ ڪجهه اٽڪي پيو، ڇا سڏڪا پيري هن
ڏيءَ جيڏيءَ نينگر اکيان روئي وڄهان. سؤمان، پنهنجا
ٻئي پر پکيڙي ڳلي ۾ سڏڪن کي دٻائڻ چاهيو. پر
ڪائي چيز اندر ئي انت زور لڳائي ان سومان جي
پکيءَ کي ٻاهر ڌڪي آئي. ڦٽڪي پيس، رڙي پيس،
"ڪٿي وڃ پاپي منهنجو ور ليلان، مگر انهن ابهمن کي
ڪهڙو جواب ڏينديس جن جو هو پيءُ لڳي؟ نون هنن
جي ماءُ ٻڌجي سگهنديس؟"

شايد ڪائي استري پنهنجن ٻارن کان سواءِ ڪنهن
جو پيءُ، پنهنجو پتي ڪرڻ نه چاهيندي آهي. مون
سندس مک تي هڪ تڪار جو ڀاو ڏٺو. آهستي چيائين،
"ديدي جڏهن مون لاءِ قرباني ڪرڻ لاءِ تيار آهن،
تڏهن مان ڇا پتي پونديس. ليڪن هتي دل تي هٿ
رک، الاجي ڇا ڪجهه اندر ڏاڍو ٻري پيو."

مون ڏٺو منهنجي پتيءَ هن ڪليءَ جي جسم کي
آگ لڳائي ڇڏي آهي. من ئي من پنهنجي ماءُ کي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دعائون ڏيئي نڪس، جنهن ڪڏهن مون کي ريل چڙهڻ نه ڇڏيو هو. ڪهڙي خبر مان به انهن ڪڏهن ڪنهن جو گهر لڳي اڇان ها. رتن، توکي اِهو پڌي ڪل ضرور اوندي ته اهڙي دک جي وقت به ڪهڙي سياڻي ڳڻيس. ليلان جي پيءُ کي وڃي چيم، "دادا مان به ڪوشش ڪريان ٿي، توهين به ڪريو، ليلان کي ڪنهن هنڌ شادي ڪرائي ڇڏيو." "ان کان اڳ ٿي ليلان پيچي ويندي." هن سياڻي ماڻهوءَ جا هي لفظ نه، هئا ڄڻ وڄ جون چوٽون هيون، انهن ٻڌي لڳو، ڪنهن جبل جي چوٽيءَ تي بيٺي آهيان. بس، جي ڪريس ته مئس. ڪٿان اهڙي همت آئي. سمجهي نٿي سگهان جو ترار جي ڌار تان هلي وئس. ليلان کي ڳل تي مٺي ڏيئي چيم، "ٻچڪ ڏي مون کي، منهنجي سڪي، بس شادي ڪري ڇڏ، نه ته رکو مان ڏي نه، تنهنجو سارو خاندان به تباهه ٿي ويندو. ڇوڙو ۽ جيترو پريم هن کي تون ڪرين ٿي، سو هن وقت مون کان وڌ ڪوئي نٿو ڄاڻي. پر هو به توکي اهڙوئي پريم ڪري ٿو، ايتروئي چاهي ٿو، سو ڇا تون خاطريءَ سان چئي سگهندين..."

سگهي، جڏهن ماضي گذريو هو تڏهن به ڇاتي ڇتي پيٽي هئي. اڄ ڪيس قبر مان ڪوٺيندي ڇڻ جيءَ جي ڇمڙي آڪيلو پيو لڳي. وڌيڪ هيٺر نٿي لکي سگهان. خطن لکڻ ۾ تون برابر ڏکڙي آهين. مان اڄان ساڻس ڪريان ته تنهنجو خط پهچيو به وڃن. تو واري حالت

هڪ شاعر ڇا نه بيان ڪئي آهي:

ويهان ويهڻ ته ڪاٺي،

بيهان نه پير پڄرن

هن آنڊ مانڊ سڀيءَ جي،

سڪ جي ڪئي پڄاڻي....

پوءِ اردگرد ڪيئن ناريون ڏسندي آهيان. جي اها پڳل تنڌل جيوت پيئون گهاريندڙيون، پيئون گهاريندڙيون. ڪڏهن سڪ ۽ پورنتا پائڻ جو ساهس ٿي نه ڪنديون آهن. انهن نه سمجهه ته مان ڪا اهڙين استرين تي ڪلان ٿي. ڏاڍي ڏکي حالت آهي اها. بس جيئون ڪهاڻيءَ کي پورو ٿيل ٿي سمجهيو آهي، ان وقت. مگر تون ٿي چئه ان طرح فقط هڪ ڪهاڻي کان وڌيڪ ڇا ڪجهه پورو ٿي سگهي ٿو. جيئون نه هلندو ٿي سان انيڪ ٻيون ڪهاڻيون ٺاهيندو هلندو.

تنهنجي نرمل،

تنهن پري نرمل،

ظلم ٿي ڪرين، خط اهڙيءَ ڪڙيءَ تي اڻپورو ڇڏيو ٿي ڏين، جو مان نه آن جي پڄاڙيءَ تي سوچي سوچي ٿڪجي ٿي پوان. ها، نه ليلان تون مڃائڻ ويٺين ها، مڃيائين نه مڃيائين. شادي ڪيائين اڃا بلا ٿو وٺ آهي. مون کي ته عجب ٿو لڳي ته پوني ۽ ٻمبئي وچ ۾ ايڏو مفاصلو ڪيئن ٿيو جو تنهنجي هيترن ڪشتن جي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن ٽون ٽورا مهينا اڳي بمبئيءَ آئي هئين، تـڏهن مون کان ماڻهين وارن جا ڏس پتا پڻي پڇيئه. تو هڪ ڇوڪري بابت به پڇيو. ٽورا ڏينهن اڳ اهو زال سوڊو مون کي بس ۾ گڏيو هو. اگر اهائي ليلان آهي ته غضب جي سونهن ڇمبي ۾ لڳي ته بلڪل خوش ٿيئي. پوءِ به پڪ نٿي ڇمي ته اهائي ليلان هئي يا نه؟

منهنجو ته هن اڪيلي گهر ۾ هاڻي ڀاءُ ڀاءُ پيو ڏکي ڪيڏو ٿي من کي سمجهايان ته وڌوائون به، ته هن دنيا ۾ گذارڻ پيئون، پر من ڪٿي اڳينءَ جـيوت ۾ ڦولهه وڌي آهي. ڏسان پيئي، مون به پتيءَ کي جڳ سات ڏنو ٿي ڪهن. پر پيڻ مڻي منهنجو به وس ڪين هو. شاديءَ ۾ ڏيتيءَ ليتيءَ تان کٽ پٽ ٿي پيئي، ان ڪري ماڻهن سان ڇڻيو پيو. مگر ڇن ڦاڙ اوستائين پوري ڪين ٿي. ساهرن سان به کٽ پٽ ٿي پيئي، ان ڪري ڪي حال ته سچي ڪرم ڪـان ڇنا ويـٺا هئاسين. الاجي ڪيئن آهستي آهستي هو مون تان به ارواح ڪڻندو ويو.

هڪ ڏينهن پيٽ ۾ ڏاڍو اچي سور پيو، مان پڻي لڇيس. مچاڻ جو ان ڏينهن منهنجي سس ڪنهن پاڙي واريءَ جي گهر آيل هئي. ڪنهن وجي ساڻس منهنجي

ڪيڻ. مون کي به غصو چڙهي ويو. هن به ڦٽن تي
لوڻ ٻرڪڻ ۾ ڪاڏي ڪسر نه ڪئي. چيائين، "جيءَ
۾ ته لوڙهيون ويٺي، پر مڙسن به آئيس جي هڏڪيءَ
ڪرستاني ماڻ گڏ پيو گهمي ڦري، سو وچ-ئي نه
هليو رڻ ۾ رولي."

هاءِ هاءِ! منهنجي ته هٿن مان ڪي ڪري پيو.
ڪئين پيرا مس جي در وٽان لنگهندي ويچار آيو هو
وٽس وڃان، پر سوچيندي هئس، جيڪي چئا تن جي
ڪهڙي تات! مگر دک ته اهو آهي ته سندس ماءُ کي
به منهنجي حال تي ذرو به رحم نه آيو.

نرڙ جي پنهنجي پاسن ڪاڻ نبضون ڏان ڏيئون
ڪن. سوچي سوچي دماغ ڏو چريو ٿئي. الاجي سنئو
ڪم يا خراب جو اهڙي ڦرندڙ گهرندڙ انسان جي
پٺڀ نه لڳس. وري به شڪر جيڪي ٻه چار ڪلاڪ
ڪالا ۾ وڃان ٿي تن ۾ پنهنجي دک کي پلجي ٿي وڃان.
دعا ڪج سرٿش کي اهين پاليان جهڙن ميريءَ، يسوع
مسيح کي پاليو هو.

دکي رتنا.

سکي رتن،

هن خط ڪاڻ پوءِ شايد تون فيصلو ڪري سگهين.
ته پنهنجي پٽيءَ جي پٺڀ نه لڳي سنئو ڪم يا خراب.
اڳئين خط ۾ لکيو ماڻهو ته لملان منهنجي ذهناڏيءَ
۽ پيار جي ورتاءَ سبب بلڪل ڏي منهنجي ويجهو اچي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي، نِر منهنجو پتي اچا به مون کان پري هو. مون
سان ته هاڻي ڳالهائڻ بند ئي ڇڏيو هوس. رڳو سس
منهنجي حال پڇڻ هئي. چيائين، "ببيءَ هلي وڃ.
ليلان لاءِ ڪا ماڻهو ملي ويندو." پلا پتاءِ، ليلان جي
جلندڙ جسم تي پيرو رکي مان ڪيڏانهن ٿي وڃي
سگهان. سو ليلان کي ۽ ليلان جي پاڇائيءَ کي پاڻ
سان کنيم. ڪٿي ماڻهن وارين ۽ برهمڻن جا در
وڃي کڙڪايم. آخر هڪ ڇوڪرو ليلان کي پسند
اچي ويو جنهن بابت تو کان به پڇيو هوم. بس باقي
ڪم ليلان جي پيءُ سنڀالي ورتو.

پڙهي عجب لڳندو ته جنهن ڏينهن ليلان جي پاڇائي
شاديءَ جو ڪارڊ هٿ ۾ پڪڙائي ويئي، ان ڏينهن
هو پنهنجي ڪمري ۾ ويٺو هو. مون کيس ڪارڊ
ڏيکاريو ته هو چپ چاپ مون ڏانهن نهارڻ لڳو.

رتنا، ان مهل اها چپ چاپ نهار ڏسينس ها! ڇڻ
ڪنهن پار کان ڪوئي قيمتي رانديڪو کسجي ويو
هو. مون کي گهڙيءَ لاءِ انهن بيڪس مظلوم نگاهن
لاءِ ممتا پرجي آئي. پوءِ به من اندر پيدا ٿيل ڏڪار
جي ديوار ڪري ڪين، رڳو لڏي ويئي....

چڱو رتن، گهر جا جهنجهٽ پيا سڏينم. هينئر
وقت ڪونهي وڌيڪ ٻئي خط ۾.

تنهنجي نرملا.

نرملا راڻي،

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون کي تو لاءِ سخت شڪايت آهي. ڪٿي ٿي
اچي پنهنجي جيون باب کي ڇڏيون. مان نه خط پڙهندي
الاهي سوالن پڇڻ لاءِ اچي ماندي ٿيان. ٻڌاءِ، ڪيئن
اها ڏڪار جي ديوار ڪيرائي؟ منهنجو من ته جنسي
پٿر ٿي ويو آهي. سوچيان ٿي مان پنهنجي پتيءَ کي
اگر وچ ڪان روڪيان به ها ته ڇا ڪنهن پيار ڪري
سگهان ها؟ ۽ جنهن پرش لاءِ من ۾ پيار ناهي اُن جي
پٺيان پوڻ ڇا وشياٺو ناهي؟

ان هوندي به تنهنجين ڳالهين خبر ناهي ڪهڙو
طوفان مچائي ڇڏيو آهي منهنجي من اندر. جيوت جو
جهڪو باب مون بند ٿيل سمجهيو هو، ان ۾ اهڙي
ڪا چڻنگ اچي پيئي آهي، جو اندر ئي اندر پنيت
پيا ٻرن. سندس گذريل پيار جون ڳالهيون، سندس خط
پڙهي من ڦٿڪي ٿو پوي. پر سرش جي شڪل ڏسي
من ڏڪار سان ڀرجي ٿو وڃي. ڪنهن ڏنو ڪنهن هن
معصوم جي مک تان آلو مرڪ کسڻ جو حق؟ ڪيڏو
وڏو ٿي ويو آهي هن ٿورن مهينن اندر منهنجو سرش!
ڇو ڪسيائين هن کان ٻالپڻ؟ تنهن ڏينهن ڪنهن ٻار
سان گولين تان جهڳڙو ڪري آيو. ان جي ويءَ ڏاڍو
جهٽڪيس. رات جو ننڊ مان اٿاري ٿو پڇيم، "ممي،
دادا هاڻي اڇل (اصل) نه ايندو؟"

ڦرجي ڦٿجي ويس، هن ڪومل هردي اندر ان
جهٽڪاءَ جي ياد کي ڏسي. هاءِ رام! ڪٿان آئيان

اها آرسي جنهن ۾ چنڊ جو عڪس ڏيکاري پرچائي
سگهان هن رامل کي!
وڌيڪ لکي نٿي سگهان من ڏو ڦاڙي....
رتنا،

رتن راڻي،

گهنگهور گهٽائون تو وٽ آيون، پر بارش هتي پيئي پوي.

ٺيڪ ٿي چوين، جنهن انسان لاءِ پيار ناهي آن سان گڏ گهارڻ وڻشياڻو آهي. پر ڇا تون پڪ سان چئي سگهندينءَ ته تنهنجي دل ۾ هن لاءِ ذرو به پيار ڪونهي؟ جي ائين هجي ها ته هيئر به تنهنجي دل ۾ ڀنڀٽ ڇو ٻري ها؟ هن کان جدا رهندي تو وٽ پريشاني ڇو هجي ها؟ سکي، پاڻي ڪيترو به ڪناري کان دور هجي مگر آن جي هيٺان جا زمين آهي سا به ڪناري جوڙي ته هڪ حصو آهي!

اسين جن کي پائيون، ٿا ٿن منجهان اهائي هلت چاهيون ٿا، جا اسان کي وڻي، مگر انهن کي ڇا گهرجي، اسان جي ڪهڙي ساٿ جي ڪين ضرورت آهي، اهو سڀ الاجي ڪيئن ڀلجو ٿا وڃون.

باپ ڙي! آهي ته وعظ هي. ڀلي ٿورو ڪلي وٽ، تنهنجو چاهه ته آهي منهنجي آڪاڙيءَ ۾. هاڻو آن جي ڀچاڙي به ڀڏي وٽ.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليلان جي شاديءَ ڪانپوءِ هو ڏاڍو ڪوهيل ۽ هر چيز مان بيزار نظر ٿي آيو. پر ايهين به ٻه ٽي ڏمڪيون کائڻ کانپوءِ ونس وجهڻ ٿي ڇڏي ڏنو. ڪيس اڪيلو ويهاڻو ڏسي منهنجو من ته جهُرندو ٿي هو. پر سندس بلڪل ويجهو وڃڻ جي همت مون ۾ هئي ڪانه. هڪ ڏينهن اوچتو ڏسان امي کيس چانيءَ تي ٽاڪور وٺي ڪري. چانيءَ ۾ سور ٿي پيو هوس. مان به ٽڏي ٿي ويس. جنهنڪي پاڻ لاءِ راهه جو ڪنڊو دور ڪيم، اهو ڪوهجي ته نه ويندو!...

امي، ڪٽر ڪوشا ڪرڻ لاءِ رنڌڻي ۾ ويئي هئي. هو بستري تي آئي ويٺو هو، جو من ۾ آچل اچي ويئي... آئي وچي سندس پير ۾ ويٺس. آهستي چيم، "توهانجي دک جو ڪارڻ مان ٿي آهيان، جيڪر مان ٿي هاي وڃان ته توهين ته ايترو ڏکي نه ٿيو."

کلنديءَ سکي. چونديءَ اڻين ڪيئن ٿي چئي سگهين؟، جڏهن تنهنجي اندر ۾ هن پاپي پيوري لاءِ ٽڪار پيريل هو؟ پر چيم جو نهٽڪار جي پاڻيءَ هيٺان سنهه، جو ڪنارو لڪل هو، تنهن کان پاڻي ڪڏهن جدا ٿيو ٿي ڪين هو.

هن منهنجو مٿو پنهي هٿن ۾ جهلي چيو، "هيترو وقت وڃي وڃڻ، گهڻ ڪن ۽ ٻارن جي ڳالهين ۾ مشغول رهي مونکان دور رهي ڇڏيو سک ڏنو هوءِ مونکي؟ اڪيلو اداس رهندي ڳالهي ويو هوس ته هڪ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رت ماس جي پتلي، ڏانهن- ڇا وري به تون اهڙو ٿي سمجهه ڪرڻ ٿي چاهين؟"

منهنجي بدن ۾ سياڻو پڇجي ويو، مان مان هڪ وڏو وڏو سچ منهنجي اکيان ڪلي پيو، پيار دائمي ساٿ چاهيندو. ڪهڙي پاڳل هئس، مون ٿي ڪيس اڪيلو ڪيو هو؟ سوال پڇڻ لاءِ جو اکيون مٿي ڪيم ته هن ڪلي مٿي ڏني. ان ڪن ۾ ئي هڪ ٻئي لاءِ ڪدورت ڌوپ-ي ويئي. ان ڏينهن کان آڇي اجري دل ڪٿي جو هڪ ٻئي ڏانهن وڌي ويا آهيون ته وري ڪابه ڪؤنرؤ اسانجي وچ ۾ نه آئي آهي. اڳي ڪڏهن پڌو هوم ته پڳو شيشو ڪڏهن نه ڳنڍجي، سر چوندي هئس ته دل ڳنڍجي پلي ويندي ته به ڪو چير ته رهندو ئي. ليڪن اڄ ڏينهن ناهي سگهي. دل شيشو ناهي، ماس جو ٽڪر آهي. جڏهن انکي پوري طرح ڳنڍڻ چاهيو آهي، تڏهن ڪوئي سندو سيڙو منجهس نظر نه ايندو آهي. تون شايد ان سان شامل راءِ نه ٿئين پر اٿيئي سچ. ڪڏهن اسان وٽ اچي ڏسي وڃ. ايندينءَ نه؟

تنهنجي نرملا

پياري سکي،

تنهنجي هيڏي وڏي خط مان فقط ئي اکر ئي پيا هر هر سڄ ۾ هرڻ- "دل شيشو ناهي". پيئن ڇتن طاقن ڪٻتن مان هر هر ڪوئي ايئو پڙي چئي رهيو آهي، "دل شيشو ناهي."

هائو برابر دل شيشو ناهي. اها ته پڇي به ڪين

ٿي. اندر ۾ جهاڳي ڀاڱي تي ڏمان ته هر وقت هنجي ٻاري ۾ ڪي سوچ پيو هلي. ڪيئن هو ڪرسٽانن جي گهر ۾ وڃي رهيو هوندو. پنهنجي گهر ۾ ڪا شيءِ ٺيڪ جڳهه تي نه ملندي هئس ته ڏاڍو تنگ ٿيندو هو، سو ڪهڙي حالت ۾ هوندس پراڻي گهر ۾؟ آلاجي هيترن ڏينهن بعد ڪيئن ان تڪليف جو احساس ٿيو اٿم. هونءَ شايد پنهنجي ڏسي تڪليف جو روئڻو پيٽي روئندي هئس. گهر ۾ اڪيلي ٿي، هلي ويندي هئس شالا ۾. پڙهو به ملندو هو ته ڪمپني به ملندي هئي. سريش به اسڪول مان موٽي اتي ڏي هليو ايندو هو. بس سڄ ڪٽيام ته ڪيس ڏي ڪٽيام. اڄ اڪيلي گهر ۾ ڪيئن ٿو جگر ڏريم. هو زال ته ڪين هو، جو ونهي اوڪ لاڙيندو. هو ته ٿيندو هو غصي. شام جو مونکي گهر ۾ مونکي نه ڏسي ڪنهن نه ڪنهن ڳالهه تان جهڳڙ ڪيندو هو انڪري باقي رات جو عرصو ٻه ڪاڏس رسي منهن ڦيري ڇڏيندي هئس. گهمڻ گهڙڻ ڇيو به ڪين ته تنهنجي منهن ڦيرڻ تي گهرڻي سچو ٿي پيو آهي. بس هڪٻئي جي پرچائڻ لاءِ ڏسي روساموني وڃائي وڃ ڪري ڇڏيوسين.

تو ٺيڪ ئي لکيو آهي، ”پيار دائمي سات چاهيندو“ پڪ نه اٿم ته هاڻي هنجو سات واپس حاصل ڪري سگهندين يا نه. من- مهراڻ ۾ ته اهڙي لهر آئي آهي جو شڪ ناهي، ڪناري جو سات ملي به وڃيم....

تنهنجي رتن.

ممتا

رکيءَ جي گهر کان ڪجهه ئي دور ٻه نارئيل
جا ڊگها وڻ کڙا هئا. سندن سون جهڙن پنن وارا
مٿا آسمان سان ڳالهيون ڪري رهيا هئا. رکي خبر
ناهي ڪيتري دير تائين چنڊ سان چمڪندڙ آسمان ۾،
انهن سون جهڙن پنن کي لهرائيندو ڏسي رهي هئي.
ڪي سال اڳ جڏهن رکي جوان هئي تڏهين سندس
نرم ريشم جهڙا سونهري وار به ائين هوا ۾ لهرائيندا هئا.
اوچتو ڪنهن ٻهرڪ جي ڇت تان ڦٽ ڦٽ ڪندا
ٻه ڪبوتر چانديءَ جي سطح تي، ٻن وڻن جي وچ ۾
اڏاميا پر وڻن تي وهڻ لاءِ ڪابه جڳهه نه ڏسي، پاسي
واري ٻهرڪ جي ڇت طرفان هليا ويا. رکيءَ جي
خيالن جي ڌار ۾ رخنو پئجي ويو. "هن رات جي
وڳري ۾ ويچارن پکيئڙن جي شانتيءَ ۾ ڪنهن خلل
وڌو آهي؟" رکي پنهنجي گهر اندر ڏٺو، "آه،
ڪيتري نه اونده آهي! ڪاش، هن اونداهي زندگيءَ
جو فقط هڪ پاسو ئي هن چانديءَ جي سطح وانگر
روشن هجي!" هن کي نه روشني ڳوليندي به نٿي ملي.
پرسم جڏهن مئٽرڪ پاس ڪئي، تڏهن رکيءَ پانيون
نه اونداهيون پڪش ختم ٿي ويون. پر ڏيڍ سال جي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لکپڙهه جي ڪچين نوڪرين بعد ٻن مهينن کان، پريم لاءِ وري بيروزگاريءَ جو دور چالو ٿي ويو هو. اڄ هن موٽڻ ۾ دير لڳائي هئي. پريم جي، نوڪريءَ لاءِ رلي رلي هرياتون نڪتل چهرو ۽ گوپيءَ جو سڄو ڏينهن مشين هلائي پيٽو ٿيل سرير، رڪيءَ جي زندگيءَ جي اونداهيءَ کي اڃا به گهاٽو ڪري ڇڏيندا ها...

”امان، آمان، وات ته کول،“ پريم اندر گهڙندي ٿي چيو. گلاب چمڙيءَ سان وهندڙ ڳار هيٺان دونهو جهلي، اڇي ماءُ جي وات ۾ مٺو چمو وڌائين. رڪيءَ جي اکين ۾ آنسو تري آيا. پر اڄ اوڙڪن ۾ مرڪ پيريل هئي. رڪي سمجهي ويئي ته ڪنجوس پٽ مٺو وات ڇا لاءِ ڪرايو هوندو. کيس ائين محسوس ٿيڻ لڳو ڄڻ اچانڪ ڪارن ڪارن بادلن کي چيري سورج ٻاهر نڪري آيو هجي. پريم جي اندر ويٺل اکين ۾ به اڄ غير رواجي چمڪ هئي. هوڳار واريون آڱريون چٽيندو ويو ۽ نوڪريءَ جو اظهار ڪندو ويو. ”اما، نوي رپيا پگهار، تنهن کان سواءِ ڪاڌو پيتو ۽ وردي سڀ مفت، ۽ ڪاڌو ڇا ڇا ملندو... بس ڳالهه ڏي نه پڇ، جلدئي پريم مان پريمچند ٿي پوندس.“

رڪي دل ئي دل ۾ پٽ کي لک دعائون ڪري ويئي، ”شل پٽ وار به نه ونگو ٿيئي. ڏسج ڪيئن تو دکي مائٽن جو بوجهه ڪٽين.“ ويچارو سڄو ڏينهن رليو آهي- ضرور بک لڳي هوندس، اهو خيال ايندي

ٿي رڪي زندگي کي وڃي لڳي. اڄ سندس هٿن ۾ عجيب
ڦڙتي هئي. اڪثر چاهه، وٽ ويٺي ماضيءَ تي سوچڻ ۾
غلطان ٿي ويندي هئي ۽ جڏهن ڪارا ڪوئلا ڳاڙها
ٽانڊا بڻجي ويندا هئا ۽ هٿن رکڻ ورڻ به شروع ٿي
ويندي هئي، تڏهن وڃي انهن تي دهڪڙي رکڻ جو
خيال ايندو هوس. پر اڄ ته هوءَ زور زور سان وڃڻو
هئي ڪوئلن مان ڳاڙهي باهه ڪڍڻ لڳي. ڪيس هڪ
پراڻي پرولي ياد اچڻ لڳي، "گهر گهر ۾ ڳاڙهي
ڪنوار." باهه برابر ڳاڙهي ڪنوار آهي پر رڪيءَ کي
ان وقت پڻ به هڪ ڪنوار اکين اڳيان اچي وئي.
هن سوچيو ته پريم به هڪ ڏينهن ڳاڙهي ڪنوار پرڻجي
ايندو. وري انهي خيال آيس "گوپي به ته هڪ ڏينهن
ڪنوار بڻجي ساهري گهر ويئي هئي. پر ڇا ورتو؟
فقط ڇهه مهنا ٿي ته ويچاريءَ سک ڏٺو... ڇي... ڇي."
رڪيءَ کي ڇڙ سانسو پوڻ لڳو، "عڙيءَ شيءِ گهڙيءَ
۾ هي ڪهڙي چريائي جا خيال ويٺي ڪريان. گوپيءَ
جو گهوٽ ته پاهر ويو هو. پريم کي ته مان جان
سان جڙي رکندس...."
جلدي ڪچڙي پائي اچي پٽ کي ڏنائين. پر اڄ
پريم عجيب سوال ڪيو، "بس ڪچڙي پاڙ؟!"
ليڪن رڪيءَ جي بدن ۾ پاڻ خوشيءَ جي لهر
دوڙي وئي. ڳاڙهن ڏندن جي چارن کي رڳن جي
ڪنهن سان ڏيکيندي، کلندي چيائين، "۾ هڪڙا

نه خبر ته ڪانه پيئي آهي ته روز ڪيڏي پاڻ ٿو کائين يا ٻيو ڪجهه.... ٻڌاءِ ته ڇهن ڪڪڙو اهڙو سيٽ ڦاسايو اٿيئي، جنهن جي طعامن جي هينئر ٿي ٻيئي سرهاڻ آڇيئي؟"

هڪ ڪن لاءِ پريم جي چهري جو رنگ ئي اڏامي ويو پر ورڻي پاڻ سنڀالي چيائين، ”آسا پگهار وٺندو وڃي ستون تائين لڳندو.“

”نه پٽ ڪم به وٺندو نه. مفت ٿوري ئي پگهار ڏيندا. پر ڪم ڪهڙو ڪرڻ لاءِ ملندءِ.“

پريم ته اوچتو ڦاسجي ويو. چيائين، ”اهوئي ڪسرت ڪرڻ ۽ قواعد جو ڪم، ٻيو ڪجهه نه.

رڪي جهوني زماني جي زال هوندي به ڪافي دماغي عورت هئي. هن کي دوکو ڏيڻ، پريم لاءِ ڪٺن هو. ٿورن ئي منٽن ۾ هن تي سوال ڪرڻ سان سڄو راز ظاهر ٿي ويو.

رڪي وهاڻي جو سهارو وٺي کٽ تي وڃي ليٽي. هن کي ائين محسوس ٿيڻ لڳو، ڄڻ ڪيس ٻڌندي ڪنهن لٺ جو سهارو ڏيئي وري ڪسي ورتو هجي.

گوپيءَ ڪاڏي لاءِ چيس ته رڪي ”بڪ ڪانهي“ چئي سمهي رهي. پريم جي گهٽي چوڻ تي آئي، پر نڙي کان هڪ گرهه به هيٺ نه لهي سگهيس. پريم کي وڌيڪ چوڻ جي همت نه ٿي. هن سوچيو، ”آف، ڪهڙي نه جفاڪشيءَ کان پوءِ هن اونداهي گهر ۾

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روشنيءَ جي لاٽ آندي هئي ۽ اها به ڪيترو نه جلدي هوا جي هڪ ٿڌي جهونڪي سان گُل ٿي ويئي. اڳي به گهر ۾ مايوسي ڦهليل هئي، پر اڄ وانگر دم گهٽيندڙ ماٺ ته ڪانه هئي...... ڪاش مون ۾ ان راز لڪائڻ جي سمرٿي هجي ها!" ۽ شايد هڪ ڏينهن رکيءَ کي يادگيري به نه رهي ها ته پريم ڪهڙي نوڪري ڪندو آهي......؟

رکيءَ ظاهري طرح سانت هئي، ليڪن اندر ۾ ته جنسي لڇي رهي هئي. سندس حالت ان وقت ٺيڪ ٻڪريءَ جهڙي هئي، جا پنهنجي ڇيلي کي ڪسجڻ لاءِ ويندو ڏسي ڦٿڪندي هجي. "منهنجي پريم کي توهين لشڪر ۾ ڇو ڀرتي ڪرايو؟ هيءَ جنگ جي راڪسياڻي منهنجي لخت جگر جو خون چوٿي گهري؟. نه نه، مان هيءَ خون ٿيڻ نه ڏيندس." رکيءَ جي رڳن ۾ چاليهن سالن جو خون هڪوار ممتا وچان تڙپي اٿيو. هوءَ پريم جي وڇوڙي وڃي سندس منهن ۽ بدن تي ڏيري ڏيري هٿ ڦيرڻ لڳي.

"ڇا اما؟" پريم کي اڃا ننڊ نه آئي هئي.

"پريم، تون اها نوڪري نه ڪج."

"ڇو اما؟ آخر فاتح ڪشيءَ جي موت کان به بچيو آهي نه؟"

"پر هڪ قسم جي موت سان، ٻئي قسم جي موت کي روڪڻ مان ڪهڙو فائدو؟"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پريم ذرا ڏنگ ٿي مٿو کنهندي سوچڻ لڳو، ”ڀلا ٻيو ڪو وسيلو به ته ڪونهي.“ ياد آيس ته مشترڪ ۾ جنگ خلاف هڪ مضمون ۾ لکيو هئائين ”آخر انسان ڪي، جي هرويرو جنگ جوٽڻي آهي ته هو ڇو: نه قدرت جي زندگين کي دور ڪرڻ لاءِ جدوجهد ڪري، نديون جا وهڪرا ڦيري ڇڏي، رڻ پٽ ۾ وگيانڪ طريقن سان برسات وسائي ۽ ڏڪر ڏڪاڪي، جبل جهاڳي ڌرتيءَ جي شڪل ئي ڦيري ڇڏي. جنگ جي ٻوٽ کان بچي جيڪو ڪجهه دنيا جون سرڪارون لشڪر تي خرچ ڪري رهيون آهن، اوترو جيڪر هن ڌرتي ماتا کي ڪيڙڻ تي خرچين ۽ لشڪر وارا سڀ ماڻهو انسان ذات جي، سڌاري واڌاري جي ڪم ڪرڻ ۾ لڳي وڃن ته يقينا سرڳ آسمان مان لهي هيٺ پهچي وڃي ۽ اشرف المخلوقات سچ پچ ئي ڪائنات جي اوچي ۾ اوچو فرزند لکيو وڃي.“ پريم ٻيو به گهڻوئي ڪجهه لکيو هو. ماستر چيو هوس، ”پريم تون پنهنجي قلم سان دنيا کي بيدار ڪج،“ پر ڪمزور قلم، اڄوڪا جي مسئلي اڳيان ست نه جهلي سگهيو....

”پريم تون مات ۾ ڇو آهين؟“ ليٽيل پريم جي ڳچيءَ تي پاڻيءَ جا ڦڙا اچي پيا. رکي هينئر پريم جي خاموشي سهي نه سگهي ۽ سمنڊ جي ڇولين جي اوپار وانگر سندس ماضي تيزيءَ سان اٿلجي پيو.......

”پريم ڊسمبر جي ١٩٤١ سرديءَ ۾ توکي سگريءَ

وٽ وهاري ننڍڙو زريءَ جو ڪرتو ۽ سوڙهن پانچن
واري سٿڻ جي سٽ وڌي پاتي، ۽ گلابند ويڙهيو مٿان
ته جهڙو شهزادو ٿي پيس. ٺيڪ ان مهل هڪ تار
آئي ته جپانين سنگاپور تي بمباري ڪئي آهي، جنهن
۾ ڇهن مهنن جي ڪنوار گوپيءَ جو سهاڳ ٻکه ٿي
ويو ۽ تنهنجو بابا نه معلوم ڪيڏانهن گم ٿي ويو.
سچا سارا ٽي سال، توکي سيني سان لائي مان در در
جون ٺوڪرون کائيندي رهيس. سرڪار وٽان فقط ۳۰
رپيا ملندا هئا. انهن لاءِ به مون جهڙيون سئو چٽيون
لاتيون ۽ اچي ٻيهنديون هيون. تون ان وقت اسڪول
پڙهندو هئين. پر آه منهنجا شهزادا، مان ڪيئن هلندي
هونديس؟ پٽ، تون اڄ شاندار نوڪري ٿو ڳولهين
پر مان ته ان وقت شاڻ مان سڀ پاڄي ويٺي هيس.
مون وٽ فقط هڪ ئي تمنا هئي ته ڪيئن توکي پڙهي
ڪامورو بڻايان، جيئن وري پرديس سان پلئه نه اٽڪائڻو
پوي." جيئن رات جي اونداهي ۾ چوماسي جا بادل
لڳاتار برسندا آهن، تيئن رکي جي اکين مان جل
جاري هو.

ساري رات پٽيءَ جي انتظاريءَ ۾ شاديءَ جي
سيجا تي وڻڪل تراس ناريءَ جي آپاميءَ وانگر رکيءَ
دم ڪنيو ۽ وري ڇوڪ لڳي. "لڙائي بند ٿي ويئي،
ڇهه مهنا گذري ويا. اوچتو تنهنجي ماسي اچي در
کڙڪايو. هو هڪ اهڙي انسان کي پاڻ سان وٺي آئي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن کي ڏسي مان ڦان ٿي زمين تي ڪري پيس...
هو تنهنجو بابا هو... ها تنهنجو بابا! پر هي ڇا هو؟..
سندس هٿ پير نستا ٿي ويا هئا. ڪنن ڪان ڪجهه
ٻڌي نٿي سگهيو، اکين ۾ خون ڪا جوتي رهي هئس.
تنهنجي ماسي سچي ڳالهه ڪري ٻڌائي ته ڪيئن بمبازي
وقت تنهنجو بابا بچاءُ گهر طرف ڊوڙيو هو، پر رستي
تي هڪ ڳوٺ جي پرسان ٿاٻڙجي پيو ۽ ان ڳوٺ جي
ڏي اوٽ ۾ ڪروانبرو تي لڪي ويٺو. بمن ڪرڻ
جا جهڪي آواز ٿيا تن سندس ڪنن کي ناڪام بڻائي
ورتو. آڳ جي شعلن ۾، رستي جي ٻيءَ پر جلندڙ گوپيءَ
جي گهوٽ ۽ ٻين انسان جي رڙين واڪن تنهنجي بابا
جي دل دماغ تي بلڪل ڏي برو اثر ڪيو......

هو سمجهه وڃائي ويٺو...."

"پرهم توکي ننڊ اچي وئي؟"

"نه اماءُ"

"پٽ ان تباهيءَ مان گذ لوائيءَ ۾ ڪمايل پائيواري
جو حصو ۲۰ هزار رپيا، مون لاءِ گهور انڌيري ۾
هڪ جهڪي لاٽ وانگر پرندا اچي ويا. ماهن ڳوٺڙي
هٽ ۾ ڏيئي ڇڏيو هو ته پيڻ هئي ٻريم ۽ گوپيءَ جي
آئيندي جو سمر انيئي... پر ڪٿي رهيو اهو سمر؟
جڏهن جڳهه ورتم تڏهن سڄي تي رهڻون ڪيسون.
مسواڙ اٿري ملندي هئي جو مڙيئي گهر جو خرچ
نڪري ايندو هو، پر جنگ جي راڪڻ وري به ڪين

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنو. بلڪل آڳري روپ ۾ ٻڪ ورتائين. هندستان ۽ پاڪستان ٺهيو. هندو مسلمان هڪ ٻئي جو ڇڪڻ ماس چٿڻ لڳا. لکين جانيون قربان ٿيون ۽ ڪروڙين انسان دربدر ٿيا ۽ تنهنجو بابا خون ٿي ويو! تو ڏٺو هو ڪهڙو نه دل ڏاريندڙ نظارو هو." رڪيه جا هٿ خود بخود اکين طرف کڄيا ڇڻ ته ان وهندڙ خون جي سيلاب جو درشيه هٿن سان هٽائڻ جي ڪوشش ڪندي هجي.

وڏي جي ڪنڌ سان ڳوڙها اگهي، رڪيه پٽ جي مٿي تي هٿ ڦيري چيو، "پٽ وري به شاباس هجي ان پناهگيرياڻيءَ زينت کي، جنهن پوري وقت تي اچي منهنجي شهزادي کي بچايو. پٽ ان ڏينهن کان وٺي مون کي جنگ لاءِ ڏاڍي نفرت آهي. انهن ڏينهن کان وٺي اسان جي گهر ۾ ڏيئو نه ٻريو آهي. پٽ انهن ڏينهن کان وٺي هن گهر ۾ زندگي ڪٿجي ڪٿجي رڙهي رهي آهي. ليڪن هيٺر تون هڪڙو اميدن جو ڏيئو وجي ٻچيو آهين."

"تنهنجي اميدن جي جوت ته تڏهن چمڪندي جڏهن مان آفيسر ٿيندس ۽ هن رواجي تعليم سان ملڪ جي کان سواءِ ٻيو ڪٿي آفيسر ٿيڻ سگهندس؟ جي هندستان پاڪستان جي جنگ لڳي ته توکي موٽائي "پرمويون" ۾ وٺي هلندس ۽...."

رڪيه کي ڇڻ ڪنهن زور سان لپاٽ هڻي ڏنگيل

شينهن وانگر کٽ تان آئي ڪاٺي تي، پٽ جو ڪنڌ ڪٽي ڇاتيءَ ۾ ڇپايائين، ڇو ته ننڍڙو پونگڙو هو جنهن کي ڪو خونخوار جانور کسي ٿي ويو. ”هڪڙيءَ جنگ ناٿي ورتو، ٻيءَ سهاڳ ۽ ٽئين ۾ هي اکين جو آسائيندو...“ رکي وڏيءَ سوچي نه سگهي، سندس اکين مان جهر جهر آب وهي نڪتو. پنهنجي کٽ تي وڃي وهاڻي ۾ منهن وجهي، سالن جي روڪيل لهر کي هڪوار وري به ڌڪي ڇڏڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي.

پريم ڪنهن به طرح ساهه کي ماٺ ڪرائي نه سگهيو. سندس حالت ٺيڪ ان مزور جهڙي هئي جو بند ڍهندي ڏهندي اوچتو پاڻيءَ جي چڙهاو جي بند مٿان اڇلجي اچي ڪري غوطا کائڻ لڳو هجي. پريم خيالات جي وهڪري کي ڇڏي ڇڏي هڪوار وري به وڃي بستري حوالي ٿيو ”سڄي بمبئي جي خاڪ ڇاڻي بيٺو آهيان ته به ڪا شاندار نوڪري نه ملي. آخر ملٽري ۾ نه پرتي ٿيان ته ڇا ڪريان؟ ڇا مزوري ڪريان؟ پڪوڙا وڪڻان؟ يا خوموچو ڪڍان؟ ۽ ... پوءِ ... منهنجا اسڪولي دوست رستي تي بيهي کِلي کِلي، ڪري چوندا، پريمو او پريمو يار ڪٿي تون ڪٿي هيءُ خوموچو؟ هه هه... هه... پريمو ته هاڻي اک ڪڍي ڏسو نهاري؟... ۽ مان شرم ۾ ٻڏي ويندس...“

پريم جي بلڪل ويجهو ٻيءَ کٽ تي ماڻس وهاڻي کي ٻنهي هٿن سان نپوڙيندي جنهن پاڳل بڻجي رهي

هئي. اڄ هن جي ڪاپڇي ڦاٽو ٿي چاهيو. ”آخر ڪيستائين منهنجي خون سان هولي ڪيڏي ويندي؟“ سندس ڦٽڪي ڦٽڪي رڙ جو آواز ننڍڙيون ننڍڙيون ڳول لهرون ٺاهيندو پريم جي ڪنن ۾ ڊوڙون ڪري وڃي رهيو هو.

پريم سوچيو، ”ڪيترن صديون جنگ جي ميدان وقت هيٺن ڌڙڪنديون هونديون!... جتي جنگ جي جوالا جلندي هوندي اتي ڇا نه هوندو؟... انسانن جي آهوتي! هن جي پگهر سان ڪڙا ڪيل بجلي گهر، محنت سان اڏيل ڪارخانا ۽ سڀ ڇين جي حياتي ڪي پناهه ڏيندڙ عمارتون... اُس ۾ جلي جلي آمريڪ ڪيت سڀ خاڪ! سڀ نابود!!......“

ٻهرڪن جي آس پاس بلڪل گهور اونڌهه ڇانيل هو. چوطرف خاموشيءَ جو راڄ هو. فقط دابي سان سمنڊ پاڻي ٽپڪ ٽپڪ ڪري ڦڙو ڦڙو ٿي پاٿ ۾ ڪري رهيو هو. پريم نوڪري بابت ڪو به فيصلو نه ڪري سگهيو. مٿس ڊوري ڊوري بدني ٿڪ غالب پوڻ لڳو ۽ جلدي اک لڳي ويس.....

”....ليڪن هي ڪير آهي؟ بابا... بابا...“ هن جي سيني ۾ اچا به خوني خنجر گهسيل هو ۽ خون جي هڪ دل دهڪائيندڙ ڌار وهي رهي هئي. ”پريم نوڪري هندستان جي جنگ گهرجي؟ اڄ سان نوڪري ڌڪاريان.“ هي پريم جي بابا جوڳي نه آواز هو.

پريم ڏٺو هڪ بلڪل ئي سنهو ڌاڳو هو جنهن جي پاسن کان اڻاهه لشڪر هئا... ٺا... ڏا... تمام تکون بجليون ڦيرات ڪنديون هڪ کان ٻئي طرف ڦباهي ڦهلائي رهيون هيون. ڪن ۾ موڙيل لاٽن جا ڍير لڳي پئي ويا. ڪنهن جي پاڇن ڳم ته ڪنهن جي ڏمڪ ڳم. ڪن چيخون ٿي ڪيون ته ڪن پاڙي لاءِ ٿي پڪاريو.

"پريم اڳتي هل، اتي ڇا بيٺو ڪرين؟"

هڪ زبردست آواز ٿيو ۽ پريم ڏٺو دور دور تائين سڀ ڪجهه دونهين ۾ ڍڪجي ڪارو ٿي ويو ۽ دونهون هٽي وڃڻ تي به سڀ ڪجهه جيئن جو تيئن رهيو. مٺو بازارين ۾ وڻا رهيا، عمارتون اڏول کڙيون هيون. ڪولي پار بيهڻ تي ٿي خاموش ٿي ويا ۽ دور کيتن ۾ هاري هر ڪيڙهيندي ڪيڙهيندي سن ٿي ويا. ليڪن سڀني جو رنگ اڱرن جهڙو ٿي ويو. پريم اڳتي وڌيو ۽ هڪ پار کي هنج ۾ کڻائين. ليڪن هي ڇا؟ هي ته رت جي ڍيري هئي. ليڪن "پريم پيون؟" اڙي هي ڇا... هيءَ سندس پنهنجي جڳهه هئي. هن چاهيو ته ڇلانگ ماري مٿي ڪڏ تي چڙهي وڃي ڪو لغز آڏائي پر ڏاڪڻ تي پير رکڻ سان ڏاريءَ جي پرڏل بازوئي ڦانگ وانگر سڄي عمارت پري اچي پٽ پئي. "هي ڇا... هيءُ ڇا ٿيو...... آما کي هن پـريم پٽون ۾ ته آڏو هوم!" هن جي مٿي ۾ چڪر اچڻ لڳو، "بابا

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيءَ ٻرهم پتوزا! بابا هي ڇا...؟“

اوچتو سنهي ڏاڪي جي ٻئي طرف ڇٽ ڇڙاڪ، ڇمٽ ڇڙاڪ وارو آواز ٿيڻ لڳو. ٻرهم ڏٺو، ڪن ۾ زمين جا ڪيئين ميل جرفلائي ٽهاريءَ جهڙن آڻ مان ڏيکجي ويا... انهن جي هيٺان لکين انسان ڦٿڪي ڦٿڪي شانت ٿيندا ٿي ويا. ترڪ ٿرڪ ڪندڙن عمارتون ڪرڻ لڳيون.... ”بابا.... هو ڏسو.... زينت محل، سڄو باهه ۾ وڙهجي ويو آهي. بابا، او بابا.... هيءَ موت جو نظارو مون کي نه کپي. بابا! زينت مون کي بچايو هو. هن منهنجي مٿي تي ترڪي ٽوپي رکي ڇرا ڪٺي آڻي مسلمان کي ڇڏيو ته آيا هيءَ منهنجو حميد آهي. وڇاري جي آبي کي هندستان ۾ ماري ڇڏياڻون. بابا... زينت سٺي آهي. اُن جو محل ڪيڏانهن ويو؟“ هو ٻارڻ وانگر ٻاڏائڻ لڳو.

”پٽ، اِن کي جنگ چئبو آهي. هيڙين جنگين مان عام ماڻهن کي ڪوبه فائدو نه ملندو آهي. صرف چند خود غرض ۽ خون چوسيندڙن کي ان مان لاڀ ملي ٿو، عام لاءِ ته لڙائي بربادي آڻي ٿي.“

”بابا هيءَ هاهاڪار، تباهي ۽ خون جي هولي، سڀ منهنجي دل کي چيري رهيا آهن! مان حيوان بڻجي ويندس!! بابا ڀلا هو ڇاتيءَ مان خنجر، توهين ڇو نٿا ڪڍو؟ منهنجو مٿو ٿو ڦري...“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”هيءُ خنجر هڪ نو جهڙي إنسان.... روئي لاءِ نوڪر ڪانڊينڊ إنسان، منهنجي سڄي ۾ ڇڏيو هو. ان لاءِ ڪيس چانديءَ جا ٽڪرا مليا هئا ڪاش، ڪيس خبر هجي ها ته ساڳئي وقت روٽيءَ جي چند ٽڪرن لاءِ پيو به ڪو سندس جهڙو إنسان، هندستان جي ڪنهن ڳوٺ ۾ زينت جي خاوند جو خون ڪري رهيو هو....“

”پر بابا هيءُ خنجر مان هينئر توهان جي ڇاتي ۾ رهڻ نه ڏيندس....“

پرنم ڇلانگ ماري آئيو! پر بابا ڪٿي هو!!.....

ساڳيون بستري تي ساري رات ڳجھ ڳاريل، ڳاڙهيون ڳاڙهيون اکيون کڻي رکي، دريءَ کان ٻاهر آفق ڏانهن، ناريل جا ڊگها وڻ ڏسي رهي هئي. هينئر آفق وٽ چانڊاڻ نه، پرڀات جي لالاڻ هئي.

رکي جي پورن کي جهلي پرنم ڇڏي رهيو هو، ”آما، رات بابا مون کي جنگ ڏيکاري... مون کي جنگ نه کپي، شانتي کپي. مان مزوري ڪندس، خوش ڪندس، پر لشڪر ۾ ڀرتي نه ٿيندس.“

رکيءَ پٽ کي ڇاتيءَ ۾ ڇپائي ڇڏيو. ٻاهي واري ٻڙڪ تان آڇا آڇا ڪبوتر ڦٽ ڦٽ ڪندا ڇوڪري جي ڳولا ۾ آڏامي ويا.

(١٩٥٢)

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چمن وارو

"گرم چڻون گرم" ڪنهن ننڍي ڇوڪرڙي جو آواز هو. گهٽيءَ ۾ وري به چهل پهل شروع ٿي وئي. نه ته هيءَ ٽپهريءَ جو وقت ٿي اهڙو آهي، جو چوطرف موڪلائي پيئي نظر ايندي آهي. سياري جي اُس ۾ هونءَ تڪاڻ گهٽ، باقي به هر مهل ته اُها بلڪل اپوڪي پيئي لڳندي آهي، اصل ايتري قدر جو رڪي رڪي جا هير لڳندي آهي، اُن ۾ به ڪنهن جي موڪلائڻ جي مايوسي پيئي، محسوس ڪبي آهي. سنڌ ۾ به ڪڏ ٿي وڃي اُس جي تڙڪي ۾ ڪتاب پڙهندي جڏهن هيءَ مهل ٿيندي هئي، اوچتو ٿي اوچتو "رڙي پسي مٽي" ۽ "چپ چپئي ڏڏ ريءَ" جا هوڪا گهٽيءَ جي مانَ ۾ ادامائي کي چيري جيرت ۾ چهل پهل آڻي ڇڏيندا هئا. ٻمٽيءَ ۾ ڏڏريءَ بدران چڻون ٿي سهڻن، سچي زندگيءَ ۾ ڪا رنگيني ته اچي وئي. ۽ هوءَ جا ننڍڙي کلونڊ مان آڻي تنهن نه ٻاتڙاسي زبان ۾ "ممون، ممون" ڪري گهر ٿي ڊڪي ڪڏي ڏنو. پر "نا" پتني صاحبان لپاٽ هڻي وچاريءَ جو گل ٿي سڄائي ڇڏيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڇڏ، ڇري ته ڪانه ٿي آهين، سينيما تي نه هلڻ
جا خار هن مان تي ڪڍين ڇا؟“ چوندي مون
وڃي پنهنجي ڳل جهڙيءَ ٻچيءَ کي ڳلي لڳايو.
پنهنجو داد ڏيندو ڏسي، ننڍڙيءَ شيطان معصوم ادا
سان، ننڍڙو هٿ اڳيان وڌائي، سڏڪا ڀريندي چيو،
”دادا آنو ڏي.“

مون کيسي مان آنو ڪڍي ٻچڙي هٿ تي رکيو
در وٽ اچي جهن واري ڪان هڪڙو جهون ورتم. ٻچي
ماٺ ٿي ويئي، پر جهن واري کي ڏسي منهنجو من
اچي چڙيو. چيم، ”هي پنهنجو پراڻو پاڙيسري پرشوتم
آهي.“ ليڪن هن ناوار ڪٽ مڇن واري شڪل،
جانئي سرير ۽ آيي سينڌ ڪڍي پان وات ۾ وجهي
آڪڙجي هلندڙ پرشوتم ۾ هن ۾ رات ڏينهن جو تفاوت
هو. البت روش پنهي جا ساڳيا پئي معلوم ٿيا. پرشوتم
جهڙو نڪتو جهون ٿي وڪڻي ها ته به ماڻهو جيڪر
گهورون ڪڻي گهوري ها، پر جي ڪمائيءَ لاءِ
ويچاري ترقندي هئي. پر سنڌ ۾ هن يار جا ڪارناما ڏي
عجيب هئا. ڪڏهن ڪنهنجو خرچو ڪيرائي ايندو
هو ته ڪڏهن ڪنهن کي انگور هڻي اوندو ڪري
ايندو هو. مطلب ته هڪ نه ٻيو ابتو ڪم ضرور ڪندو
هو. هڪ ڏينهن پنهي جو نانگ ناهي وٺي رات جو
پاڙيسرين کي ڊيڄاريائين. بس سڄو پاڙو ڏي لنئون
ڪڻي مڙي آيو، شل نه هوائي اچي اهڙا ڪڻي سانگ ڪندو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو جو اڌ ٻاڙو پيو ڪلندو هو ته اڌ ٻاڙو پيو همٿ ڪئي پرشوتم کي پٽيندو هو. پرشوتم ڪهڙو نه شيطان هو، پر ٻاڙي جو رکپال به هڪڙو ئي هو. شل نه ڪو لفنگو ٻاڙي جي ڇوڪريءَ جي بي عزتي ڪري، وڃي ڳاٽي کان جهليندس. چيءِ ”تون ڪير جو اسان جي ٻاڙي جي نياڻيءَ تي همٿ هلائين.“ اصل اهڙي حالت ڪندس جو هميشه لاءِ توبهه ڪري ڇڏيندو. ڪاٻه ڏيپ ڏاهه جي ڳالهه هوندي ته سڀڪو پڇندو پرشوتم وٽ. پرشوتم هو به دل جو شير......

مان شايد اڃان به گهڻو ئي وقت پرشوتم بابت سوچيندو رهان ها، پر جيئن ئي ٻارن جي گاڙ چمون وٺي پورا ڪيا تيئن ئي چمن جو ٿالهه مٿي ڪٺ لاءِ تيار ڪيندي چمن واري، لڙڪيل وارن کي جو مٿي ڪٺي لاءِ جهٽڪو ڏنو، بس مونکي پنهنجو پرشوتم عين بين نظر اچي ويو. هو جڏهن به ڪنهن سان وڙهي وڙهي سوب پائيندو هو، تڏهن به ساڳيو اهو ئي جهٽڪو ڏيئي وار مٿي ڪندو هو.

”اڙي، پرشوتم ته ناهين؟“

”ها “ چمن واري مون ڏانهن چتائي نهاريندي ورائيو، ”اڙي تون! خوشي آهين ڇا؟ يار وساري ڇڏيئه ڇا، پلا ڪڏهن ڪان بمبئي اچي وسائي انيئي؟“

”مان ته چڱي وقت کان هتي رهندو آهيان.“

”اڇا! مان به هن پاسي ڪڏهن لنگهندو آهيان.“

”اڄ هن مهل موڪل هُئڻ ڪري گهر ۾ ويٺو
آهيان، نه ته سڄو ڏينهن آفيس ۾ هوندو آهيان.“
”ها، ها. اڄ ٢٦ جنوري ملهائڻ جي موڪل اٿيئي.
ٻار اسان کي تنهنجي ڪانگريس جي راڄ ۾ جيئڻ جو
ڏي خوسجو نصيب ٿيو آهي.“
”ياڏو، وقت جي پهاري آهي. پنهنجي پگهر جو
پورهيو ڪري ته ڪائين ٿو نه.“
”ٻار. صبح جو سويل ڪماڻيءَ (مندونگر) مان
نڪرندو آهيان ۽ رات جو واپس موٽندو آهيان. سڄو
ڏينهن گهٽيون ڪڇيندي مس وڃيو ٥، ٨
رپيا ٺهندا آهن.“ پرشوتم ذرا ڏکاري آواز ۾ چيو.
”آڏل اسان کي وري نوٽ ٿا ملن ڇا؟ آهو ڏسي
٣٠٠، ٤٠٠ رپيا آهي، پيو ڇا.......“
ايتري ۾ ٥، ٦ سوٽيڊ بوٽيڊ جوان جمن واري وٽ
اچي ڪٺا ٿيا. پرشوتم، هنن کي جهون ڏئي لڳو. ڪو
ڏينهن هو جو هنن ڏي جوانن وانگر اسان جي چوٻاري
۾ قابليءَ واريءَ ”ڏاهي“ جي ڏيڏي چٺي واري ٿالهه
کي ورائي وٺندي هئي. پرشوتم ته جيسين پوڙهيءَ جون
۾ ڏي گاريون نه کائيندو هو تيسين ويٺو پڪوڙا کڻي
پنهنجي دوڪي ۾ وڃندو رهندو. ڏاهي جڏهن زور زور
سان رڙيون ڪندي هئي، تڏهن مٿ جوڙي چوندو
هوس، ”امڙ ته ڪڏهن خواب ۾ نه پڪوڙا ڪونه ڪارايا.
پوءِ ٿو وٺ نه. ڪان ته پڌام ڪٽي ڪان؟“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوڙهي وري به گراهڪن ۾ مشغول ٿي ويندي هئي. مان سوچيندو هوس ته جيڪر پرشوتم پاڻ ڪمائي ته ڪهڙو نه چڱو ٿئي. پاڻ کي سگهي رکي ته پيءُ جي به پيري ۾ سار لهي. مگر پاڻ چوندو هو: ”اهڙي پيءُ کي ڪمائي ڪارايان، جنهن منهنجي ماءُ کي ڏک ڏئي ماريو. جيسين مشترڪ پاس نه ڪئي اٿم، تيسين بابو نه مونکي ڪمائڻ لاءِ چوندو به ڪونه ۽ مان آهيان جو ٥ درجو پاس ٿي نه ڪندس“

سچ پچ ٿيو به ائين. پرشوتم ڪتاب کڻي گهر مان نڪرندو هو ۽ اسڪول مان موٽڻ جي وقت ٽائيسن گدوبندر، ڦليلي، هيرآباد يا هوسٽيل هال جو چڪر هڻي اچي گهر پهچندو هو. انهيءَ رولو سڀاءَ ڪري ٿي، اسان ڪان به ڌار ٿيندو ويو ۽ نيٺ مون مشترڪ پاس ڪئي ليڪن هو ٥ درجي مان ڪونه نڪري ڪين نڪتو. باقي اسان به ڪڏي پاڻي ”انقلاب زنده باد“ چوندا جيل وياسين ته پرشوتم اسان کان ڪوه دور رهجي ويو.

جڏهن واري جا گراهڪ ختم ٿيا ڳالهه جو سلسلو وري جاري ڪندي چيائين، ’واه پاڻي جيل جي ٽيپ کاڌي آهين ته به ڪا وزيري ڪانه ماڻيهه؟“

”اڙي بار هتي ته ڪوتوالي به ڪانهي، تون پيو وزيري جون ڳالهيون ڪر.“

"بس ادل! ملڪ ماڻهو آهي ڪانگريسين کي ليڪن ماڻهن جا ته براحال ٿي ويا آهن."

"دادا، بو مسون،" ڪملوءَ ڇمونءَ جو ٻچاڙي وارو ٽڪرو، ٽڪرو وات ۾ کڻڪائيندي رڙ ڪئي. پرشوتم ٻچڪار ڏيئي ڪملوءَ کي دوني ۾ ڇمون وجهي ڏنو.

"دالو ڇا ائس؟ منهنجي ٻه ننڍي ڪڪي هن جيڏي هوندي."

"تنهنجي ننڍي ڪڪي!" مان عجب ۾ چئي نه وِيس، ليڪن وري پاڻ سنڀالي ورتم. چيم، "هن جـو نالو ڪملو آهي."

"ڇو پاڻو، مونمان آميد ٿي لاهي ڇڏي هيئم ڇا؟ اجا ته عجب ان ڳالهه تان لڳندءِ جڏهن ٻڌنديئن تـه شادي ٻه تنهنجي حيدرآبادي واري گهر پرسان رهندڙ، ٻالمندر جي ماسترياڻي شانتي سان ڪئي ائم."

منهنجو تـه سچ پچ وات ئي ڦاٽي ويو. "شانتي ماسترياڻي! وڏوا؟"

"ڇو، مرد پلي ٻيا ٽي ٽي شاديون ڪن باقي شانتيءَ ڪهڙو گناه ڪيو؟ پاڻي ڳالهه هيئن هئي. شانتيءَ کي ڪو سڳو ماءُ پيءُ ته ڪونه وڃيو هو. ناڻيءَ وٽ رهندي هئي. سو پاڪستان ٿيو ته سڀڪو مٽ مائٽ ڇوڙي ته پاڻ ڪٿون ڪينڀڙيءَ کي گهليون. ڇو نه هڪ ڏينهن رات جو پاڙي وارو حميد رڙيون ڪندو آيو، چـي، ماسترياڻيءَ جي گهر تي ڀاڳيرن حملو ڪيو آهـي،

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي ته خبر اٿئي. اهڙن موقعن تي آءٌ پنهنجي هٿن
وارو نه آهيان. مان ۽ حميد لٺيون کڻي ڊڪندا ماستريائيءَ
جي گهر ۾ گهڙي وياسين. پناهگير، ته پٽ تي ڪک
پن تي وڃي پيا، پر ماستريائيءَ جو اگر نگر مچڙي ويو. هوءَ ذال
جي ڪوٺيءَ ۾ وڃي لڪي هئي. ويچاريءَ جو ساهه ٿي
سڪي ويو هو. پوڙهي کٽ مان پڌي پئي هئي. اسان
کي ڏسي وڃي ڪا جان پيس. بس پئي ڏينهن پئي گهر
لڏي آياسون. پوءِ ته ڪاڏا اٿون ڪٿهين جا ڏڪا.
پاڪستان ۾ سر نه ڏناسين. ليڪن هتي اچڻ سان اچي
بابي کي ۽ شانتيءَ جي نانيءَ کي سوري ٻاهه ٿي.
پوريءَ جو هڏ سڪ نه جهلي سگهيا. ويچارا هفتي ٻن
۾ تي هڪ ڪڻ تي ويا. مون کي به گهٽ لهس ڪانه
آئي هئي. شاباس هجي شانتيءَ کي ويچاريءَ رات ڏينهن
منهن جي شيوا هڪڙي پاسي تي ڪئي ته راشن آفيس
۾ نوڪري پئي پاسي تي ڪيائين. ڀلا هو گهر ۾ ڏاسي
جو تڪو به ڪونه، سو ڇا ڪري. اڃا مون مس وڃي
پاڻ کنيو ته وري پاڻ کٽ حوالي ٿي پيئي. مان بس
سندس پورو ساٿ ڏيئي بيٺس. اڳي کڻي ڪهڙو به رولو
هوس، ليڪن اهو وقت پورو نباهيم. ليڪن ماڻهو آهن
نه ڪڏهن تا ڪنهن کي سهي سگهن. جن چاچڻ چاچڻ
ڪيو پاڪستان ۾ ننڍڙو ڪري ڦٽو ڪيو سي ٿي
مٿس چٽرون ڪرڻ لڳا. ويچاريءَ کي نوڪريءَ مان
ڪڍي ڇڏيائون. شانتي ويچاري به ڪيڏانهن وڃي.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ڏينهن هڪڙي ڪاڪيءَ اچي چيس، ”شانتي، تو هن لفنگي سان گڏ رهي ڇڱو ڪم نه ڪيو آهي.“ شانتيءَ کي باهه وٺي ويئي چيائين: ڪاڪا پاڪستان ۾ ننڍڙو ڪري ڇڏي اچڻ مهل ڪٿي هئا؟ ڪاڪا، جڏهن ڪا دنيا مون کي بي اجهي بي آسري ڏسي منهنجون ڏچون ٿي اڏائي، ان کي پاڻ لت هڻي مان پرشوتم سان شادي ڪرڻ ڌڪاريندي سانو.

”ڪاڪيءَ جا ڪپاٽ ٿي کلي وياه هو رام رام ڪندو ڪنن تي هٿ رکي اٿي پيگو، ۽ مون لاءِ ته دوست رات مان ڦري ڏينهن ٿي پيو. نه مٽ منهنجي به ننڍڙي گهر ٺاهڻ جي آهلاڪا پوري ٿي. مون به گهٽ ڪونه سٺو آهي. گهٽيءَ نيون وڏيون نوڪريون ڪيم. نوڪري ڏنڌي لاءِ پئڪيو به گهٽوڻي آهيان. پر هو نه چوندا آهن ته ڪتو به ڪڙم سان سونهين، سو نيٺ اچي ڪلياڻيءَ (سنڌنگر) ۾ سنڌين پيرو ڄميو آهيان.“

”هائو آدا،“ مون کان ڊگهو ساهه پرجي ويو.

پرشوتم چيو، ”پاڻو، سچ ٿو چوانءِ. سنڌين جهڙو ساهه پين سان ڪين ايندو.“ چوندو خوشيءَ کٽي پرشوتم ”گرم چمون گرم“ جو هوڪو ڏيندو رسندو رهيو. سان ڪيس ڏسندو ٿي رهيس.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاچي چيلي ماءُ

چاچي چيلي ماءُ جي چرتر لاءِ ته ڇٽي ڪٿي بس ڪجي! ڇوڪرن ٻارن جي ماءُ هوندي ٻه ننڍڙي ڳنڍڙي ڇڙيل ڏکيل پيئي لڳندي هئي، پر سياءُ سندس آهو جو رڪ اپڙ ته غاليچو وڇايو پيو آهي، امي جو سياءُ وري چاچي جي اصل اُپٽڙ. چاچي موٽي نڪري ۽ ڇوڪري ڏڳڙي ته امي پيري ڏهڪ نان ٻڪ ڪڍي موٽي واري. پر دل جي ڏاتار. شاهوڪار سان ڀوندڙي ڪين. باقي غريب سندس گهران ٻاڻي پيٽ ڀنا نه موٽندو. چاچي وٽ ڇوڪرن جو هلت هو ته اسان وٽ اڌ جيترو عدد ته گهر جو هوئي هو، تنهن ڪان سواءِ پيٽ ڀراهي راڄ سوڏي ڏڪي ڏي ڏڪي پيئي هوندي. امي اڳيئي انپورنا باقي جو ٻلٽو اچي لهي ته اهڙي رنڊڻي جي واهي ٽي وهندي هئي، جو بابا ته ڪڏهن چوندو هوس "پلا رات جو ٻه اٺهي رنڊڻي ۾ ٽي منهجي وڇائي سمهي پئه نه......"

چاچيءَ کي ڇوڪرن جو هلت هوندي ٻه جڏهن ڏس ٽڏهن سٺل سپاڻو ڪيو پيئي موٽندي يا ڪٽ چڙهيو ويٺي سوپاري چيڙهندي.

جهڙو آءِ کي ڏسندو هو، سو چوندو هو، "هي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته هوءَ ان پڪن ساهرن راڄن جا ٻورهيا ڪندي، نڪا ڳني آهي، نڪا وسي آهي. جهڙي سانوري شادي ڪري آئي تهڙي ئي آهي" پر چاچي جي جوانيءَ جي سونهن جو ذڪر نڪرندو هو ته يڪدم سيڪارو ڀري چوندي هئي، "هينئر ته چٽ به نه رهي آهيان.

مان ته جيئن ئي سانڀر ۾ آيس، تيئن ئي چاچيءَ جي "تنهنجو سو منهنجو منهنجي هٿ نه لاءِ" واري پاليسيءَ جي خلاف اعتراض آثارڻ لڳس. پر آميءَ اکيان هن جي هڪ به نه هلندي هئي. چاچي جو صابڻ خلاص ٿي ويندو ته، ٻه ٽي ڏينهن ته آئل حساب امان جي صابڻ مان ئي نڪري ويندس، مٺيٺ تيل جو ليکو ته چڱ ڳڏ سڏ جوئي پيو لڳندو هو، چاهي سوڙي واري جي بل ۾ امان جو حساب وڌيڪ ئي نڪرندو هو. ۽ ٻهاري ته چاچيءَ ڪي وٺي ئي ڪين ايندي هئي. روز امان جي ٻهاري چاچي جي گهر منجهه چڪ چڪ ڪري، اچي پنهنجي جڳهه تي چپ ڙي ڪري وهندي هئي. ڏندڻ جي پيسٽ ته چاچي فقط آڱر تي ئي ڪٺندي هئي ۽ ڪوپڻ پليٽن ۽ چمچن جي ته چاچي وٽ ڪوٽ ئي ڪين ٿيندي هئي. جيئن جيئن چاچيءَ جو ڪو نمڪ پڇندو ويندو، تيئن تيئن امان جي چڪي مان نمڪ ڪٽندو ويندو. ڪڏهن چاچيءَ جو آٽو خلاص ٿي ويندو ته، ايندي داڀلو آڏارو وٺي. جيڏي آڪهه تيڏو داڀلو. مگر آٽ پريل داڀلو، موٽي مهل منو ٿي

واپس ايندو، آمي ته وري اهڙي، جو ڏسندي به ڪانه ڏسندي هئي. مون کي ڏاڍا خار لڳندا هئا. چاچيءَ کي بصر به ڳنڍيون کپنديون ته آمي سڄي ڳوٺڙي کٽي اڳيان رکندس. چاچي به ڏاڍي منهن سان چوندي، ”توکي ته آچ بصر ڪونه کپندو“ ۽ ائين سوا ڏيڍ رتل بصر جو آلل حساب ڪٽي ويندي. مان هن بي انصافيءَ خلاف جهڳڙو ڪري چوندس، ”آمي توکان ته به ڳنڍيون ئي گهريائين پوءِ ڇو سڄي ڳوٺڙي اڳيان ليٽائي رکيس؟“

آمي چوندي، ”گل، هوءَ ته ڪٽي پاهرئين ئي رکي لاءِ ائين چوندي آهي، پر مان ته سندس گهرج ڄاڻان ٿي نه.“

ڦوڦو يا ڦٽي گهرائڻ جي ته چاچيءَ جي سڄي ڪٽنب کي عادت ئي ڪانه هئي. مون کي ته وري سڪول وڃڻ مهل مشڪل ڪڏهن ڦوڦو يا ڦٽي هٿ ايندو هو، سدائين چاچيءَ جي گهران ئي گهراڻو پوندو هو. هڪڙي ڏينهن ته جنسي اِنصاف ٿيو. پنج ڦٽوڻا بزار مان وٺي آيس. بس پٽي ڏينهن فقط به پٽي نظر آيا. مون ضد ڪيو ته باقي ٽي ڦوٽا ضرور چاچيءَ جي گهر پهچي ويا آهن. آميءَ منهنجو پوٽ ڪٽي بند ڪيو. چاچي جي ڪنهن پار شايد اسان جي سڀ ڳس پڌي ورتي. هن وچي ماءُ سان ڳالهه ڪئي. بس چاچي وڃ ٿيندي آئي. چئي، ”سيتل ماءُ، ڏيءَ ڇٽي ائيٽي

ڪين ڏوڙ ڇڏي ائين، چوي ٿي ته ڦوٽا چاچيءَ جي
گهر پهچي ويا هوندا ڇو، ڪي توهان جي ڦوٽن
کي ٻيهر لڳل هئا ڇا؟ وري ٻيهر به ڪٿي ميجان، پوءِ
ڦوٽا جو مون وٽ آهن ڪونه ڇا پر به لڳل هئن ڇا
جو اُداسي ويا؟"

آمي ته مرڪادا جي ماري "نه ڀاڀي، ٻار ڇهو ته ٿي
ٻيو ڇا؟" چوندي بخشائي ويٺي. پر مان ته وري ٽانڊي
پڇري ويس.

ڏياري جون ٻئي صفايون ٿيون. مان ڇونه چاچيءَ
جي ڀاءِ واري اڱڻ ۾ ويٺي هجان. ٻچڙيءَ مان جٿن
ٿي بيڪار شيون ۽ شيشا هيٺ لاٿائون. تيئن ٿي آهي
ٽيئي ڦوٽا آنهن ماز گڏ ڪچي آيا. مان جهٽ پاڻي
ڦوٽا ڪٺي آيس اميءَ وٽ. چيو مانس، "ڏنئه، چالاڪين
کي نه سمجهيو ته گهر جو ڏيوالو ڪيندينءَ امي."
پر امي چيو ٻڌي. چاچيءَ کي ڀاڻ ڪپڻ پنـدرهن ته
امي ٻنا گڏهه جي ڊگ ڪٺي اڳيان رکـــندس. چيو،
"ڳڻيا ڪيئن." پر چاچي ڊگ ڀاڻ ٻارن کي پـچائڻ
لاءِ ڏنئي، اچي چوي "اڃا ڇهلي ٻيءَ لاءِ به ڀاڻ ڪٺي
ٻيهر." امي به ٻن جا چار ڪٺي ڏنيس. جڏهن ڀاڻ موٽ
ڪائين نڏهن هجن آهي ٿي پنڌرهن. مٿان ڀاڻـــڙ ويا
رونڪ ۾.

شيون ٻيون ته الاڏي ڪيئن چاچيءَ جي گهر پهچي
وينديون هيون. پر مهمان مرو به ڪائيندو اسان وٽ ته

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کلندو ڪڏندو وڃي چاچيءَ وٽ ويو. چاچيءَ جي لٺڪ چٺڪ ڏسڻ لاءِ هڪ ٻنهين مان ٻه لنگهي ويس چاچيءَ وٽ. ٻئي هٿ ڪولي تي ڇڏي، "ٻلهار ٻلهار! اڄ اوله، ٻاسي سچ آيڙيو آهي شايد، جو ڪشوري ٻڌاري آهي اسان وٽ.

سچ پچ سچ اوله، ٻاسي آيڙيو هو يا نه اها ته خبر خاوند کي، پر آن کي چاچيءَ تريءَ هيٺان لڪائڻ جي ڪوشش تي ڪئي، سو ته مان خوب ڏسي تي سگهيس ڇو ته چاچيءَ وٽ اسان لاءِ ڪيتري سڪ جي ڪوتا موجود هئي، تنهنجي ٻليءَ ٻانت چاڻ هئم.

وري چاچيءَ کي پنهنجي هر چيز تي ناز. چانهه، ڪوپ اگهيان وڏائي تي ڇوي، "ڪشوري، چانهه ته ٻي ڏس، ههڙي چانهه ماڻهين ٻه ڪانه پيارينديي هوندءِ."

"ڇو چاچي، توهان وٽ خاص چانهه ٺهندي آهي ڇا؟"

"مان پڙا ٻه اوچا گهرايان ٿو منهنجي ڪڪيءَ جي هٿ جي چانهه جيڪو پيئندو آهي، سو ساراهون ڪندو آهي."

دل ۾ چيم، پڙا ته ساڳئي دڪان تان ساڳئي ليبل وارا اسان وٽ ايندا آهن. پوءِ ٻه چاچيءَ جا پڙا ڪهڙي حساب اوچا ٿيندا آهن. خير، چانهه جو ڍڪ پيئسم، جهڙي ڪنگهو پاڻي. چاچيءَ کي پٽائڻ لاءِ چيم، "ڇو ڪڪيءَ چانهه ٺاهڻ ۾ ڪوئي امتحان پاس ڪيو آهي؟"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاچي طعنو سمجهڻ جي ڪانئو نڪتي، پڇــريائين، ”ٿورو ٿي نه پٽي هجي ته زور ڪونه اٿئي.“ منهنجا ته ٽپ ٿي ٺري ويا. اوله پاسي نڪـتل سج شايد غروب به ٿي ويو. چاچيءَ چيو، ”مان ته اصلي چوندي آهيان، ماڻهن جو هڪ به پار جس جو ڪونهي..“

”جيڪو توهان سان ها ۾ ها ملائي“

”سو ها ۾ ها ملائڻ لاءِ ڪونه ته نه ايندي آهيانءِ.“ باپ ڙي، منهنجي ته پيرن هيٺان زمين ٿي نڪري وئي. چاچيءَ جي چهنبڙيءَ ته رت ٿي ڪڍي ڇڏيو. اَئندي چيم، ”رڳو اوله ۾ اپريل سج جي پارت هجيو“ چاچيءَ جا پيرو'ن چڙهي ويا ۽ سامهون رنڌو پئي آيو چاچيءَ جو نئيو پٽ دولو. چاچي ميـهن واچ ڏيندي پڇيس، ”ڪيدي مٺا، ڪنهن جي مار کائي آئين؟“ ٻار چڙچڙيل آواز ۾ چيو، ”پاسي واري ڇوڪري ماريو.“ چاچيءَ ائين به ڪين پڇيس ته ڇو ماريائين، نڪي هٿ واري اَنب ڏي نظر ڪـيائين، پر ڪري هٿي ڪڍيائينس چماٽ. چيائين، ”اڄ ته مٺا مان به لاڪم لاهيانءِ. مار ڏيڻي اچي آهي، ڪـين کائي اچي آهي. وئـين ڪنهن تي ڪيڏي؟ ماريا، مان ته نٺيي هوندي بيٺي بيٺي پاڙي جي ٻارن کي ڏڪا ڏيئي ايندي هيس، ڳلن ۾ چموٽا پائي ايندي هئي سان...“

منهنجا ته طاق ٿي لڳي ويا. مارا چاچيءَ کي ته پنهنجي فلاسافي به آهي. اسان جي آسي ته ڪنهن کي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مار ڏيڻي اچڻ تي، پاڻ ماريندي آهي. بس اُن ڏينهن کان پڪو پڻ ڪري ڇڏيم ته هيءَ پاڻُن پيئرن کي روز صبح جو ڪلاڪ کن اهڙي سکيا ڏيندس، جيڪا چاچيءَ پنهنجي ٻارن کي ڏني آهي. ٻي ڏينهن کان مس پاڻ پڙهايو مان. ٻولي ڏينهن شام جو ڏٺم ته چاچيءَ جو ننڍو پٽ ۽ منهنجو ننڍو ڀاءُ گهٽيءَ ۾ ڪشتي پيا لڙن. ٻاهر نڪري وڃي ڀاءُ کان پڇيم ڇا هي؟ ڇي "دولوءَ، منهنجو گلال جو شيشو خلاص ڪري ڇڏيو."

"پوءِ تو ڇا ڪيو؟"

"ڏؤنشو هنيو ماانس."

"توکي هيءُ مٿي تي نيل ڪيئن ٿيو؟"

"مون کي پٿر هنيائين.... مون وري سرولو هنيو ماانس."

مون کان ڪل نڪري ويئي. ڀاءُ کي وٺي گهر اندر آيس. ليڪن ڇا ڏٺم ته آمي ساڻي ٽيل جو ڀڪو هٿي دولوءَ کي وٺي مٿي تي ٻٽي ٻڌي. منهنجي ننڍي ڀاءُ کي ڏسندئي ڇڙڪيائين، "ڙي ڇا ٿيو آهي توکي گلال جهڙو ٿون هٿين ها تهڙو هن هنيو، وڙهڻ جي ڪهڙي ڳالهه هئي؟"

ڀائم، منهنجي صبح واري ليڪچر کي دهرايو، "هاڻي مون کي ڪير هڪ ڏڪ هڻندو، مان چار هڻندو ساانس."

بس آمي اچي رڻ ۾ ڇڙڪي. ڇي، "ماريا، ڪٿان

اهڙي هٿاري سگهين؟ ڏک جو ڏک ٻه ٽي، چار ڏک ھٿندين؟ اِها اِنسانيت ته ڪانهي..." آمي سهڪندي سهڪندي پاڻوءَ کي چمندي پنهنجي فلاسافي بڌائيندي ٿي وئي– "ماريا، مون ته توهان کي اهڙي لولي ٿي ڪانه ڏني آهي، مان ته چوندي آهيان جيڪو مڙيو سو جڙيو. هيءَ ڪو جنگ جو ميدان ته ڪونهي، جتي دشمن سامهون هجي. هتي ته پنهنجا سڀ آهيو، پاڻ ۾ جهڙا. هڪڙي ٻئي تي سڃاڻ ڪريو، هڪڙي آڳن ۾ راند ڪريو، توهان جي ڏاڏي ساڳئي، ڏاڏو ساڳيو، پڙڏاڏا ساڳيون... ماريا، هتي ڪا وڙهه جهڙ ٿيي ٿي ڇا؟...."

اوچتو منهنجي نظر وجي چاچي جيلي ماءُ تي پئي. الاجي ڪيڏي مهل هوءَ امان جي درد وٽ اچي، آمي جي فلاسافي ٻڌڻ بيٺي هئي. ۽ اڻهون ٻت ٻئي بيٺي هئي، جو منهنجون ته واڻيون ٿي بتال تي ويون. وڏي ڳالهه ته چاچيءَ اڄ پٽ جي مٽي تي پٿي ڏسي به هائيدوس نه مچايو هو!

ٽڙڪ

”آمي!“

”ڇا، مٺي.“

”مان سمجهان ٿي دروازي تي کڙڪو ٿيو.“

”ٻاهر ڪوئي ڪونهي، رڳو هوا پئي کيلي. ڏيئو... اجهاءِ ڇڏ، ننڍڙي ٽِي ڏسي پيو.“

”سڀ ته پئي آهيان، پر ننڊ نٿي اچي... آمي هو اڄ ضرور هوندو.“

”نه موٽي ويو هوندو، بس نه؟“

”تون به، مون مان ورچڻين پئي نه... آمي؟“

”ها، ها... هاڻي روءُ نه. ٻاهرين ٿا وڃن. ڪهڙي ڪن اک ته لڳاءِ...“

”.......“

”نه روءُ مٺي! ڇومون کي رڻ ۾ رات وڏي اٿئي.“

”ڪير به منهنجو ڪونهي، هن جهان ۾...“

”مان گهر ڦٽائي تو وٽ اچي رهي آهيان. پاڻين کي به وٺي آئي آهيان. وسند جهڙو ڳـوٺ اٿئي. اچا ڇا...“

”ڳوٺ جا حال نه ڏٺئي نه؟ جيڪي به ڇتر هاڻي ٿاهيا اٿس، تن مان هڪ منجهه به مان ناهيان.“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڇا ٿيو پٽ. ساڻين ته ڪي جهڙي ماس مان وڌي جوڙيو آهي. سڪڻين مؤرتن ۾ نه آئين ته ڇاهي ڏي؟“

”اوهه.... تون ڪا نه سمجهي سگهندين.... مون ته سندس هر چتر جي پرورٿا ٿيڻ ٿي چاهيو...“

”ڏس مٽي، ڪيئن اچي ڪوڙ ۾ من اٽڪائي، سيني کي حيران ڪيو اٿيئي... نند جي گوري ونديئن؟“

”......ڪوڙ! ڪوڙ چاهي سچ چاهي...؟“

”ڪوڙ اٿيئي، آءٌ تنهنجو آوشواس نه هو ته ڪي ڇڏي ٻين پٽيان ٿو ٻوڙي ۽ سچ اِءٌ آهي ته تو اهڙي ڪلاونت مان لاڏون لڏيون آهن، جنهن وڇاري کي پنهنجو پاڻ به ياد ڪونهي.“

”سندس ڪلائي ته مون لاءِ ڪوڙ ٿي پيئي آهي ۽ سچ...! اوهه!... سچ ڪيڏو ساڙيندڙ آهي!... مان سندس پتني هوندي به سندس دل ۾ ناهيان... اِمي!“

”هائي شانتي به ڪٿي ڪر، منهنجون اکيون ته جاڳي جاڳي ڏوڏا ٿي پيئون آهن...“

”تون سمهي پئه نه آمي...“

”۽ تون هيئن ڇت ۾ اکيون اٽڪائي ڇري ٿي، اٿين نه؟“

”ڇڙي ڇڙي نه ٿي ڇري ته تون ڏي ڪري وجهندين مون کي!“

”اوهه! بس ڪر هاڻي. نتي سڄي ٿڪي إها مهڪ مهڪ...“

”ڇوهي آما، وما! ڪي ڇو پيئي چڙين.“

”پٽ چڙندس ڪيئن نه. اجاين خيالن مان ٻـر ڪيو اٿس مون کي.“

”تون هلي سمهه. مان تو ديديءَ جي سنڀال ڪريان“

”ها. ٻاڏو تون اچي ويهه.“

”چشم پيو حڪم.“

”ٻاڏو، سڀ مرد اهڙا ٿيندا آهن؟“

”جيڪو ٻنهنجي اڳيان ويٺو آهي، اُن کي ڇا ٿي سمجهين؟“

”نه توکي ته ٻاپيءَ ٻڌو ٻاڏهو ٻڌائي ڇڏيو آهي.“

”سڄي ڳالهه ڪئي اٿس؟“

”ڪيئن چوان سڄي ڳالهه نه ڪئي اٿس. مان خود به ته ائين ڪرڻ ٿي چاهيان.“

”يعني ٻتيءَ جي اندر ڪلاڪار کي کهڻي، ٻتيءَ کي ٻاڏڻ ٿي چاهين؟“

”نه ائين به نتي ڪرڻ چاهيان... ها، ٻـر مان اڪيلي ڇو آهيان؟“

”اڪيلي ڪٿي آهين وملا! امي آهي، مان آهيان تنهنجي ٻاپي آهي ۽ سڀ کان وڌيڪ تنهنجي ننڍڙي نندڻي آهي.“

”ها مان به اڪيلي ڪٿي آهيان... ليڪن نه ٻاڏو،

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان اڪيلي آهيان هتي. هن ڇاتيءَ اندر الاجي ڪهڙي سڄ ٻرجي وئي آهي.“

”ڏس، وملا، تون هاڻي ننڊ ڪر.“

”هاڻو ننڊ ڪرڻ ڪپي. ڊاڪٽر جو چيو آهي ته مان ڇري تي هوندس. ٻاڏو، مون جهڙي هرڪا عورت ڇري تي سگهي ٿي نه؟“

”بس ومل هاڻي ڪوبه بحث نه ڪر....“

”ٻه ٻاڏو، طوفان پيو لڳي. دريون جي ڪا نوڪي ٻڌي ٿو نه؟ ڪيئن ننڊ ايندي....؟“

”سنتوش وملا! ٻي جاڳو پيا ڇا....“

”هاڻو ٻاڏو، وملا کي ننڊ ڏي نٿي آڏي، ڏسو ڪيئن ٻي روئي.“

”وملا! اڙي مل، روئين ٿي پڳلي! هن مهل ناڻين دروازو توڏي کولي رکيو هو.“

”ٻاڏو، مان پلا سمهان ٿو. وڃي غصو نه ڪجوس. ڊاڪٽر چيو آهي، توهان جي اچڻ سان منهنجو ٻاڻ ٺيڪ ٿي ويندي.“

”ومل! ڊاڪٽر؟ ڇو ايتري طبيعت خراب هئي!“

”ڏي راتيون جاڳي آهيان. طبيعت ڪيئن نه خراب ٿيندي.“

”پڳلي، هيڏو رودن. ڪاش! تون به وٺي ڇتر ڪيئن ها....“

”ڪنهن جو ڇتر ٿي ڪيئن. سچ ٻڌاءِ منهنجو قسم..“

”پنهنجن ماڻهن جا ٿي ڇتر ڪيڏيءَ... ويچارا ملڪ متائڻ هتي آيا آهن. ڏينهن رات محنت ۾ جنبيا پيا آهن... ڪماريون سنڌين ڇپاهه تي چونڊري ڪنيو نان تي قطارون ٿيون لڳائين... ڪمرائي جوان جوانڙيون صبح جي فضا کي چيريندا آدمسن ڏانهن پيا ڊڪندا وڃن....“

”هائو... مون به امي ۾ کي چيو ويٺي ته شهر ڇڏي هيڏو پري ان لاءِ ٿي وڃي ٿو...“

”ڪهڙو آنساه ٿو ملي.... رنگ برش پنهنجو پاڻ ڪنوس تي هلي شروع ڪيو ڇڏين....“

”......“

”اڙي اڙي! تون نه وڃون وڃون پيئي ٿئين!“

”امي.... امي....“

هاءِ هاءِ! ڪيئن ٿي ڪڪرائي! ڇا ٿيو ڏيءِ؟“

”ڏس ته وملا.... اڙي ٿيو ڇو ڪي؟“

”ڪيڏا ٿي سڏڪا پري- جا ماءِ هيءَ حالت ڏسندي هوندي سا مٿي کي ٻچي. پٽ هيٺر ڪجهه به نه چئينس، سرير آگهو اٿس. نستي تي پهتي آهي. مان ڇاڻهه ڊڪ ڏاهي تي ڪٿي اچان.“

”وملو... وملو....“

”......“

”رسي ويئينءَ. اڙي اڙي، هي تنهنجون اکيون ڪيئن ٿي پيئون آهن.... هرڙيءَ جهڙيون گهايل ....“

”تہ چڱيءَ طرح ڏسي وٺ هن پٿڪندڙ روح کي....“

”ها هي سڪل ڇپ.... ڪنهن آزلي آسمان کان جلي آئيا آهن.... پنهنجين هيٺان هي ڳوڙهن جون بوندون. وٺ! وٺو، اڄ هڪ نئون چتر ٺهندو.“

”تہ گهرجي مون کي اهو چتر. منهنجي ڇاتي سڄي سور کان ٿي ڪڙهي! هٿ ڏس ڪيترا گرم آهن. منجهن باهہ پئي ٻري. منهنجي ساهہ ۾ نانگڻيون ٿيون ڦوڪارين. ڪهڙي ٺهندي منهنجي تصوير....“

”شايد اهڙي تصوير ٺهندي، جهڙي اڳ ڪڏهن نہ ٺهي هجي....“

”ڇا فائدو؟“

”آها، تنهنجي من جا ڀاوَ، آزلي آسمان جا ڀاوَ، تز نموني پرگهٽ ڪندي.“

”مان بدنام ٿي ويندس.“

”سپاويڪ جذبات کي جو بدنام ڪندو، سو خود ٿي بدنام ٿي ويندو.“

جذبات!... منهنجي جذبات جي ڇر سان ساري جهان کي آگ لڳي ويندي.“

”جهان کي هڪ نئين ٻوجهہ ملندي. نئين ٻوجهہ، تہ استري وڳو ماڻهن جي وستو ناهي، خود ماڻيندڙ بہ آهي....“

”ليڪن مان اڄ توکي تصوير ٺاهڻ نہ ڏينديس....“

”مطلب... منهنجي هٿن مان پنهنجو هڪ نئون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇتر ڏسڻ نٿي چاهين.“
”ڇتر جو لوڀ مون وٽ نه رهيو آهي.“
”مگر مون وٽ جو آهي. منهنجي رڳن اندر تنهنجي اها تصوير ناهي جي ترقي ڇولين ٿي ماري ....“
”ترقي ... تصوير لاءِ، نه مون لاءِ؟....“
”هيترا سڏڪا! ڇا ٿيو آهي توکي وملا! نه روءُ وملا! نه روءُ ...“
”.......“
”.......“
”روئڻ تو اڇي مون کي.... من نٿو جهلجي....“
”ڇترا!“
”نه ڪڇي مون کي ڇتر.“
”منهنجي اندر وارو ڪلاڪار، ڇتر هٿ ڪرڻ لاءِ. اڳين ترقي رهيو آهي، جيئن تون منهنجي لاءِ.“
”پوءِ به منهنجي پاونا لاءِ ڪائي همدردي ناهي تو وٽ؟“
”منهنجو ساڪار روپ، تو هڪ جي ترپتي آهي ۽ هي ڇتر، هزارين استرين جي ترپتيءَ جو ڪارڻ بڻبو.“
”ڪيڏيون وڏيون ڳالهيون آهن. تنهنجون ڪلاڪار!“
”آن ڪلاڪار کي ڳهڻي پلا ڇا ڪندينءَ هن کوکلي جسم کي؟“
”جيئن پيون استريون بنا ڪلاڪار پتيءَ سان رهي

سگھن ٿيون، ٿيڻ مان ٻه رهندس. نه وڌيِ، پر ترڪي
پئجي...."

"ناممڪن."

"ڇو؟"

"هن سرير ۾ آتما اندر ڪلاڪار اهڙي آسري
ڇڪو آهي، جنهن کي جدا ڪرڻ سان ٻئي پڇي پوندا.
تنهنجو پتي به ۾ ڪلاڪار به."

"مان ڪجهه نٿي سمجهان - منهنجي متي جون
سڀ نسون نستيون ٿي ويئون آهن ڪلاڪار!"

"خبر ناهي ڪهڙي ريشم مان ٺهيل آهن هي تنهنجا
وار، بجليءَ جي لهر آهي منجهن...."

"سچ..! ڇا پيو سوچين؟.."

"مان... سوچيان پيو هيٺين وارن لاءِ منهنجي چتر
۾ ڪهڙو رنگ موزون ٿي سگهي ٿو.... اهڙو رنگ
جنهن کي ڏسندي ماڻهو اهو ڪجهه محسوس ڪن،
جيڪي مان انهن کي ڇهندي محسوس ڪريان ٿو."

"...."

"اوهه!... ڪلاڪار! ڪيڏانهن گم ٿي ويو آهي
تو منجهان، منهنجي پتي جو سرير!... اوهه.... اوهه..."

عظمت ادبي اڪيڊمي طرفان ايندڙ ڪتاب

”ڪرندڙ ديوارون“

سندري اتمچندانيءَ جو شاهڪار ناول،
جيڪو هندوستان ۾ چار ۽ سنڌ ۾ هڪ دفعو ڇپجي
چڪو آهي ۽ بنگالي، اردو ۽ هنديءَ ۾ ترجمو ٿي
چڪو آهي.
سنڌ ۾ ٻيو ڇاپو جلد مارڪيٽ ۾ اچي وارو.

عظمت ادبي اڪيڊمي حيدرآباد

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مئي ۱۹۸۴ع ۾ عظمت ادبي اڪيڊميءَ طرفان شايع ٿيندڙ دنيا جي ڏتڙيل ۽ مظلوم افريڪي قوم جي جدوجهد آزاديءَ جو داستان.

”انگولا جي آزادي“

ڪارن قوم پرستن ڪيئن گوري سامراج سان مقابلو ڪيو ۽ پنهنجي وطن کي غلاميءَ جي زنجيرن مان آزاد ڪرايو.

صرف ٿورو انتظار...

عظمت ادبي اڪيڊمي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ ۽ هند جي اديب پاڻن جي
خدمت لاءِ درخواست

پنهنجا ناول، ڪهاڻيون ۽ ترجما ڇپرائڻ لاءِ اسان
جون خدمتون حاصل ڪريو. سفيد ڪاغذ تي خوبصورت
ڇپائي، سهڻو ٽائيٽل ۽ بهترين گيٽ اپ.
گڏوگڏ توهان جي تخليق جي مناسب رائلٽي جو واعدو
لهه وچڙ ۾ اچو.

مرحبا عظمت ادبي اڪيڊمي

معرفت- سردار پرنٽنگ پريس.
سامهون بجلي آفيس- گاڏي کاتو حيدرآباد.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو جنين جي تات

ڪتاب نمبر ....
ڏالو مل "موتي" لائبريري
ٽنڊو ٻاگهو سنڌ

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ "سنڌ سلامت ڪتاب گهر" ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو.

اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book